

**T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ
ENSTİTÜSÜ**

II.DÜNYA SAVAŞI VE YUNUS NADI

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

HAZIRLAYAN

FATMA İÇÖZ

DANIŞMAN

DR. LEYLA KIRKPINAR

İZMİR – 2006

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “II.Dünya Savaşı ve Yunus Nadi” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

...../...../.....

Fatma İçöz

TUTANAKTIR

Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü'nün/...../..... tarihindesayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisans Üstü Öğretim Yönetmeliği'nin maddesine göreYüksek Lisans öğrencisi Fatma İçöz'ün "II. Dünya Savaşı ve Yunus Nadi" konulu tezi incelenmiş ve aday/...../..... tarihinde , saatda jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini/projesini savunmasından sonra dakika süre içinde gerek tez konusu gerekse tezin dayanağı olan Anabilim Dalı'ndan jüri üyelerince sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin/projenin oy ile karar verildi.

BAŞKAN

JÜRİ

JÜRİ

JÜRİ

JÜRİ

Tez Yazarının

Soyadı : İçöz Adı: Fatma

Tezin Türkçe Adı: II. Dünya Savaşı ve Yunus Nadi

Tezin Yapıldığı niversite: Dokuz Eylül Üniversitesi

Enstitüsü: Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü

Yılı: 2006

Tezin Türü: Yüksek Lisans Dili: Türkçe

Sayfa Sayısı:

Tez Danışmanının

Unvanı: Dr. Öğretim Görevlisi Adı: Leyla Soyadı: Kırkpınar

Türkçe anahtar kelimeler:

- 1-Savaş
- 2-Gazete
- 3-Basın
- 4-Cumhuriyet

İngilizce anahtar kelimeler:

- 1- Struggle
- 2-Newspaper
- 3-The Press
- 4-Republic

Tarih:

İmza:

ÖZET

I.Dünya Savaşı Sonunda imzalanan antlaşmalar II. Dünya savaşı tetikledi. I.Dünya Savaşı sonunda imzalanan antlaşmalardan en çok rahatsız olan devlet Almanya oldu. Versay Antlaşma'sının getirdiği ağır koşullar Almanya'yı bunalıma sürükledi. 1929 Dünya ekonomik bunalımı da Alman ekonomisini etkiledi. Bu durum Nazi Partisinin iktidara gelmesine sebep oldu. Hitler'in politikasında Versay ve St. Germain antlaşmasının kaldırılması, bir millet, bir devlet ilkesini gerçekleştirilmesi, hayat sahası yani Almanlar'ın yaşamadığı birçok memleketi de kendi sınırları içinde katmak vardı. Hitler bu politikayı gerçekleştirmek için harekete geçti. Almanya'nın Versay'dan kurtulma çabalarına karşın İngiltere ve Fransa'nın tepkisiz kalması İtalya'yı cesaretlendirdi. İtalya Habeşistan'a saldırdı. Habeşistan'ı ele geçiren İtalya Almanya'ya yakınlığı. Roma- Berlin Mihveri kuruldu.

Uzakdoğuda da I. Dünya Savaşından sonra en güçlü devlet Japonya oldu. Japonya'nın en önemli sorunu artan nüfusuna göç alanı bulmaktı. Bu sorununu gidermek için yayılmacı bir politika izlediği gibi Almanya ile birlikte SSCB'ne karşı birleştiler. Antikomiter Paktını imzaladılar. İtalya'nın bu pakta katılmasıyla Mihver grubu ortaya çıktı. Bundan sonra Almanya "Hayat Sahası" politikasını gerçekleştirmeye yöneldi. Polonya'ya savaş açmasıyla II.Dünya Savaşı çıktı.

II.Dünya Savaşı çıktığında Türkiye tarafsızlığını ilan etti. Savaş boyunca da tarafsız kalmaya özen gösterdi. Sovyet Rusya'nın Almanya ile saldırmazlık paktını imzalaması bütün dünyayı olduğu gibi Türkiye'yi de şaşırtdı. Buna rağmen Türkiye Sovyet Rusya ile ilişkileri bozmamaya çalıştı. Savaş boyunca ülkede her türlü tedbiri aldı. Seferberlik ilan edildi. Savunma önlemleri arttırıldı.

Yunus Nadi II. Savaşı gelişmelerini, II. Dünya Savaşının çıkışından 1943 yılına kadar olan dönemi kendi yorumlarıyla, Hükümetin basın üzerindeki denetimine dikkat ederek okuyucularına aktarmaya çalışır.

ABSTRACT

The treaties which were signed at the end of the first world war triggered the second world war. Germany was the country which felt unease the most because of these treaties. The heavy conditions which were caused by the Treaty of Versailles depressed Germany. The World economic crisis in 1929 also affected the economy of Germany. This situation caused that the Nazi party were in power. In policy of Hitler, there were the abolition of Versailles and St. Germain Treaty, having a special principle of state, an area of living joining a lot of countries in which there were no Germans to its frontiers. Hitler started the operations to come true. Against the efforts of Germany about getting rid of the Versailles. England and France had no reaction and it encouraged Italy. It made an attack to Habsburg. Italy which conquered Habsburg approached Germany. The axis of Rome and Berlin was founded.

Japan was the strongest country in Far East after the first World war. The most important problem of Japan was to find an area of immigration for increasing population. To settle this problem it followed a policy of extension and joined Germany against USSR. They made an agreement. Then Italy joined this group and Germany tended to come true the policy of living area. The second world war broke out as a result of Poland attack.

By the time second world war broke out Turkey declared that it was impartial. It took care to be impartial during the war, as well. Signing the Pact of Nonaggression between Russia and Germany shocked Turkey and also in all over the world. Though Turkey tried not to spoil the relations with Russia. It took several precautions in the country during the war. The state of emergency was declared. Defending precautions were increased.

Yunus Nadi tries to inform the second war improvements, his own commends about the period from the second world war to 1943 taking care the censor of the government on publication.

ÖNSÖZ

Biz, gazetede ki günlük olayları gazetecinin gözüyle değerlendiririz. Gazeteci olayları değerlendirirken objektif olmak onun birinci görevidir. Fakat yetiştiği toplumun kültüründen, aldığı eğitimden ve dininden etkilenir. Bunu ister istemez yazılarına yansıtır.

“II.Dünya Savaşı ve Yunus Nadi”adlı çalışmamda bir gazetecinin II.Dünya Savaşı olaylara bakışı nasıldı; bunu okuyucularına nasıl aktarabildi; ne kadar objektif olabildi; sorularına cevap bulmaya çalıştım. Bunun içinde Yunus Nadi’nin o dönemde çıkan makalelerinden yararlandım.

Yunus Nadi’nin makalelerini II.Dünya Savaşı olaylarıyla karşılaştırma yaparak o dönemdeki hükümetin basın üzerindeki denetimini de gözönünde bulundurarak değerlendirmeye çalıştım.

Bir gazetecinin yaşamı, yazılarını etkilediği için Yunus Nadi’nin yetiştiği ortamı, gazeteciliğe başlayışını, Milli Mücadele ve Cumhuriyet dönemindeki faaliyetlerini de ele aldım.

Bu imkanı bana sağlayan ve yardımlarını hiç esirgemeyen hocalarıma, tez danışmanım Dr. Leyla Kırkpınar’ a teşekkür ederim.

Fatma İçöz

İzmir, 2006

KISALTMALAR

| | |
|--------|--|
| A.g.e. | : Adı geçen eser |
| A.g.m. | : Adı geçen makale |
| ABD | : Amerika Birleşik Devletleri |
| CHP | : Cumhuriyet Halk Partisi |
| St. | : Saint |
| SSCB | : Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği |
| TTK | : Türk Tarih Kurumu |
| TBMM | : Türkiye Büyük Millet Meclisi |
| Yy | : Yüzyıl |

İÇİNDEKİLER

| | |
|--|-----------|
| ÖNSÖZ..... | 1 |
| KISALTMALAR..... | 2 |
| İÇİNDEKİLER..... | 3 |
| GİRİŞ..... | 5 |
| I-II.DÜNYA SAVAŞI ÖNCESİ GENEL DURUM..... | 14 |
| A-IL.DÜNYA SAVAŞI'NIN ÇIKIŞ NEDENLERİ..... | 14 |
| B-SAVAŞIN ÇIKIŞINDA TÜRK HÜKÜMETİNİN İZLEDİĞİ POLİTİKALAR | 27 |
| II-YUNUS NADİ'NİN HAYATI VE GAZETECİLİK YAŞAMI..... | 33 |
| A-YUNUS NADİ'NİN YAŞAM ÖYKÜSÜ VE GAZETECİLİĞE BAŞLAYIŞI..... | 33 |
| B-YUNUS NADİ VE YENİ GÜN..... | 35 |
| C-YUNUS NADİ VE CUMHURİYET | 40 |
| III- II.DÜNYA SAVAŞI VE BASIN..... | 46 |
| A-İNÖNÜ DÖNEMİ BASIN POLİTİKALARI | 46 |
| B-CUMHURİYETE YÖNELİK BASIN TARTIŞMALARI | 49 |
| 1. Cumhuriyet-Tan Polemiği..... | 49 |
| 2. Yunus Nadi- Arif Oruç Polemiği | 54 |

IV- YUNUS NADI'NİN İL.DÜNYA SAVAŞI OLAYLARINI DEĞERLENDİRMESİ..... 57

A-DIŞ POLİTİKA57

1.Alman-Sovyet Saldırmazlık Paktı ve Polonya'nın İşgali.....57

2. Baltık-İskandinav Gelişmeleri59

3.İngiltere Muhaberesi.....60

4. İtalya'nın Savaşa Girişi ve Yunanistan'a Saldırması61

5. Kuzey Afrika Cephesi63

6. Savaşın Balkanlara Yayılması64

7. Alman- Rus Savaşı69

8. İngiliz- Sovyet İttifakı.....71

9. ABD'nin Savaşa Girişi72

10. Cephe Durumları (1942-1943).....74

11.Deniz Muharebeleri.....82

12.JaponYayılmacılığı.....82

13.Fransız Sömürgeleri ve Suriye Meselesi85

14.İkinci Cephe87

B- TÜRK DIŞ POLİTİKASI89

1.Türkiye'nin Uyguladığı Politika89

2.Saraçoğlu'nun Moskova Ziyareti92

3.Türk İngiliz Fransız İttifakı93

4.Alman Türk Dostluk Antlaşması.....94

SONUÇ 96

KAYNAKÇA 99

GİRİŞ

İnsanoğlu 20. yy.'da iki büyük savaşa sahne oldu. Bunlardan ikincisi, birincisine göre daha karışık, daha kapsamlı ve insanlığı daha büyük yıkıma uğrattı. I. Dünya Savaşının sonuçları II. Dünya Savaşını tetikledi. I. Dünya Savaşının sonunda imzalanan antlaşmalar büyük devletlerin çıkarlarına uygun olarak yapıldığı için bazı sorunları da beraberinde getirdi. Bu sorunların çözümü için önlemler alınsa da II. Dünya Savaşı'nın çıkışına engel olunamadı¹.

I. Dünya Savaşı sonunda imzalanan antlaşmalardan en çok rahatsız olan devlet Almanya oldu. Versay antlaşması Almanya'ya kısıtlamalar getirmekteydi. Bu antlaşmanın getirdiği ağır koşullar Almanya'yı bunalıma sürükledi. Alman halkı bu antlaşmaya tepki gösterdi. Versay ile yükletilen tamirat borcu enflasyonun bir çığ gibi büyümesine sebep oldu. Ekonomik hayatı felce uğrattı. Bundan sonra Almanya'nın amacı Versay zincirlerinden kurtulmak olacaktı².

Bu durum en çok Fransa'yı endişelendirdi. Almanya'ya karşı kendi güvenliğini sağlamak için Ren bölgesini işgal etmek istese de İngiltere ve Amerika bunu kabul etmedi. Bunun üzerine Fransa, Almanya'nın etrafındaki küçük devletlerle Belçika, Polonya ve Çekoslovakya ile ittifak kurma yoluna gitti. Fakat Fransa'ya istediği güveni veremedi. Milletler Cemiyetinden de istediği yardımı göremeyince Locarno antlaşması imzalandı³.

Bu tarihlerde Almanya da tamirat ve tazminat sorununu Fransa ile iyi ilişkiler kurarak çözmek istiyordu. Böylece Fransa ile Almanya arasında ilişkiler yumuşadı. Görüşmeler sonunda da Locarno antlaşması imzalandı. Bu antlaşmayla Almanya Milletler Cemiyeti'ne girdi⁴.

¹ Baskın Oran, **Türk Dış Politikası**, İletişim yay., İstanbul, 2002, s.400.

² Rıfat Uçarol, **Siyasi Tarih(1789-1994)**, Filiz Kitabevi, İstanbul,1995, s.522.

³ Fahir Armaoğlu, **20.Yüzyıl Siyasi Tarih 1914-1980**, 3.baskı, Türkiye İş Bankası Kültür yay., Ankara,1988.s.160.

⁴ Rıfat Uçarol, **a.g.e.**, s.525.

1929 Dünya Ekonomik Buhranı Alman ekonomisini kötü yönde etkiledi. Üretim azaldı, işsizlik arttı. Bu durum Nazi Partisinin iktidara gelmesine sebep oldu. Hitler'in başa geçmesiyle de Almanya'nın dış politikası hareketlendi⁵.

Hitler'in politikasında Versay ve St. Germain Antlaşmalarının kaldırılması, bir millet, bir devlet ilkesini gerçekleştirilmesi, hayat sahası yani Almanların yaşamadığı bir çok memleketi de kendi sınırları içinde katmak vardı⁶. Hitler, bu politikayı gerçekleştirmek için ilk fırsatta Milletler Cemiyeti'nden ayrıldı⁷. Silahlanmaya hız verdi. Sar bölgesinin Almanya'ya verilmesiyle Almanya, Versay'ın bir yükünden kurtulduğu gibi Alman silah endüstrisi de önemli doğal kaynaklara ulaştı⁸. Bundan sonra Almanya zorunlu askerlik sistemine geçtiği gibi hava gücü ile donanmanın da kurulacağını ilan etti. Almanya'nın bu tutumuna karşı büyük devletler hiçbir tepki göstermedi⁹.

Almanya'nın silahlanmasından en çok tedirgin olan Fransa oldu. İngiltere'nin tepkisiz kalması hatta Hitler'in başarılarını taktirle karşılamaları Fransa'yı İtalya'ya yakınlaştırdı. İtalya'nın Habeşistan'a yapacağı girişimi onayladı¹⁰.

Almanya'nın Versay'ı ihlal etmeleri karşısında İngiltere ile Fransa'nın gereken şiddetle tepkiyle karşılamaması İtalya'yı cesaretlendirdi ve Habeşistan'a saldırdı. Bu durum Mısır ve Akdeniz'i elinde bulunduran İngiltere'yi rahatsız etse de İtalya'ya karşı teşebbüse geçemedi. Milletler Cemiyeti'de gereken tepkiyi göstermeyince ikinci kez saldırganlığı serbest bıraktı¹¹.

Bu sırada Almanya'da Ren bölgesine asker gönderecek Versay'a meydan okudu¹².

İtalya, kısıtlayıcı tedbirlere rağmen Habeşistan'ı ele geçirdiği gibi Almanya'ya yakınlaştı. Bu yakınlaşmadan dolayı Roma- Berlin Mihveri kuruldu.

⁵ Fahir Armaoğlu, **a.g.e.**, s.241.

⁶ Rifat Uçarol, **a.g.e.**, s.531.

⁷ Ahmet Şükrü Esmer, **Siyasi Tarih**, Maarif yay., Ankara ,1944, s.635.

⁸ Fahir Armaoğlu, **a.g.e.**, s.245.

⁹ Ahmet Şükrü Esmer, **a.g.e.**, s.638.

¹⁰ Baskın Oran, **a.g.e.**, s.405.

¹¹ Rifat Uçarol, **a.g.e.**, s.536.

¹² Baskın Oran, **a.g.e.**, s.406.

İspanya’da çıkan iç savaştan sağcılar tutan Almanya ve İtalya arasındaki bağlar daha da kuvvetlendi. Bu duruma İngiltere ve Fransa pasif kaldı. ABD tarafsızlık kanununu çıkararak savaşa katılmadı. İspanya iç savaşında Almanya II. Dünya Savaşı’nda kullanacak silahları deneme imkanı verdi. Bu da Almanya’ya silah konusunda İngiltere ve Fransa’dan üstün konuma getirdi¹³.

Japonya, I. Dünya Savaşı’ndan sonra Uzakdoğu’nun en güçlü devleti haline geldi. Japonya’nın iktisadi hayatı için Mançurya önemliydi. Artan nüfusuna bir göç alanı olabiliyordu. Bu nedenle Mançurya’yı işgal etti¹⁴. Mançurya’nın işgali karşısında Milletler Cemiyeti’nin aciz kalması üzerine Japonya Çin’e yöneldi. Çin’de Milletler Cemiyeti’nden yardım istese de Milletler Cemiyeti acizliğini bir kere daha gösterdi. Sadece Japonya’nın güçlenmesinden ABD ile SSCB tedirgin olduğu için Japonya’ya baskı yaptılar¹⁵.

Almanya komünizme ve Sovyet Rusya’ya karşı kampanya başlattı. Almanya ile Japonya ortak tehlike olarak gördükleri SSCB’ye karşı birleştiler. İki devlet Anti – Komitern Pakti’ni imzaladılar. İtalya’nın da bu pakta katılmasıyla Mihver Grubu ortaya çıktı¹⁶.

Bu sırada ABD tarafsızlık politikasını izleyerek Almanya’nın ilerlemesine yardımcı oldu¹⁷.

Bundan sonra Almanya “Hayat Sahası” yani bütün Almanların tek bir devletin sınırları içine alınması hedefini gerçekleştirmek için Avusturya’ya yöneldi. Anschluss’u gerçekleştirdi. Bu durum karşısında batılı devletlerin tepkileri zayıf oldu¹⁸. Anschluss’dan sonra Almanya Çekoslovakya’ya yöneldi. Çekoslovakya sınırına asker yığdı. Bu durumda İngiltere, Fransa, Rusya’yı harekete geçirseler de fiili yardımda bulunamadılar. Çekoslovakya sorununun çözümü için Münih’te konferans toplandı. Münih Konferansı’ı, Avrupa’da barışın süreceği şeklinde yorumlansa da uzun sürmedi¹⁹.

¹³ **A.g.e.**, s.406.

¹⁴ Ahmet Şükrü Esmer, **a.g.e.**, s.120.

¹⁵ **A.g.e.**, s.127.

¹⁶ Fahir Armaoğlu, **a.g.e.**, s.262.

¹⁷ Baskın Oran, **a.g.e.**, s.404.

¹⁸ Fahir Armaoğlu, **a.g.e.**, s.278.

¹⁹ Rifat Uçarol, **a.g.e.**, s.540.

Münih konferansına Sovyet Rusya'nın davet edilmemesi Sovyet Rusya'yı kızdırdı. Bu durum Sovyet Rusya'nın İngiltere ve Fransa' dan uzaklaşmasına Almanya' ya yakınlaşmasına neden oldu²⁰.

Münih konferansının üzerinden iki ay geçmeden Çekoslovakya parçalandı. Bu duruma İngiltere ile Fransa'nın tepki göstermemesi üzerine Almanya ile İtalya yayılmacı politikalarına hız verdiler.

Almanya Memiel'e yöneldi. Litvanya, Çekoslovakya işgali sırasında Batılıların gerekli tepkileri göstermemesi nedeniyle Almanya'ya boyun eğmek zorunda kaldı²¹. İtalya'da Arnavutluk' a yöneldi. Almanya'nın desteklemesiyle de Arnavutluk'u ele geçirdi²².

Arnavutluk'un işgali karşısında İngiltere ve Fransa Yunanistan'a ve Romanya'ya garanti verdiler. Türkiye ile de deklarasyon imzaladılar²³.

Bu tarihlerde İngiltere ile Fransa, Sovyetlerin katılmasıyla bir ittifak kurmak istiyorlardı. Fakat Münih Konferansı Sovyet Rusya'yı Almanya'ya yakınlaştırdı. 17 nisanda Sovyetler Almanya'ya başvurarak ilişkileri geliştirmek istedi. Bu sırada Almanya'nın amacı Polonya'yı ele geçirmektir²⁴.

Almanya iki savaş arasında kalmamak için Sovyetler'in teklifini kabul etti. Alman – Sovyet Saldırmazlık Paktı imzalandı²⁵. Almanya doğuyu güvence altına aldıktan sonra Polonya'ya savaş açtı. İngiltere ve Fransa Almanya'ya savaş ilan etti. Böylece II. Dünya Savaşı başladı²⁶.

Avrupa'daki bu gelişmeler Türkiye için yakın tehdit oluşturmuyordu. Fakat İtalya'nın Balkanlar'a yönelmesi Türkiye'nin izlediği tarafsızlık politikasını tekrar gözden geçirmesine neden oldu²⁷. İngiltere ve Fransa Türkiye'ye garanti teklifinde

²⁰ Fahir Armaoğlu, **a.g.e.**, s.286.

²¹ **A.g.e.**, s.289.

²² Ahmet Şükrü Esmer, **a.g.e.**, s.163.

²³ **A.g.e.**, s.164.

²⁴ Fahir Armaoğlu, **a.g.e.**, s.301.

²⁵ Baskın Oran, **a.g.e.**, s.409.

²⁶ Fahir Armaoğlu, **a.g.e.**, s.304.

²⁷ Baskın Oran, **a.g.e.**, s.415.

bulunsa da Türkiye tek taraflı garantiyi kabul etmedi. Karşılıklı taahhütleri içeren bir ittifak anlaşmasına götürecektür görüşmeler sürecinin başlamasını teklif etti²⁸.

Bu sırada Almanya'nın amacı da Türkiye'nin İngiltere cephesine katılmasına mani olmaktı. Von Papen'e İtalya'nın Arnavutluk işgalinin yarattığı endişeler dile getirildiyse de Almanya önemsemedi²⁹.

Türk – İngiliz görüşmeleri 12 Mayıs 1939'da yayınlanan Deklarasyonla sonuçlandı³⁰. Türkiye Sovyetler ile dostluğunu sürdürmek için bu deklarasyondan Sovyetleri haberdar etti. Hatta Deklarasyonun 7. maddesi Türkiye bakımından Sovyet Rusya'ya yönelikti³¹. Almanya, Türk – İngiliz yardım anlaşmasının imzalanmasından sonra Türkiye'nin Almanya'ya ısmarladığı tüm araç – gereçlerinin yerine getirilmesini yasakladı³².

Türkiye, İngiltere ile ortak deklarasyon imzaladıktan sonra Fransa ile de Ortak Deklarasyon yayınlandı³³.

Sovyet Rusya'nın Almanya ile Saldırmazlık Paktı imzalaması bütün dünyayı olduğu gibi Türkiye'yi de şaşırttı. Önü bu Pakttan sonra da izlediği politikaya devam ederek Müttefiklerinin yanında yer aldı. Buna rağmen Sovyet Rusya ile de ilişkileri bozmamaya çalıştı. Şükrü Saraçoğlu Moskova'ya giderek bir yandan batılı devletlerle diğer yandan Sovyetler Birliği ile anlaşma imkanı bulmaktı. Fakat Sovyetlerin teklifi Türkiye'nin güvenliğine ve bağımsızlığına aykırı olduğu için görüşmeler sonuçsuz kaldı³⁴.

Moskova görüşmeleri sonuçsuz kalınca Türkiye 19 Ekim 1939'da İngiltere ve Fransa ile üçlü ittifak imzaladı³⁵. Bu ittifak Sovyetleri kızdırdı. Böylece Türkiye, İtalyan tehlikesi karşısında Batılılara yönelirken bir de Sovyet tehlikesi ile karşı karşıya kaldı³⁶.

²⁸ Fahir Armaoğlu, "II.Dünya Harbinde Türkiye", **Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, XIII/2, Ankara, 1958, s.143.

²⁹ Ahmet Şükrü Esmer - Oral Sander, **Olaylarla Türk Dış Politikası (1919- 1995)**, 9.baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1996, s.138.

³⁰ **A.g.e.**, s.139.

³¹ Rifat Uçarol, **a.g.e.**, s.145.

³² **A.g.e.**, s.630.

³³ Sina Akşin, **Çağdaş Türkiye Tarihi(1908-1980)**, IV, Cem yay., İstanbul, 1995, s.160.

³⁴ **A.g.e.**, s.146.

³⁵ Fahir Armaoğlu, **a.g.e.**, s.358.

Türkiye savaş boyunca tarafsızlığını sürdürdü. Fakat ülkede her türlü tedbiri aldı. Ülkede seferberlik ilan edildi. Savunma önlemleri artırıldı³⁷.

1879 yılında Fethiye’de doğan Yunus Nadi, ilköğretimi burada tamamladıktan sonra Ebüzziya ve Ahmet Mithat tarafından kurulan Süleymaniye Medresesi’ne devam etti. Bu okul, Yunus Nadi’ nin düşünce yapısının fikirlerinin oluşmasında etkili olduğu gibi, daha sonraki gazetecilik yaşamında da etkili oldu. Gençlik yılları II. Abdülhamit’in İstibdat dönemine rastladı. Yunus Nadi’nin bu dönemdeki yaşantısı sonraki yaşamını etkidi³⁸.

Yunus Nadi öğrenimi sırasında Baba Tahir’in çıkardığı “Malumat” dergisinde yazar olarak gazeteciliğe başladı. Daha sonra İkdam, Tasvir – i Efkâr ve Rumeli gazetelerinde devam etti³⁹.

I.Dünya Savaşı bittikten sonra İstanbul’da Yeni Gün’ü kurdu ve Milli Mücadeleyi destekledi. Bu durum İstanbul Hükümetinin ve işgal güçlerinin tepkisini çekti. İstanbul’un işgalinden sonra gazeteyi Ankara’ya taşıdı. Burada Mustafa Kemal’e yardımcı olduğu gibi başyazıcılarıyla da Milli Mücadele’ye sayısız hizmetlerde bulundu. İşgal güçleri tarafından yasaklanan haberler, Yeni Gün’de yayınlandı. Yunus Nadi gazetesinde Misak – i Milli’yi ve tam bağımsızlığı savundu⁴⁰.

Yunus Nadi, Milli Mücadele döneminde gazeteciliğin yanında TBMM’de İzmir Milletvekili olarak görev yaptı. Ayrıca Mustafa Kemal Yunus Nadi’ye “Teşkilat-ı Esasiye” komisyonu ve bunun mecliste savunması görevini de verdi⁴¹.

Yunus Nadi’nin gazetecilik yaşamında yaptığı büyük hizmetlerden biri de Mustafa Kemal’e başkomutanlık görevinin verilmesidir. Bunun için kampanya başlattı. TBMM’deki milletvekillerini ikna etmek için konuşma yaptı. Yunus Nadi’nin bu çabaları Mustafa Kemal’ in başkomutanlığa getirilmesinde önemli bir yere sahipti.

³⁶ Fahir Armaoğlu, **a.g.m.**, s.149.

³⁷ Rifat Uçarol, **a.g.e.**, s.635.

³⁸ M.Nuri İnugur, **Türk Basınında İz Bırakanlar**, Der yay., İstanbul, 1988, s.59.

³⁹ **A.g.e.**, s.60.

⁴⁰ Hülya Baykal, **Türk Basın Tarihi(1831-1923)**, Afa matbaacılık, İstanbul, 1994, s.214.

⁴¹ Şükrü Kaya, “Yunus Nadi”, **Cumhuriyet**, 28 haziran 1946.

Yunus Nadi, başyazılarının çoğunu “düşman yıkılmalıdır ve yıkılacaktır” cümlesiyle bitirdi. Savaş kazanıldıktan sonra halk, Yeni Gün matbaası önünde Yunus Nadi’ yi alkışladı. Böylece Yunus Nadi çalışmalarının manevi mükafatını almış oldu⁴².

Milli Mücadele kazanıldıktan sonra Mustafa Kemal devrimlere yöneldi. Bu durum gelenekleri koruma yanlısı olanları tedirgin etti. Milli Mücadelede Mustafa Kemal’in yakın arkadaşları ve İstanbul basını muhalefete geçti⁴³.

Bu şartlarda Mustafa Kemal muhalefete karşı halkı aydınlatmak, Cumhuriyet ve devrimleri savunacak İstanbul basınına karşı bir gazete çıkarma kararı aldı. Yunus Nadi’ye Cumhuriyet adı altında bir gazete çıkarmayı teklif etti. Yunus Nadi bu teklifi kabul etti. Cumhuriyet gazetesi devrimlerin savunucusu ve halka benimsetilmesinde büyük hizmetleri oldu⁴⁴.

Yunus Nadi 1936 yılına kadar başyazarlığı sürdürdü. Bu tarihten sonra Nadir Nadi’ nin imzasına da sıklıkla rastlanır.

Yönetimin basın üzerindeki sıkı denetimi II. Dünya Savaşı yıllarında da sürdü. Hükümet yeni bir yayına izin verip vermemekte ne denli serbestse herhangi bir yayını hiçbir sebep göstermeksizin istediği anda istediği sürece kapatmakta serbestti⁴⁵.

Bu dönemde basın üzerindeki diğer bir denetim mekanizması da sıkı yönetimdi. Sıkıyönetimin yayınları kapatma yetkisi vardı⁴⁶.

Hükümetin basım üzerinde uyguladığı sıkı denetimi kolaylaştıran önemli bir başka siyasi faktör de büyük gazete sahiplerinin aynı zamanda CHP milletvekili olmalarıdır⁴⁷.

Diğer bir etkili denetim organı da Matbuat Umum Müdürlüğü idi. Kağıdından haberine kadar her şeyi bu organ saptamaktaydı⁴⁸.

⁴² Celal Bayar, “Celal Bayar’a Göre Yunus Nadi”, **Cumhuriyet**, 21 Ağustos 1945.

⁴³ Zekeriye Sertel, Sabiha Sertel, Yıldız Sertel, **Sertel’lerin Anılarında Nazım Hikmet ve Babıali**, Adam yay., İstanbul,1993, s.112.

⁴⁴ Emin Karaca, **Cumhuriyet Olayı**, Altın Kitaplar yay., İstanbul, 1994, s.30.

⁴⁵ Cemil Koçak, **Türkiye’de Milli Şef Dönemi (1938-1945)**, II, İletişim yay., İstanbul, 1996. s.134.

⁴⁶ Cemil Koçak, “II.Dünya Savaşı ve Türk Basını”, **Tarih ve Toplum**, VII/35(Kasım, 1986), s.29.

⁴⁷ **A.g.e.**, s.136.

⁴⁸ **Gazeteciler Cemiyeti ve Kırk Yıl**, Gazeteciler Cemiyeti yay., Ankara, 1987, s.63.

Hükümet, basın için iç ve dış politika konularında ancak belirli sınırlar içerisinde yazmalarına izin veriyordu. Bu dönemdeki başyazılar savaş nedeniyle dış politika konuları ile ilgiliydi. Bu yazılarda hükümetin belirlediği dış politikadan tamamen farklı ise sert kararlar alınıyordu. Hükümet iç politikada daha sertti. Bu nedenle iç politikada resmi hükümet parti tebliğleri ve açıklamaları yer alır⁴⁹.

Basın bu sorunların yanında teknik sorunlarla da uğraşmak zorunda kalırdı. Savaş nedeniyle kağıt sıkıntısı yaşanıyordu. Bu nedenle gazeteler savaş boyunca özel günler hariç dört sayfa olarak çıkartılırdı⁵⁰.

II. Dünya Savaşı öncesi ve döneminde Cumhuriyet diğer gazetelerle yoğun polemiklere girişti. Bunlardan biri Cumhuriyet – Tan polemikleridir. Goebbels’ in bir cümlesi nedeniyle başlayan polemik Yunus Nadi ile Ahmet Emin Yalman arasında devam etti. Bu tartışma oldukça seviyesiz bir kavgaya dönüşünde Mustafa Kemal bu duruma müdahale etti. Her ikisinden de son bir yazı yazarak kavgayı sonlandırmalarını istedi. Böylece Cumhuriyet – Tan polemiklerince sona erdi⁵¹.

Diğeri ise; Yunus Nadi – Arif Oruç kavgalarıdır. Arif Oruç 1929’dan sonra İstanbul’ da Yarın’ı yayınladı. Bu dönemdeki yazılarında muhalefete özgürlük tanınmadığından yakınlıkla rejimden ve hükümetten yana olan Yunus Nadi’ye yöneldi. Yunus Nadi de kendini savunmak için Arif Oruç ile ilgili bir dizi belge yayınladı. Daha sonra bu tartışmaya Falih Rıfkı Atay, Kemal Salih Sel de Yunus Nadi’nin yanında yer alarak tartışmaya katıldılar. Bu tartışma Arif Oruç’ un Yunus Nadi’yi düelloya davet etmesine kadar gider. “Matbuat Kanunu” yasalaşıp yürürlüğe girince “Yarın” gazetesi yayını durdurmak zorunda kaldı. “Yarın”ın kapanmasıyla da Yunus Nadi ile Arif Oruç arasındaki kavgaya son buldu⁵².

Buraya kadar II. Dünya Savaşı öncesi genel durum, savaşın çıkışında Türk hükümetinin izlediği politikalar, hükümetin basın üzerinde denetimleri, Yunus Nadi’nin yaşamı, gazeteciliğe başlayışı Milli Mücadeledeki faaliyetleri, Cumhuriyet gazetesini kurması ve daha sonraki yıllarda diğer yazarlarla olan polemikleri ele alındı.

⁴⁹ Cemil Koçak, **a.g.e.**, s.135.

⁵⁰ **A.g.e.**, s.136.

⁵¹ Tekin Erer, **Basında Kavğalar**, Yeni matbaa, İstanbul, 1965, s.30.

⁵² Emin Karaca, **Türk Basınında Kalem Kavğaları**, 1.basım, Gendaş yay., İstanbul, 1988, s.63.

Bundan sonraki bölümde ise Yunus Nadi'nin bir gazeteci gözüyle II. Dünya Savaşı olaylarını okuyucularına aktarması, II. Dünya Savaşıyla karşılaştırarak ve o dönemde basındaki sansür göz önüne alınarak değerlendirilmeye çalışıldı.

I- II. DÜNYA SAVAŞI ÖNCESİ GENEL DURUM

A- II. DÜNYA SAVAŞI' NIN ÇIKIŞ NEDENLERİ

1919 Paris Barış Konferansı'na katılan devlet adamları I. Dünya Savaşı'nı "tüm savaşları sona erdiren savaş" olarak nitelendirse de, savaş sonunda imzalanan anlaşmalar yeni bir savaşın tohumlarını attı. Büyük devletlerin çıkarlarına uygun olarak yapılan bu antlaşmalarla, bir düzenin kurulduğu görülmekle beraber aslında uluslararası ilişkilerde birçok sorunu da beraberinde getirdi. Sorunların çözümü için önlemler alınmaya çalışılsa da 1939'da yeni bir savaşın çıkmasına engel olunamadı⁵³. II. Dünya Savaşı, büyük ölçüde I. Dünya Savaşı'nı bitiren anlaşmalardaki haksızlıklardan doğdu⁵⁴.

I. Dünya Savaşı sonunda imzalanan anlaşmalardan memnun olmayan devletlerin başında Almanya gelmekteydi. Versay Anlaşması, Almanya'ya kısıtlamalar getirmekteydi. Almanya da Versay Anlaşması'nın getirdiği hükümlerden kurtulmak için girişimlerde bulundu. Bu durum başta Fransa olmak üzere diğer devletleri endişeye düşürdü⁵⁵.

İtalya'nın savaş sırasında gizli antlaşmalarla kendisine verilen yerleri savaş sonunda ele geçirememesi, onun yayılcı bir politikaya yönelmesine sebep oldu⁵⁶.

Fransa I. Dünya Savaşı sonrasında Almanya'nın kendisinden intikam almasından kaygılanıyordu. Bu durum Fransa'yı Alman saldırısına karşı tedbirler aramaya yöneltti.

⁵³ Baskın Oran, **Türk Dış Politikası**, I, İletişim yay., İstanbul, 2002, s.400.

⁵⁴ Oral Sander, **Siyasi Tarih (1918-1994)**, İmge yay., Ankara, 1996, s.97.

⁵⁵ Rıfat Uçarol, **Siyasi Tarih (1789-1994)**, Filiz Kitapevi, İstanbul, 1995, s.522.

⁵⁶ Oral Sander , **a.g.e.**, s.98.

Bu amaçla Ren bölgesini Almanya'dan almak istedi. Fakat İngiltere ve Amerika bunu kabul etmedi. Fransa'ya Almanya'nın saldırısına karşı, ortak garanti vermeyi teklif ettiler. Fransa bu teklifi kabul etti. Fakat daha sonra Amerikan senatosu, bu antlaşmayı kabul etmeyince İngiltere'nin ittifakı da yürürlüğe girmedi.

Fransa, Almanya'ya karşı İngiltere ile Amerika'yı yanına alamayınca, Almanya'nın etrafındaki küçük devletlerle ittifak kurma yoluna gitti. 7 Eylül 1920'de Belçika, 19 Şubat 1921'de Polonya ve 25 Ocak 1924'te de Çekoslovakya ile ayrı ayrı ittifak antlaşmaları imzaladı. Fakat bunlar da Fransa'ya istediği güveni veremedi⁵⁷. Bunun üzerine Fransa Milletler Cemiyeti'ne yöneldi. Fakat Milletler Cemiyeti'nden de beklediği yardımı göremedi. Bu durum Fransa'nın Locarno Antlaşması'nı imzalamasına neden oldu⁵⁸.

Bu tarihlerde Almanya'da tamirat ve tazminat sorununda Fransa ile iyi ilişkiler kurarak çözmek istiyordu⁵⁹. Alman hükümeti, 1925 şubatında Fransa, İngiltere, İtalya ve Almanya arasında saldırmazlık paktı kurulmasını Fransa'ya teklif etti⁶⁰. Böylece Fransa ile Almanya arasındaki ilişkilerde yumuşama başladı.

Görüşmeler sonucunda 16 Ekim 1925'te Locarno Antlaşması hazırlandı ve 1 Aralık 1925'te imzalandı⁶¹.

Locarno Antlaşması ile Almanya 1926'da Milletler Cemiyeti'ne üye oldu ve böylece Avrupa büyük devletler arasına girmiş oldu⁶².

Almanya mütareke gününden itibaren siyasal ve ekonomik sorunlarla karşı karşıya kaldı. 1918 Kasım ayından itibaren sosyalist ayaklanmalar çıktı. Mütarekeden sonra bu ayaklanmalar gittikçe arttı. Böylece Almanya tam bir kargaşa ve çöküntü içine düştü. 11 Ağustos 1919'da Weimar Anayasası ilan edildiği sırada Versay Antlaşması da ortaya çıktı. Bu antlaşmanın getirdiği ağır koşullar Almanya'yı bunalıma sürükledi.

⁵⁷ Rifat Uçarol, **a.g.e.**, s.522.

⁵⁸ Fahir Armaoğlu, **20.Yüzyıl Siyasi Tarih 1914- 1980**, 3.baskı, Türkiye İş Bankası yay., Ankara,1997, s.160.

⁵⁹ Rifat Uçarol, **a.g.e.**, s. 525.

⁶⁰ Fahir Armaoğlu, **a.g.e.**, s. 161.

⁶¹ Rifat Uçarol, **a.g.e.**, s. 525.

⁶² Fahir Armaoğlu, **a.g.e.**, s .161.

Alman halkı bu anlaşmaya büyük tepki gösterdiler. Versay ile yükletilen tamirat borcu, enflasyonun bir çığ gibi büyümesine sebep oldu. Ekonomik hayat felce uğradı ⁶³.

Dawes Planı, Alman ekonomisini rahatlattı. Yeni para sistemi ile ekonomisini düzeltti. Üretim arttı. Almanya'nın uluslararası ticaretini genişletti ⁶⁴.

1929 Dünya ekonomik buhranı Alman ekonomisini kötü yönde etkiledi. Üretim azaldı. Küçük büyük ticaret firması iflas etti. İşsizlik arttı. Bu durum Nazi Partisi'nin iktidara gelmesine sebep oldu. 30 Ocak 1933'de Nazi Partisi iktidarı ele geçirdi. Hitler ile beraber Almanya'nın dış politikası da hareketlendi ⁶⁵.

Hitler'in dış politikasında Versay ve St. Germain Antlaşmaları'nın kaldırılması, bir millet, bir devlet ilkesinin gerçekleştirilmesi yani bütün Almanların bir tek devlet içerisinde toplanmasını, hayat sahası yani Almanların yaşamadığı birçok memleketleri de kendi sınırları içinde katma yolunu elde etmeyi esas aldı ⁶⁶.

Hitler, silahsızlanma konferansının sonuçsuz kaldığını bahane ederek Milletler Cemiyeti'nden çekildi ⁶⁷.

Almanya ile Polonya arasında ilişkiler Weimar Cumhuriyeti devrinde Danzing ve Koridor sorunundan dolayı ilişkiler gergindi. Almanya 26 Ocak 1934 tarihinde Polonya ile Saldırmazlık Paktı imzaladı. Bu antlaşmayla iki devlet arasındaki anlaşmazlıkları barış yoluyla çözümleneceklerdi ⁶⁸. Böylece Almanya bu anlaşmayla Fransa – Polonya ilişkilerini zayıflatmayı hedef aldı ⁶⁹.

Bu sıralarda Fransa ile Almanya arasındaki anlaşmazlıklardan biri de silahsızlanma meselesidir. Almanya bunun için Fransa'ya teklifte bulundu. Milletler Cemiyeti silahsızlanma meselesinin sonuçlandırılması için yaptığı teşebbüsler sonuçsuz

⁶³ A.g.e., s.156.

⁶⁴ A.g.e., s.159.

⁶⁵ A.g.e., s.241.

⁶⁶ Rifat Uçaran, a.g.e., s.531.

⁶⁷ A. Şükrü Esmer, **Siyasi Tarih(1919-1939)**, Maarif yay., Ankara, 1944, s. 635.

⁶⁸ A.g.e., s. 635.

⁶⁹ Rifat Uçaran, a.g.e., s.535.

kaldı. Fransa, Almanya'nın teklifini geri çevirdi. Bu durum karşısında Almanya Milletler Cemiyeti'nden çekildiği gibi silahlanmaya da hız verdi ⁷⁰.

Sar, Milletler Cemiyeti'nin tayin ettiği bir komisyon tarafından yönetiliyordu. Antlaşma hükümlerine göre imzadan on beş sene sonra Sar, plebisit yapılacaktı ⁷¹. Bu plebisit sonunda Sar bölgesi, Almanya'ya teslim edildi. Böylece Almanya Versay'ın bir yükünden kurtulmuş oluyordu ⁷². Bölgenin Almanya'ya verilmesi, Alman silah endüstrisine önemli doğal kaynaklara ulaşmasını sağladı ⁷³.

Sar'ın alınmasından sonra Hitler Versay Antlaşması yükümlülüklerine rağmen zorunlu askerlik sistemine geçildiğini ve bir hava gücüyle donanmanın kurulmaya başlanacağını ilan etti. Böylece Versay Antlaşması'nın 5. kısmını teşkil eden silahsızlanma hükümleri sona ermiş oldu ⁷⁴. Uluslararası antlaşmanın açık bir ihlali olan bu hareket karşısında büyük devletler hiçbir tepki göstermediler. Fransa ve İtalya, Almanya'nın yeniden silahsızlanmaya başlamasından telaşlanırken İngiltere, özellikle muhafazakar politikacılar Hitler'in başarılarını takdirle karşıladılar. Fransa Almanya'nın silahlanması ve büyük devletlerin tepkisiz kalması üzerine Fransa, İtalya'ya yakınlaştı. İtalya'nın Habeşistan'a yapacağı girişimi onayladı ⁷⁵. Bu durum İtalya'nın Habeşistan'a karşı taarruza geçtiği zamana kadar gizli kaldı ⁷⁶.

Almanya, Versay Anlaşması'nın silahlanmayı kısıtlayan maddesini tek tarafı olarak kaldırması karşısında İngiltere, Almanya'nın denizlerde güçlenmesinden kuşkulandı. Almanya'nın deniz gücünü sınırlamak için anlaşma yapmak istedi. 18 Haziran 1935'te bir anlaşma yapıldı. Bu anlaşmaya göre Almanya, İngiltere'nin deniz gücünün yüzde otuz beşinden fazlasına sahip olmamayı; İngiltere'de Almanya'nın denizaltı yapmasını kabul etti. Böylece İngiltere de Almanya'nın silahlanmasını kabul etti. Bundan

⁷⁰ Ahmet Sükrü, Esmer, **a.g.e.**, s. 636.

⁷¹ **A.g.e.**, s. 636.

⁷² Fahir Armaoğlu, **a.g. e.**, s. 245.

⁷³ Baskın Oran, **a.g.e.**, s. 405.

⁷⁴ Ahmet Şükrü Esmer, **a.g.e.**, s. 638.

⁷⁵ Baskın Oran, **a.g.e.**, s. 405.

⁷⁶ Ahmet Şükrü Esmer, **a.g. e.**, s. 639.

sonrada İngiltere, Almanya'ya karşı yatıştırma politikası izledi. Fransa'nın güçlenmesinden korktuğu için Fransız – Rus ittifakına da katılmadı ⁷⁷.

İngiltere ile Fransa arasındaki ilişkiler bozulduğu sırada Alman – İtalyan yakınlaşması başladı. 1936 yılında karşılıklı ziyaretlerle yakınlaşma daha da güçlendi ⁷⁸.

1929 dünya ekonomik bunalımı, hammadde bakımından zayıf olan İtalyan ekonomisini sarstı. Bu durum İtalya'yı hammadde bakımından zengin olan Habeşistan'a yöneltti. Almanya'nın Versay kayıtlarından kurtulma çabalarının İngiltere ve Fransa tarafından gereken şiddette bir tepkiyle karşılanmaması İtalya'yı cesaretlendirdi ve 5 Ekim 1935'te Habeşistan'a saldırdı ⁷⁹. Bu durum Mısır'da ve Akdeniz'de üstünlüğü elinde bulunduran İngiltere'yi rahatsız etti. Fakat İtalya'ya karşı bir teşebbüse geçemedi. Habeşistan'ın işgali üzerine imparator Haile Selasiye, Milletler Cemiyeti'ne şikayet etti⁸⁰. Milletler Cemiyeti İtalya'nın bu saldırısı karşısında Paktın 16.maddesinde öngörülen zorlama tedbirlerin uygulanmasına karar verdi. Buna göre İtalya'ya silah stratejik malzeme ve maddeler satılmayacak ve kredi açılmayacaktı. Yalnız bu maddelerden petrol, demir ve kömür istisna edilmişti⁸¹. Böylece Milletler Cemiyeti Çin'den sonra ikinci defa açık saldırganlığı karşılıksız bırakarak başarısızlığa uğradı ⁸².

Bu buhran devam ederken Alman Hükümeti, Fransız - Sovyet Paktı'nın imzalanması üzerine, Locarno Antlaşması'nın eski manasını kaybetmiş olduğunu ileri sürerek⁸³ Versay Antlaşması'yla askersiz hale getirilmiş bulunan Ren bölgesine, asker göndermeye başladı. Locarno Antlaşması'nı da feshetti⁸⁴. Bu durum Fransa ile Almanya arasında ilişkileri gerginleştirdi. Fakat Fransa, diğer devletlerden destek göremeyince bu durumu kabul etti⁸⁵. Almanya da böylece amacına ulaşmış oldu. Ren önemli bir bölgeydi. Fransa'ya saldırma konusunda avantaj sağladığı gibi silah

⁷⁷ Rifat Uçarol, **a.g. e.**, s. 536.

⁷⁸ **A.g.e.**, s. 536.

⁷⁹ Fahir Armaoğlu, **a.g.e.**, s. 253.

⁸⁰ Rifat Uçarol, **a.g.e.**, s. 536.

⁸¹ Fahir Armaoğlu, **a.g.e.**, s. 253.

⁸² Baskın Oran, **a.g.e.**, s.406.

⁸³ Ahmet Şükrü Esmer, **a.g.e.**, s.136.

⁸⁴ **A.g.e.**, s.639.

⁸⁵ Rifat Uçarol, **a.g.e.**, s.537.

endüstrisinin yoğunlaştığı Ruhr bölgesinin ve Sar kömür madenlerinin korunmasını kolaylaştırıyordu. Böylece Almanya Versay’a meydan okumuş oldu ⁸⁶.

Diğer taraftan Habeş buhranı devam ediyordu. Milletler Cemiyeti, İtalya ile Habeş Hükümetlerini bir antlaşmaya varmaya davet etti. Bu sırada İtalyanlar, Habeşistan’ın direnişini kırdılar. 9 Mayıs’ta Habeşistan İtalya’nın eline geçti. Habeşistan meselesinde uygulanan kısıtlayıcı tedbirler hiçbir fayda sağlamadığı gibi İtalya’yı Almanya’ya yakınlaştırdı ve Mihverin kurulmasında etkili oldu ⁸⁷.

1936 yazında İspanya’da iç savaş çıktı. Milliyetçiler General Franco’nun başkanlığında hükümet kurdular. Bu hükümet İtalya ve Almanya tarafından desteklendi. İspanya’da sağ – sol mücadelesi sırasında solcuları Sovyet Rusya; sağcılarını İtalya ve Almanya destekledi. Sovyetler Birliği’nde cumhuriyetçiler lehine büyük gösteriler yapıldı. Komintern, cumhuriyetçileri destekleyerek onların hareketini idare etmeye çalıştı ⁸⁸. Sovyetler Birliği cumhuriyetçilere sınırlı bir yardım yaparken İtalya ve Almanya, Franco’yu açıkça ve silah vererek destekledi ⁸⁹. “Gönüllü” adı altında birçok İtalyan askerleri milliyetçilerin yardımına gönderildi. İspanya iç savaşı sırasında Almanya ile İtalya arasındaki bağlar, daha da kuvvetlendi ⁹⁰.

Fransa’da bu sırada cumhuriyetçilere, Fransız hava kuvvetlerinden uçaklar ve başka malzemeler gönderdi. Fakat cumhuriyetçileri açıkça destekleyemedi. İngiltere’de cumhuriyetçilerin tarafını tutsa da İspanya iç savaşı karşısında açıkça cephe alamadı. ABD de İspanya iç savaşına karışmamak için tarafsızlık kanunu çıkardı. Bu kanuna dayanarak savaşan taraflara silah ve malzeme satışını yasakladı ⁹¹.

İspanya iç savaşı 3 yıl sürdü. Bu savaşta Almanya daha sonra II. Dünya Savaşı’nda kullanacakları silahları deneme imkanı buldular ⁹².

Almanya İtalya’nın Habeşistan işgali sırasında İtalya’yı destekledi. Hatta Milletler Cemiyeti’nin zorlama tedbirlerine aldırılmayarak, başta kömür olmak üzere birçok

⁸⁶ Baskın Oran, **a.g.e.** s.406.

⁸⁷ Ahmet Şükrü Esmer, **a.g.e.**, s.641.

⁸⁸ Fahir Armaoğlu, **a.g.e.**, s.266.

⁸⁹ Baskın Oran, **a.g.e.**, s.406.

⁹⁰ Fahir Armaoğlu, **a.g. e.**, s.266.

⁹¹ **A.g. e.**, s.266.

⁹² Baskın Oran, **a, g. e.**, s.406.

stratejik maddeleri İtalya'ya sattı. Bu durum İtalya – Alman yakınlaşmasına sebep oldu. Aralarında Roma – Berlin Mihveri kuruldu ⁹³.

Japonya, I. Dünya Savaşı'ndan sonra, Uzakdoğu'nun en güçlü devleti haline gelmişti. 1930'dan sonra Japonya Uzakdoğu'da yayılma hareketlerine girişti⁹⁴. Mançurya Japonya'nın iktisadi hayatı için önemliydi. Nüfusu 29 milyonu bulan Mançurya'da çeşitli mahsüller yetiştirdiği gibi kömür, demir, altın, gümüş, kalay, bakır gibi madenler de bulunuyordu. Japonya'nın artmakta olan nüfusu için de bir göç alanı olabilirdi. Bu nedenle 1931'de Mançurya'yı işgal etti⁹⁵. Milletler Cemiyeti bu durum karşısında sadece meselenin barış yoluyla halledilmesini ve her iki tarafında askerlerini geri çekmesi önerisinde bulundu. Milletler Cemiyeti'nin Japon saldırısı karşısında aciz tutumu, statükoyu yıkmak isteyenleri cesaretlendirdi⁹⁶. Japonya faaliyetlerinde daha serbest kalabilmek amacıyla 1933'de Milletler Cemiyeti'nden çekildi. 1934 Aralık ayında 1922 Washington anlaşmasını feshetti⁹⁷. Japonya ABD'nin protestolarına aldırmayarak Çin'e yöneldi⁹⁸.

Japonya'nın Mançurya'ya işgali ve Çin'e karşı yaptığı girişim karşısında büyük devletler hemen harekete geçemediler⁹⁹. Milletler Cemiyeti'nden yardım göremeyeceğini anlayan Çin 1934'de Japonya ile mütareke imzaladı. Bu mütarekeye göre Japon askerleri, Çin Surunun kuzeyine çekilecekler ve Surun güneyinde Teinsin şehrinden Pekin'e kadar uzanan bir hat ile Sur arası askersizleşen bir bölge olacaktır. Mançuko'yu Çin'den ayrılacak olan bölge Japonya'ya dost olan Çinliler tarafından idare edilecekti¹⁰⁰. Bu anlaşma uzun sürmedi. Japonya 1937'de Çin'e saldırdı¹⁰¹. Çin Milletler Cemiyeti'nden yardım istedi. Milletler Cemiyeti bu saldırı karşısında aczini bir kere daha ortaya koydu¹⁰².

⁹³ Fahir Armaoğlu, **a. g. e.**, s.260.

⁹⁴ Rifat Uçarol, **a. g. e.**, s.534.

⁹⁵ Ahmet Şükrü Esmer, **a.g.e.**, s.119 – 120.

⁹⁶ **A. g. e.**, s.123.

⁹⁷ Fahir Armaoğlu, **a.g.e.**, s.271.

⁹⁸ Rifat Uçarol, **a.g.e.**, s.534.

⁹⁹ **A.g.e.**, s.534.

¹⁰⁰ Ahmet Şükrü Esmer, **a.g.e.**, s.123.

¹⁰¹ Rifat Uçarol, **a.g.e.**, s.534.

¹⁰² Fahir Armaoğlu, **a.g. e.**,s. 273.

Milletler Cemiyeti İtalya'nın Habeşistan'ın işgalini önleyemediği gibi yeni ve daha çetin bir meseleyi üzerine almaktan çekindi. Bu konuda Çin yalnız bırakıldı ¹⁰³. Uzakdoğu'daki statükonun bozulması en çok ABD'yi etkiliyordu. Bu nedenle ABD Japonya karşısında Çin'i destekledi. Diğer taraftan Sovyet Rusya da Japonya'nın güçlenmesinden ve yayılmasından tedirgindi. Bu nedenle Japonya, ABD ile Sovyet Rusya'nın baskısını duyuyordu ¹⁰⁴.

Almanya 1936 Martından itibaren komünizme ve dolayısıyla Sovyet Rusya'ya karşı geniş bir kampanya açtı. Sovyet Rusya'nın askeri tedbirleri Almanya'yı tedirgin etmekteydi. Almanya'nın bu tavrı Japonya'yı Almanya'ya yakınlaştırdı. Bu durum ikisinin de tehlike olarak gördükleri Sovyet Rusya'ya karşı birleştiler. Bunun sonucunda 25 Kasım 1936'da iki devlet Anti – Komitern Paktı'nı imzaladılar. Anti – Komitern Paktı'na İtalya'da 6 Kasım 1937'de katıldı. Böylece Mihver Devletleri olarak adlandırılacak grup ortaya çıktı ¹⁰⁵.

İtalya, Almanya ve Japonya ile kendi arasındaki görüş birliğini belirtmek için Milletler Cemiyeti'nden çekildi ¹⁰⁶.

İspanya' da Mart 1939'da bu gruba katıldı. Berlin – Roma Mihveri'ne karşısına Paris – Londra yakınlaşması gelişti. Böylece uluslararası ilişkiler yeni bir dönüm noktasına girdi ¹⁰⁷.

Versay Anlaşması, Milletler Cemiyeti Paktı ile birlikte 1919 Temmuzunda tasdik için Amerikan Senatosu'na kaldı. Bu andan itibaren de Amerikan kamuoyunda yoğun tartışmalar başladı. Senato, Versay Antlaşması'nı ve ona bağlı Milletler Cemiyeti Paktı'nı kabul etmedi ¹⁰⁸. Böylece Amerika tarafsızlık politikasını benimseyerek dış dünyaya kapılarını kapatmış oldu. Kamuoyu da bu politikayı destekledi. ABD'nin tarafsızlık yasalarını benimseyerek Nazi Almanya'sının ilerlemesini engelleyecek güçleri önemli bir destekten yoksun bırakmış oldu ¹⁰⁹.

¹⁰³ Ahmet Şükrü Esmer, **a.g.e.**, s.127.

¹⁰⁴ Rıfat Uçarol, **a.g.e.**, s. 537.

¹⁰⁵ Fahir Armaoğlu, **a.g.e.**, s.262.

¹⁰⁶ Rıfat Uçarol, **a.g.e.**, s.538.

¹⁰⁷ Ahmet Şükrü Esmer, **a.g.e.**, s.643.

¹⁰⁸ Fahir Armaoğlu, **a.g.e.**, s.215.

¹⁰⁹ Baskın Oran, **a.g.e.**, s.404.

Almanya, 1935'te silahlanması ve Ren boylarına asker sokmasıyla Versay'ın zincirlerini kırmış oldu. Bu durum Hitler'i dış politikasının ikinci merhalesine geçmeye yöneltti. "Hayat Sahası". Almanya dışındaki bütün Almanların tek bir devletin sınırları içine alınması. Bu amaçla Hitler Avusturya'ya yöneldi. Avusturya'nın Almanya'ya katılması, aynı zamanda Versay'ın son bir halkasının da koparılması demektir. Versay, Almanya ile Avusturya'nın birleşmesini yasaklamıştı¹¹⁰. Gerek Hitler'den önce gerek Hitler'in iktidara geçişinden sonra Almanya Anschluss'u gerçekleştirmeye çalıştı. Fakat başarılı olamadı¹¹¹.

Hitler Avusturya'yı ele geçirmek için kuvvete başvurmayıp, bunu Avusturya Nazileri aracılığıyla gerçekleştirmeye çalıştı. Başarılı olamayınca Avusturya üzerinde baskı yoluna saptı. Hitler, Avusturya Başbakanı Schuschnigg'den bağımsız bir devletin kabul edemeyeceği isteklerde bulundu. Buna rağmen Schuschnigg bu isteklerin çoğunu yerine getirdi¹¹². Schuschnigg Anschluss'u halk oyuna sunmak istedi. Schuschnigg' plebisit kararı Hitler'i çok kızdırdı. Hitler 11 martta Avusturya hükümetine bir ultimatom yollayarak plebisitten vazgeçmesini istedi. Daha sonra ikinci bir ultimatom yollayarak Schuschnigg'in çekilmesini, yerine Seyss – Inquart'ın geçmesini ve kabineye üçte iki nispetinde Nazi Partisi üyelerinden bakan alınmasını istedi. Bu sırada Alman askerleri Avusturya sınırına toplandılar. Bu ultimatom karşısında Schuschnigg çekildi¹¹³. 12 martta Alman birlikleri Avusturya'ya girdi¹¹⁴. 13 martta Almanya ile Avusturya'nın birleştiği açıklandı. Böylece Avusturya Almanya'nın bir parçası haline geldi. Anschluss karşısında batılı devletlerin tepkileri çok zayıf oldu. Bu birleşme sonucunda Avrupa güçler dengesi Almanya lehine bozuldu¹¹⁵.

Anschluss, Versay Antlaşması ile üye devletlerin bağımsızlıklarını ve toprak bütünlüklerini garanti eden Milletler Cemiyeti yasasının ilgili hükümleri kalkmış oldu.

Anschluss'den sonra Hitler, Çekoslovakya'nın temel savunma hattı ve endüstrisinin büyük kısmı Versay'la Çekoslovakya'ya verilen çoğunluğu Almanların

¹¹⁰ Fahir Armaoğlu, **a.g.e.**, s.277.

¹¹¹ Ahmet Şükrü Esmer, **a.g.e.**, s.146.

¹¹² Baskın Oran, **a.g.e.**, s.148.

¹¹³ Ahmet Şükrü Esmer, **a.g.e.**, s.148.

¹¹⁴ Fahir Armaoğlu, **a.g.e.**, s.278.

¹¹⁵ Rifat Uçarol, **a.g.e.**, s.538.

oluşturduğu Südetler bölgesine yöneldi¹¹⁶. Avusturya'nın da kolayca ele geçirilmesi Hitler'i cesaretlendirdi¹¹⁷.

Südet bölgesindeki Almanlar Çekoslovakya'nın kurulduğu andan itibaren Çekoslovakya ile çatışmaya girdi. Almanya da Nazizmin gelişmesiyle de örgütlendiler. Almanya'nın Avusturya ile birleşmesinden sonra daha da güçlendiler. Nisan 1938'de Prag hükümetinden özerklik istediler. Prag hükümeti bu istekleri kabul etmedi. Bu durum Çekoslovakya ile Almanya arasındaki ilişkileri gerginleştirdi. Almanya Çekoslovakya sınırına asker yığması İngiltere, Fransa, Rusya'yı harekete geçirdi¹¹⁸.

Üç devlet Çekoslovakya'ya fiili bir yardım yapamadılar. İngiltere bu sorunu barışçı yollarla çözmeye çalıştı. İngiltere Başbakanı Chamberlain 15 Eylül 1938'de Hitler ile görüştü. Hitler, Çekoslovakya meselesini çözmek için gerekirse bir dünya savaşını bile göze aldığını bildirdi. Bunun üzerine Chamberlain Fransız başbakanı ve dışişleri bakanı ile görüştü. Bu iki devlet Sudet bölgesinin Almanya'ya verilmesini kabul ettiler. Bu kararın Çekoslovakya tarafından desteklenmemesi durumunda Çekoslovakya'yı desteklemeyeceklerini bildirdi. Çekoslovakya bu öneri karşısında boyun eğmek zorunda kaldı¹¹⁹.

Almanya, Çekoslovakya'dan isteklerini arttırdı. Çekoslovakya'dan Polonya ve Macaristan'ın taleplerini de yerine getirmesini istedi. Bu durum karşısında Çekoslovakya genel seferberlik ilan etti. Hitler 1 ekime kadar Südet bölgesinin Almanya'ya teslimini isteyince Avrupa, genel bir savaşla karşı karşıya geldi¹²⁰.

Çekoslovakya sorunun çözümlenmesi için İngiltere ve Fransa'nın önerisiyle Münih'te konferans toplandı. Bu konferansa Hitler, Mussolini, Chamberlain ve Daladier katıldı. Anlaşma ertesi gün imzalandı¹²¹. Bu anlaşmaya göre Südet bölgesinin Almanya'ya verilmesine, Çekoslovakya'nın yeni sınırlarının saptanması için bir uluslararası

¹¹⁶ Baskın Oran, **a.g.e.**, s.408.

¹¹⁷ Ahmet Şükrü Esmer, **a.g. e.**, s.151.

¹¹⁸ Rifat Uçarol, **a.g. e.**, s.539.

¹¹⁹ Fahir Armaoğlu,**a.g.e.**, s.285.

¹²⁰ Rifat Uçarol, **a. g. e.**, s.540.

¹²¹ Ahmet Şükrü Esmer, **a.g.e.**, s.159.

komisyonun kurulmasına, buna karşılık yeni Çekoslovakya sınırı için İngiltere ve Fransa tarafından garanti verilmesine karar verildi¹²².

Münih konferansı ile Çekoslovakya sorunu çözümlenmesi ve dört büyük devlet arasında bir anlaşmanın temelini atılması Avrupa'da barışın süreceği şeklinde yorumlandı. Fakat bu uzun sürmedi¹²³.

Münih konferansına davet edilmemesi Moskova'yı kızdırdı. Sovyetler Birliği bu durumu batılı devletlerin Nazi Almanya'sını doğuya yöneltmek olarak değerlendirdi. İngiltere ve Fransa'nın kendilerine karşı samimi hareket etmediklerine inandı¹²⁴. Bundan dolayı bu devletlerin karşı güvensizliği arttı. Sovyet Rusya'nın Almanya ile anlaşmaya varma eğilimi daha da kuvvetlendi¹²⁵.

Münih konferansından sonra 2 ekimde Polonya Teschen bölgesini işgal etti. Almanya ve İtalya'nın aracılığıyla Macaristan ile Çekoslovakya arasında yapılan anlaşmayla Çekoslovakya, Slovakya'dan sınır boyunca bir toprak şeridini Macaristan'a verdi. Böylece Çekoslovakya Münih Konferansının üzerinden iki ay geçmeden parçalanmış oldu¹²⁶. Bu duruma İngiltere ve Fransa seyirci kalmaları Almanya ile İtalya'nın yayılma ve genişleme emellerini gerçekleştirmek için çalışmalarına hız verdiler¹²⁷.

Bu arada Almanya İngiltere'den sömürge, İtalya'dan, Fransa'dan Nice, Savoie ve Tunus'u istemeye Korsika üzerinde taleplerde bulunmaya başladı. Bu durum büyük devletler arasında ilişkilerin gerginleşmesine neden oldu. İtalya ile Fransa arasında 1935'te yapılmış olan anlaşma feshedildi¹²⁸.

Almanya Çekoslovakya'yı işgal ederek hayat sahası politikasını gerçekleştirme yoluna girdi. Almanya'nın bu tutumu Amerika Birleşik Devletleri'ni Avrupa'ya yöneltti¹²⁹. İngiltere ile Fransa, Almanya'ya karşı daha sert bir tutum içine girdiler.

¹²² A.g.e., s.446.

¹²³ Rifat Uçarol, a.g.e.,s.540.

¹²⁴ Ahmet Şükrü Esmer, a.g.e., s.160.

¹²⁵ Fahir Armaoğlu,a.g.e., s.286.

¹²⁶ A.g.e., s.286.

¹²⁷ Rifat Uçarol, a.g.e., s.540.

¹²⁸ A.g.e.,s. 541.

¹²⁹ Fahir Armaoğlu,a.g.e., s.280.

Çekoslovakya'nın işgalini protesto ettiler. Almanya ise buna aldırmayarak Memiel'e yöneldi ¹³⁰. Hitler 21 martta Litvanya devlet adamlarını Berlin' e davet etti. Görüşmeler sonunda Litvanya devlet adamları, Çekoslovakya işgalinde batılıların gerekli tepkiyi göstermemeleri karşısında Almanya'ya boyun eğmek zorunda kaldılar. 23 martta Almanya Memel' i işgal etti. Böylece Versay hükümlerinden biri de çiğnenmiş oldu ¹³¹.

Almanya 1939'da Çekoslovakya'yı işgal ederken İtalya'da Arnavutluğa yöneldi. Mussolini bu teklifi Almanya'ya bildirdi. Almanya, İtalya'nın Londra, Paris ve Belgrad' la ilişkilerini bozarak Almanya'ya yakınlaştırmak için kabul etti ¹³². 7 Nisan 1939'da İtalyan askerleri Arnavutluğu işgale başladılar. Kısa sürede Arnavutluk ele geçirildi ¹³³. Bu durum Balkanlarda ve Doğu Akdeniz'de İtalyan tehlikesinin daha açık olarak belirmesine neden oldu ¹³⁴.

Arnavutluk'un işgali karşısında İngiltere ve Fransa 13 Nisan'da Yunanistan'a ve Roma'ya garanti verdiler. Mayısta da Türkiye ile karşılıklı yardımı öngören bir yardım deklarasyonu imzaladılar. Türkiye bu sayede barış cephesine katılmış, Mihver saldırısına karşı cephe almış oldu ¹³⁵.

Batılıların bu tutumu karşısında Almanya ile İtalya arasında da karşılıklı yardımı öngören anlaşma imzalandı. Böylece Almanya, İtalya ve müttefiklerinden diğer yandan İngiltere, Fransa ve müttefiklerinden meydana gelen iki blok ortaya çıktı ¹³⁶.

Bu tarihlerde İngiltere ve Fransa Sovyet Rusya'nın katılmasıyla bir ittifak kurmak istiyordu ¹³⁷. Fakat Münih konferansı batılılarla Sovyet Rusya arasındaki ilişkilerin dönüm noktasını oluşturdu.

İngiltere ve Fransa Çekoslovakya'nın parçalanmasına engel olamadıkları gibi Münih konferansına Sovyet Rusya'yı davet etmediler. Bu durum Sovyet Rusya'nın İngiltere ve Fransa'dan uzaklaşmasına Almanya'ya yakınlaşmasına neden oldu. 17

¹³⁰ Rıfat Uçarol, **a.g.e.**, s.541.

¹³¹ Fahir Armaoğlu, **a.g.e.**, s.289.

¹³² **A.g.e.**, s.293.

¹³³ Ahmet Şükrü Esmer, **a.g. e.**, s.163.

¹³⁴ Rıfat Uçarol, **a.g.e.**, s.541.

¹³⁵ Ahmet Şükrü Esmer, **a.g.e.**, s.164.

¹³⁶ Rıfat Uçarol, **a.g.e.**, s.541.

¹³⁷ **A.g.e.**, s.541.

nisanda Sovyetler Almanya'ya başvurarak ilişkileri geliştirmek istedi ¹³⁸. Bu sırada Hitler'in amacı Polonya'yı ele geçirmektir. Hitler Polonya'yı işgal ettiğinde doğuda SSCB'nin batıda da Polonya'ya saldırıya uğradığı takdirde yardım edecekleri garantisini veren İngiltere ve Fransa'nın Almanya'ya savaş açmalarından korkuyordu. Almanya' iki savaş arasında kalmamak için Sovyetlerin teklifini kabul etti. 24 Ağustos 1939'da Alman – Sovyet Saldırmazlık Paktı imzalandı ¹³⁹. Rus – Alman Saldırmazlık Paktı'na göre; taraflar birbirine saldırmayacak, taraflardan birisi üçüncü bir devletin saldırısına uğrarsa diğer taraf bu üçüncü devleti desteklemeyecek, taraflar ortak çıkarlarıyla ilgili konularda birbirleriyle sürekli temas halinde olacaklar, taraflar diğer taraf aleyhine yönelik bir devlet gruplaşmasına katılmayacaktı. Anlaşma on yıllığına imzalanmıştı ¹⁴⁰.

Pakt'a ekli gizli protokole göre, Finlandiya, Estonya ve Letonya Sovyet nüfuzu altına, Litvanya ise Almanya nüfuzuna bırakılıyordu. Polonya ise iki devlet arasında paylaşılıyordu ¹⁴¹.

Almanya, Sovyetler ile imzaladığı Saldırmazlık Paktı ile doğuyu güvence altına aldıktan sonra Polonya üzerindeki baskısını arttırdı. Almanya Danzing ve Koridor'ı kendilerine verilmesini ve bazı isteklerde bulundu. Polonya bu istekleri yerine getirmeyince Almanya kızdı. Danzing'deki Nazi Partisi faaliyetlerini arttırdı. İngiltere ve Fransa Almanya'yı yumuşatmaya çalışsa da durum daha da gerginleşti. Savaşı önlemek için diplomatik girişimde bulunuldu. İngiltere Almanya ile Polonya'yı müzakereye davet etti. Almanya bu teklifi kabul etti. Tam yetkili Polonya temsilcisinin 30 Ağustos akşamına kadar Berlin'e gelmesini istedi. Fakat Polonya'nın tam yetkili temsilcisi Berlin'e 31 Ağustos'ta gelebildi. Hitler, vermiş olduğu sürenin geçmiş olduğunu ileri sürerek 1 Eylül 1939'da Polonya'ya savaş ilan etti ¹⁴².

İngiltere ve Fransa, Almanya'ya ültimatom vererek askerlerini Polonya'dan çekmesini, aksi takdirde Polonya'ya karşı taahhütlerini yerine getireceklerini bildirdiler.

¹³⁸ Fahir Armaoğlu, **a.g.e.**, s.301.

¹³⁹ Baskın Oran, **a.g.e.**, s.409.

¹⁴⁰ Ahmet Şükrü Esmer, **a.g.e.**, s.655.

¹⁴¹ Fahir Armaoğlu, **a.g.e.**, s.302.

¹⁴² **A.g.e.**, s.304.

Almanya buna aldırmadı. Bunun üzerine İngiltere ve Fransa 3 Eylül'de Almanya'ya savaş ilan etti. II. Dünya Savaşı başladı¹⁴³.

B- SAVAŞIN ÇIKIŞINDA TÜRK HÜKÜMETİNİN İZLEDİĞİ POLİTİKALAR

Avrupa'da cereyan eden olaylar Türkiye için yakın bir tehlike oluşturmuyordu. Fakat İtalya'nın 7 Nisan 1939'da 30 tümenle Arnavutluk'u işgal etmesi Türkiye'yi harekete geçirdi. İtalya'nın Balkanlar'a yönelmesi Türkiye'de ciddi endişelerin uyanmasına yol açtı¹⁴⁴. Türkiye, İtalya'nın Almanya tarafından desteklendiğini, Balkan devletlerinin bu tehdidi önleyemeyeceğinin farkındaydı. Bu durum Türkiye'nin dış politikasında tarafsızlık ilkesinin ciddiyetle tartışılmasına ve bir karara varılmasını zorunluluk haline getirdi¹⁴⁵.

Arnavutluk'un İtalya tarafından işgali üzerine İngiltere ve Fransa 13 Nisan'da Yunanistan ve Romanya'ya garanti verdikten sonra İngiltere aynı gün Türkiye'ye de garanti teklifinde bulundu. Türkiye tek taraflı garantiyi kabul etmedi. Çünkü Türkiye garantiyi kabul etmekle Mihvere karşı cephe almakla, Mihverin düşmanlığını üzerine çekmiş olacaktı. Bu durum, Türkiye'nin bir savaş tehlikesinde kalması demektir. Bu sebeple Türkiye ile İngiltere'yi karşılıklı taahhütleri içerecek bir ittifak anlaşmasına götürecek görüşmeler sürecinin başlamasını teklif etti. Böylece Türk – İngiliz görüşmeleri başladı¹⁴⁶.

Bu sırada Almanya'nın Ankara Büyükelçiliği'ne Franz Von Papen tayin edildi. Bunda Almanya'nın amacı, Türkiye'nin İngiltere cephesine katılmasına engel olmaktır. Von Papen'e İtalya'nın Arnavutluk'a 30 tümen asker yığmasının ve Oniki adada tahkimat yapmasının Türkiye'de uyandırdığı endişeler açıkça belirtildi. Von Papen

¹⁴³ Baskın Oran, **a.g.e.**, s.409.

¹⁴⁴ Baskın Oran, **a.g.e.**, s.415.

¹⁴⁵ Cemil Koçak, **Türkiye' de Milli Şef Dönemi (1938-1945)**, II, İletişim yay., Ankara, 1986, s.243.

¹⁴⁶ Fahir Armaoğlu, "II. Dünya Harbi'nde Türkiye", **Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, XIII/ 2 , 1958, s.143.

Berlin'e durumu düzeltmek için İtalya'nın Oniki ada grubuna dahil olup da Türk karasularında bulunan iki adanın Türkiye'ye verilmesini, Arnavutluk'taki İtalyan askerlerinin asgari düzeyde tutulması, Türkiye'ye saldırmazlık paktı önerilmesini teklif etti. Fakat İtalya'nın kabul etmediği bu teklifleri Almanya'da önemsemedi¹⁴⁷.

Bu sırada 28 Nisan'da Potemkin Ankara'ya geldi. Türkiye'nin amacı hem İngiltere'ye ve Fransa'ya yakınlaşmak hem de SSCB ile dostluğunu sürdürmektir. Bu nedenle İngiltere ile yapılan görüşmelerin ayrıntıları Potemkin'e aktarıldı ve benzer bir karşılıklı yardım anlaşmasının SSCB ile de imzalanması teklifinde bulunuldu. Bu sırada SSCB'yi de Almanya ile benzer görüşmelerde bulunmakta ve bu görüşmeler sonunda Almanya ile saldırmazlık paktı imzalamaya çalışmaktaydı. Bütün bunlardan haberi olmayan Türkiye'nin amacı İngiltere, Fransa ve SSCB'nin dostluklarını bağdaştırmaktı¹⁴⁸.

Türk – İngiliz görüşmeleri 12 Mayıs 1939'da yayımlanan Deklarasyonla sonuçlandı. Bu deklarasyona göre iki devlet kendi güvenlikleri için bir ittifak anlaşması imzalayana kadar iki devlet Akdeniz bölgesinde savaşa yol açabilecek bir saldırı halinde etkili bir şekilde işbirliği yapmaya ve her türlü yardımda bulunmaya hazırlanacaklardı¹⁴⁹.

Görüşmeler sırasında İngiltere bu hükmün aynen Balkanlar'da da uygulanmasını istese de Türkiye SSCB ile Bulgaristan'la olan anlaşmaları nedeniyle bunu kabul etmedi. İngiltere'nin böyle bir teklifte bulunmasındaki amaç; daha önce verdiği garanti nedeniyle Romanya'ya yardıma gitmek zorunda kalırsa, bunu da ancak Türk Boğazları yoluyla gerçekleştirebilirdi. Oysa Montreux'ye göre savaşan taraflar boğazları kullanamazdı. Ancak Türkiye savaşa katılırsa bu mümkün olabilirdi. Türkiye bunu görerek Sovyetler'i karşı karşıya getirme ihtimali olan bu teklifi geri çevirdi¹⁵⁰.

¹⁴⁷ Ahmet Şükrü Esmer – Oral Sander, **Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995)**, 9.baskı, Siyasal Kitapevi, Ankara, 1996, s.138.

¹⁴⁸ Baskın Oran, **a.g.e.**, s.416.

¹⁴⁹ Ahmet Şükrü Esmer –Oral Sander, **a.g.e.**, s.139.

¹⁵⁰ Baskın Oran, **a.g.e.**, s.417.

Deklarasyonun 7.maddesinde, bu belge hükümlerinin barışı geliştirmek için herhangi bir devletle başka anlaşmalar yapmasına engel olamayacağını belirtiyordu. Bu hüküm Türkiye bakımından Sovyet Rusya'ya yönelikti¹⁵¹.

Sovyetler Birliği Türk – İngiliz görüşmelerini olumlu karşılamakla birlikte Türkiye'nin İngiliz etkisi altına girmesinden memnun kalmamıştı¹⁵². Almanya, Türk – İngiliz yardım deklarasyonunun imzalanmasından beş gün önce, Türkiye'nin Almanya'ya ısmarladığı tüm savaş araç – gereçlerinin gönderilmesini durdurdu. 14 Mayıs 1919'da en önemli satış anlaşmalarının gereklerini yerine getirmesini yasakladı. Almanya'da yapılan denizaltı ile İstanbul'da yapılan 2 denizaltıyı 29 top, 12 torpido ve 68 savaş uçağı Türkiye'ye vermedi. Almanya, Türkiye'nin İngiltere ile antlaşma imzaladığı takdirde savaş ihtimalinin yüzde 40 – 60 oranında artacağını belirtti. Von Papen de Türk – İngiliz deklarasyonunun imzalanmasını önlemek için Almanya'nın Türkiye ile ticaretini keseceğini tehdit etti ve Türkiye'ye Alman garantisini yeniden teklif etse de bir sonuç alamadı¹⁵³.

İtalya ise bu yakınlaşmayı kendisine yönelik bir tehlike olarak algılayarak Almanya ile askeri ittifak imzaladı¹⁵⁴.

Türkiye, İngiltere ile deklarasyon imzaladıktan sonra Hatay sorununun kendi lehine çözüme kavuşması üzerine Fransa ile de Ortak Deklarasyon yayınladı¹⁵⁵. Bu deklarasyonun imzalanmasında İngiltere'de önemli rol oynadı. Türk – Fransız Ortak Deklarasyonunun ilanından sonra İngiltere, Balkanlar'da güvenliğin sağlanması konusunda, Türkiye'den taleplerde bulunmaya devam etse de bir sonuca ulaşamadı¹⁵⁶.

Sovyet Rusya ile Almanya arasında 23 Ağustos 1939 Saldırmazlık Paketi'nin imzalanması bütün dünyada bomba tesiri yaptı. Türkiye için de büyük bir sürpriz oldu. Böylece Türkiye'nin kurmaya çalıştığı üçlü ittifak suya düştü. Mihvere karşı ortak bir "barış cephesi" kurulması planı uygulanamaz hale geldi. İnönü, Saldırmazlık Paketi'nden sonra şimdiye dek izlediği politikaya devam ederek Müttefiklerin yanında yer aldı ve

¹⁵¹ Rıfat Uçarol, **a.g.e.**, s.145.

¹⁵² Baskın Oran, **a.g.e.**, s.417.

¹⁵³ Fahir Armaoğlu, **a.g.m.**, s.146.

¹⁵⁴ Baskın Oran, **a.g.e.**, s.417.

¹⁵⁵ Sina Akşin, **Çağdaş Türkiye Tarihi (1908 – 1980)**, IV, Cem yay., İstanbul, 1995, s.160.

¹⁵⁶ Cemil Koçak, **a.g.e.**, s.256.

Mihver tehdidine karşı Batılı Müttefiklerin askeri desteğini sağlamaya çalıştı. Fakat İnönü buna rağmen Sovyetler Birliği ile olan ilişkilerine de önem verdiği için Müttefik grubuna katılırken, Sovyetler Birliğini de dışarıda bırakmamaya, anlaşma fırsatı yakalamaya da çalışıyordu¹⁵⁷.

Almanya, Saldırmazlık Paktı'ndan sonra da Türkiye'nin Batılılarla ittifak kurmasını önlemek için Sovyetler Birliği'nin aracılığıyla baskı yoluna gitti. Sovyetler Birliği de Boğazların Batıların eline geçmesini istemiyordu. Bu sebeple karşılıklı yardım paktı meselesini görüşmek için Şükrü Saraçoğlu'nu Moskova'ya davet etti. 26 Eylül'de görüşmeler başladı¹⁵⁸.

Ankara'nın amacı bir yandan batılı devletlerle diğer yandan da Sovyetler Birliği ile bir anlaşma imkanı bulmaktı. Fakat Alman – Sovyet Saldırmazlık Paktı bu yöndeki beklentiyi ortadan kaldırır¹⁵⁹. Her iki tarafın da amaçları farklı olunca anlaşmak için ortak bir zemin bulunamadı¹⁶⁰.

Görüşmelerde, Sovyet Rusya, Montreux Sözleşmesi ile kurulmuş olan Boğazlar'ın uluslararası statüsü üzerinde kendilerinin lehine değişiklik yapılmasını Türk – İngiliz – Fransız üçlü antlaşmasında da bazı değişikliklerin yapılmasını öne sürdü. Saraçoğlu bu teklifleri geri çevirdi. Bu sırada Alman Dışişleri Bakanı Von Ribbentrop da Moskova'ya gelmesiyle görüşmelere ara verildi. 1 Ekim'de tekrar başlandı. Bu görüşmede Sovyet Rusya isteklerini tekrarladı ve Türk Boğazları'nı Sovyet Birliği dışındaki devletlere kapatmayı, Karadeniz'e kıyısı olmayan devletlerin savaş gemilerinin boğazları kullanmamaları ve Karadeniz'e girmeleri söz konusu olduğunda, Türk ve Sovyet Hükümetlerinin birbirlerine danışmaları, Türkiye ve Sovyetler Birliği aralarında anlaşma sağlanmadan Boğazlardan geçiş rejiminin değiştirilmesiyle ilgili hiçbir görüşmeye katılmamayı, kendisinin Besarabya'yı ve Bulgaristan'ın Dobruca'yı topraklarına katması halinde Türkiye'nin tarafsız kalmasını, Sovyetler'in dostu olan

¹⁵⁷ Sina Akşin, **a.g.e.**, s.146.

¹⁵⁸ Fahir Armaoğlu, **a.g. e.**, s.357.

¹⁵⁹ Cemil Koçak, **a. g. e.**, s.261.

¹⁶⁰ Ahmet Şükrü Esmer – Oral Sander, **a g. e.**, s.141.

Almanya'ya karşı savaşmakta olan İngiltere ve Fransa ile Türkiye'nin yakın ilişki kurmasını olumsuz karşılıyordu¹⁶¹.

Sovyetlerin teklifi Türkiye'nin güvenliğine ve bağımsızlığına aykırıydı. Bu nedenle, Dışişleri Bakanı Şükrü Saraçoğlu Sovyetler Birliği'nin öne sürdüğü teklifleri reddetti. Görüşmeler 16 Ekim 1939'da sona erdi. Başbakan Refik Saydam'a görüşmelerin bir sonuca ulaşmamasının nedeni, Sovyet isteklerinin Türk – İngiliz – Fransız ittifakına uymaması, Türkiye'nin Boğazlar'daki uluslararası taahhütlerine uygun olmaması ve güvenliğimiz bakımından Sovyetler'in bize verdikleri garantilerin bizden istenen taahhütleri karşılayamamasıydı¹⁶².

Moskova Görüşmelerine kadar Türkiye, Sovyet ilişkilerine önem verdiği gibi, ilişkilerin bozulmaması için de dikkatli oldu. Ancak, Moskova Görüşmeleri Türkiye'nin tepkisini çektiği gibi ilişkilerin bozulmasına da sebep oldu¹⁶³.

Moskova Görüşmeleri sonuçsuz kalınca Türkiye, 19 Ekim 1939'da İngiltere ve Fransa ile üçlü ittifak imzaladı. Bu ittifak Türk – İngiliz, Türk – Fransız deklarasyonunu içermektedir. Yalnız deklarasyondan farklı olarak; İngiltere ve Fransa'nın bir Avrupa devletinin saldırısına uğraması halinde, Türkiye "hayırhah tarafsızlık" izleyecekti. İngiltere ve Fransa, Yunanistan ve Romanya'ya verdikleri garantiler yüzünden savaşa giderse Türkiye onların yanında savaşa katılacaktı. Anlaşmaya ek 2 no'lu Protokol'a göre; anlaşma ile Türkiye'nin üzerine aldığı taahhütler, onu Sovyetler Birliği ile anlaşmazlığa sürükleyecek olursa ittifak işlemeyecekti. Bundan da anlaşılıyor ki Türkiye Sovyetler ile anlaşmamış olmasına rağmen bu devletle bir çatışmaya gitmek istemiyordu¹⁶⁴. Çünkü Sovyetler Birliği ile pakt imzalanmamış olmakla beraber, ilişkiler normal olmakta devam etti. Moskova ziyareti sonunda görüşmelere devam edileceği bildirildi¹⁶⁵.

Bununla beraber Türk – İngiliz – Fransız ittifakı Sovyetler'i kızdırdı. Üçlü İttifak'ı Sovyetler Birliği, Türkiye'nin İngiltere ve Fransa ile savaşı Balkanlar'a yaymak ve

¹⁶¹ Rıfat Uçarol, **a. g. e.**, s.633.

¹⁶² Baskın Oran, **a.g.e.**, s.422.

¹⁶³ **A.g.e.**, s.422.

¹⁶⁴ Fahir Armaoğlu, **a.g.e.**, s.358.

¹⁶⁵ Ahmet Şükrü Esmer – Oral Sander, **a.g. e.**, s.143.

orada Almanya'ya karşı bir askeri cephe kurmak amacıyla bir karşılıklı yardım paktına girdiği şeklinde yorumlandı¹⁶⁶. Sovyetler Birliği'nin Üçlü İttifakı bu şekilde yorumlamasının sebebi, Saraçoğlu'nun Moskova ziyaretinde Sovyet isteklerini kabul etmemesinden kaynaklanmaktadır¹⁶⁷.

Böylece, Türkiye İtalyan tehlikesi karşısında Batılılara yönelirken, bir de Sovyet tehlikesiyle de karşı karşıya kaldı¹⁶⁸.

Türkiye savaşın başlarında dış siyasetindeki gelişmelere ve daha sonra savaşın Balkanlar ile Akdeniz'e yayılmasına rağmen savaşa katılmadı ve tarafsızlığını sürdürdü. Fakat ülkede her türlü önlemi aldı. Ülkeye gelebilecek saldırıları önlemek için batıda Edirne – Kırklareli arasını kapsayan “Çakmak Müdafaa Hattı” nı ve doğuda da Kars’ tan Zivin’ e varan hat ile “Erzurum Müdafaa Hattı” nı güçlendirmeye başladı. Savaşın çıkmasıyla da ülkede seferberlik ilan edildi. Savunma önlemlerini de arttırdı¹⁶⁹.

Savaşın ilerlemesiyle savaşın etkileri Türkiye’de de görüldü. Bu nedenle büyük kentlerde pasif korunma önlemleri alınmaya başlandı. Ankara’da yeni sığınaklar kazıldı. Bombalar halka tanıtıldı. Sığınaklar konusunda bir nizamname yayınlandı. Büyük kentlerde bulunan ve herhangi bir hava saldırısında zarar görebilecek müze eşyaları iç bölgelere taşındı¹⁷⁰.

Savaş boyunca Türk diplomasını idare edenlerin hedefi, Türkiye’yi savaşa sokmamak ve harbin yıkıntılarında ülkeyi korumak oldu¹⁷¹.

¹⁶⁶ Baskın Oran, **a.g.e.**, s.424.

¹⁶⁷ Fahir Armaoğlu, **a. g. m.**, s.149.

¹⁶⁸ **A. g. m.**,s.149.

¹⁶⁹ Rifat Uçaran, **a.g.e.**, s.635.

¹⁷⁰ Cemil Koçak, **a.g.e.**, s.625.

¹⁷¹ Fahir Armaoğlu, **a.g.m.**, s.139.

II- YUNUS NADI'NİN HAYATI VE GAZETECİLİK YAŞAMI

A-YUNUS NADI'NİN YAŞAM ÖYKÜSÜ VE GAZETECİLİĞE BAŞLAYIŞI

Yunus Nadi (Abaloğlu) 1879 yılında Muğla'nın Fethiye ilçesinin Seydiler köyünde doğdu. İlköğretimini Fethiye'de tamamlayan Yunus Nadi Rodos'a gitti. Burada Ebüzziya ve Ahmet Mithat tarafından kurulan Süleymaniye Medresesine devam etti¹⁷². Bu okul, döneminde oldukça saygındı. Okulu bitirenler lisan sınıfı diplomasını da alırdı. Bu diplomayı alanlar Arap, Fars ve Fransızca derslerine hakim demektir¹⁷³. Vatan ve hürriyet sevgisinin tohumları bu okulda atıldı. Yunus Nadi anılarında “*Şimdi kullandığım dilin esası bu okuldan gelmektedir. Abdülhamit idaresi ile çekişmenin başlangıcı oradadır*” şeklinde açıklama yapar¹⁷⁴. 315 senesi içinde çıkan yazılarında “Yunus Nadi” imzasının üzerinde “Medrese-i Süleymaniye'den mezun” kaydı yer alır¹⁷⁵. Anılarında “*Süleymaniye medresesindeki tahsilim sırasında etkisi altında kaldığım istibdat karşıtı, meşruti özgür düşünceden yana biriydim*”¹⁷⁶. şeklindeki açıklaması bu okulun Yunus Nadi'nin fikirlerinin oluşmasında oldukça etkili olduğunu gösterir.

Yunus Nadi'nin gençlik yılları Abdülhamit'in istibdat dönemine rastladı. Bu dönemde Yunus Nadi'nin sonraki yaşamını etkiledi.

¹⁷² Yunus Nadi, **Türkiye'yi Sokakta Bulmadık**, Cumhuriyet yay., 1997, s.142.

¹⁷³ Kemal Salih Sel, “Yunus Nadi'nin İlk Yazıları”, **Cumhuriyet**, 28 Nisan 1947.

¹⁷⁴ M. Nuri İnuğur, **Türk Basınında İz Bırakanlar**, Der yay., İstanbul, 1988, s.59.

¹⁷⁵ Kemal Salih Sel, **Cumhuriyet**, 28 Nisan 1947.

¹⁷⁶ Emin Karaca, **Cumhuriyet Olayı**, Altın Kitaplar yay., İstanbul, 1994, s.23.

Yunus Nadi Süleymaniye Medresesinden sonra Galatasaray Sultanisi'ne ve Hukuk Mektebine devam etti. Öğrenimi sırasında gazeteciliğe başladı. Yazar olarak Baba Tahir'in çıkardığı "Malumat" dergisine girdi¹⁷⁷. 1901'de İstibdat aleyhine çalışan gizli bir derneğe girmekle suçlanarak üç yıl hapse ve sürgün cezasına mahkum edilir. Bu cezaya tepkiyi Yunus Nadi şu sözlerle dile getirir: "*Anlaşılan aylarca süren ilk mevkufiyet günlerinin ilk ciddi darbesi karşısında bulunuyordum. Anlaşılan o güne kadar her şey şaka gibi geçmekte iken, o gün ilk defa ağır ve acı hakikat ile karşı karşıya kalıyordum. Demek artık İstanbul'a çıkmak ümidi yok idi. Hapishaneye, belki hapishaneden hapishaneye nihayet belki bir kaleye, fakat İstanbul'a asla! Canım bu mahkumiyet üç sene kalebentlikten ibaret değil mi, nihayet bu bitmez mi idi? Anlaşılan biran içinde bu üç sene bana tükenmez günlerden mürekkebe asır imtidadlı bir şey gibi görünmüştü. Bahusus Abdülhamit idaresini yıkmaya matut ciddi ve fiili mücerribede bulunmaksızın mahkum ve maktul kılınıyorduk*"¹⁷⁸.

Cezasının bir kısmını kendi isteği üzerine Fethiye'de çekti. Meşrutiyetin ilanından sonra İstanbul'a dönerek İkdam ve Tasvir-i Efkar gazetelerinde yazmaya başladı.

1910 yılında İttihat ve Terakki Derneğinin çıkardığı Rumeli gazetesinde başyazar oldu¹⁷⁹. Zekeriya Sertel anılarında "*Rumeli gazetesine başyazar olarak ilkönce Zeynel adında bir yazar getirildiği fakat başarılı olamayınca Veli Bey getirildiği; Veli Bey'inde Avrupa'da iyi bir eğitim görmesine rağmen bu işi yapamadığını, iyi bir politikacı, bir polemik yazarına ihtiyaç duyulduğu bu nedenle başyazarlığa Yunus Nadi getirildiğini belirtir*"¹⁸⁰. 1915'de Paramentosunun ikinci devre seçimlerinde Aydın mebusu oldu. Bu arada Tasvir-i Efkar'ın yazı işlerini yönetmeye ve başyazarlarını yazmaya devam etti¹⁸¹. Bu sırada İttihat ve Terakki Cemiyeti Edirne'nin kurtarılması için kamuoyunu hazırlayıp harekete geçirme görevini Yunus Nadi'ye verdi. Yunus Nadi

¹⁷⁷ M. Nuri İnuğur, **a.g.e.**, s.60.

¹⁷⁸ Pelin Böke, "Yunus Nadi'nin Hapishane Anıları", **Toplumsal Tarih**, VIII/45 (Eylül, 1997), İstanbul, s.7-12.

¹⁷⁹ M. Nuri İnuğur, **a.g.e.**, s.60.

¹⁸⁰ Zekeriya Sertel, Sabiha Sertel, Yıldız Sertel, **Sertel'lerin Anılarında Nazım Hikmet ve Babıali**, Adam yay., İstanbul, 1993, s.112.

¹⁸¹ M. Nuri İnuğur, **a.g.e.**, s.60.

bu amaçla kampanya başlattı. Günlerce süren kampanya sonunda Türk ordusu harekete geçerek Edirne'yi aldı¹⁸².

Atatürk Sofya'da ateşmillerken Yunus Nadi'ye memleket ve dünya işleri hakkındaki düşüncelerini yazdı. Bu yazılar Tasvir-i Efkar gazetesinde çıkardı. Yunus Nadi bu fikirlerden “*çelik kalemle yazılmış çelik fikirler*” tabirini kullanırdı. Atatürk'le aralarında bu ilişki milli mücadele hareketleri içinde Ankara'da birleştikten sonra daha da güçlendi¹⁸³.

Yunus Nadi I.Dünya Savaşından sonra Tasvir-i Efkar gazetesinden ayrılarak İstanbul'da “Yeni Gün” gazetesini kurdu.

B- YUNUS NADI VE YENİ GÜN

I.Dünya Savaşı süresince Velid EbuZZiya ile birlikte Tasvir-i Efkar gazetesini çıkaran Yunus Nadi, savaştan sonra 2 Eylül 1918'de Yeni Gün gazetesini yayınlamaya başladı¹⁸⁴. Yunus Nadi bunu anılarında I.Dünya Savaşı bittiğinde EbbüZZiya'larla aralarında bir fikir ayrılığı ortaya çıktığı, kendisinin uzlaşmaz bir ittihatçı ve milliyetçi, onların İttihatçı düşmanlığı ve hilafetin güdümünde bir yayıncılıkla öne çıktıkları bu nedenle ayrılarak Yeni Gün gazetesini yayınladığını belirtir¹⁸⁵. Yunus Nadi, Yeni Gün'ün Balıkesir muhabirine yazdığı mektupta, gazetenin amacını, Anadolu'yu tanımak, tanıtmak, yaralarını ortaya çıkarmak ve buna çareler aramak olduğunu belirtir¹⁸⁶. Yunus Nadi, Yeni Gün gazetesıyla Milli mücadeleyi destekledi. Bu durum işgal devletleriyle, onların kuklası olan Damat Ferit'in tepkisini çekti. Bu nedenle

¹⁸² Zekeriye Sertel, Sabiha Sertel, Yıldız Sertel, **a.g.e.**, s.113.

¹⁸³ Asım Us, “Yunus Nadi”, **Cumhuriyet**, 29 Haziran 1945.

¹⁸⁴ Hülya Baykal, **Türk Basın Tarihi 1813-1923**, Atat matbaacılık, İstanbul, 1990, s.214.

¹⁸⁵ Emin Karaca, **a.g.e.**, s.21.

¹⁸⁶ Zeki Arıkan, “Yunus Nadi'nin Bir Mektubu”, **Tarih ve Toplum**, X/57(Eylül, 1988), İstanbul s.20-22.

onların aramalarından bir türlü kurtulamıyordu¹⁸⁷. Yeni Gün sık sık kapatılıyordu. Kapatıldıkça adını değiştirip “Eski Gün” diye tekrar çıkıyordu¹⁸⁸.

16 Martta İstanbul’un işgalinden bir gün sonra gazete, İngilizler tarafından basıldı. Bu durumda Yunus Nadi İstanbul’da faaliyetine devam edemeyeceğini anlayınca Anadolu’ya geçmeye karar verdi.¹⁸⁹ Son Osmanlı Mebuslar Meclisi kapatıldıktan sonra bir çok milletvekili kaçarak Ankara’ya Mustafa Kemal’in yanına geldiler. 23 Nisan 1920’de TBMM’i açılınca, bu halk hükümetinin fikirlerini yayınlayacak bir gazetenin çıkarılması düşünüldü. Sivas’ta İrade-i Milliye gazetesi, Ankara’da Hakimiyet-i Milliye adını aldı. Fakat bu yeterli gelmiyordu. İkinci bir gazetenin çıkarılması düşünüldüğü bir sırada Yunus Nadi işgal kuvvetlerinden kaçarak Ankara’ya geldi¹⁹⁰.

Yunus Nadi, Yeni Gün’ü Ankara’da yayınlamak istediğini Mustafa Kemal’e bildirdi. Mustafa Kemal bunun kolay bir şey olmadığını söyledi. Çünkü Ankara’da gazete çıkaracak doğru-düzgün matbaa ve ekibi yoktu. Hakimiyet-i Milliye bile haftada iki defa güçlkle yayınlanabiliyordu. Çıkmadığı haftalarda çoktu. Ayrıca Şeyhül-islam’ın Mustafa Kemal’in yanına gidenler için “*asileri katletmek dini vazifedir*” diye çıkardığı fetva sonucunda Bolu, Tokat, Zile, Yozgat’ta ayaklanmalar çıktı. Yunus Nadi bütün bunları gözönüne alarak gazeteyi çıkartmaya karar verdi ve Yeni Gün’ün matbaasını parça parça Anadolu’ya taşıdı. İlk nüshasını 10 Ağustos 1920’de yayınladı. Böylece Yunus Nadi Milli Mücadelenin ilk günlük gazetesini çıkarmaya başladı¹⁹¹. Gazetenin yayınevi Karaoğlan caddesinde hapishaneye bitişik bir ahşap evdi. Köhne baskı makinesiyle işe başlandı. O günleri Nadir Nadi çocukluk anılarıyla şöyle anlatıyor:

“1921’de Sakarya Savaşının en yoğun günleriydi. Yeni Günün matbaası Ankara’dan Kayseri’ye taşınmıştı. Pek külüstür, ilkel bir şeydi. Kolla çevrilen bir makineydi. Ben o zamanlar 12 yaşındaydım. Matbaadakilere yardım ediyordum. Bir keresinde kola asıldım, çevirmeye çalıştım, derken hoop... Ben de merdaneyi çeviren

¹⁸⁷ Hülya Baykal, **a.g.e.**, s.214.

¹⁸⁸ **A.g.e.**, s.215.

¹⁸⁹ M. Nuri İnuğur, **a.g.e.**, s.60.

¹⁹⁰ Enver Behnan Şapolya, “Ankara’da Yeni Gün’ü Nasıl Çıkarmıştı”, **Cumhuriyet**, 20 Ağustos 1945.

¹⁹¹ Ömer Sami Çoşar, **Milli Mücadele Basını**, Gazeteciler Cemiyeti yay., Ankara, 1964, s.178.

kolun hareketiyle makinenin üstünden bir takla atıp kağıtların üstüne düşüverdim. Makinenin kollarını çevirmek için ancak eski devirlerde değirmen kolu döndürten esirler lazımdı”¹⁹².

Bütün bu imkansızlıklara rağmen gazetenin ruhu yüksekti. Yunus Nadi, Milli mücedelenin en ateşli temsilcisiydi. Cesaretli kalemıyla Mustafa Kemal’in baş yardımcısı oldu ve Milli Mücadeleye günlük başyazıları ile sayısız hizmetlerde bulundu¹⁹³.

Yunus Nadi, gazetenin başyazılarını kendi yazıyor, yazışlerini Kemal Salih Sel, yazı kadrosunu da Hamdi Nebizade, Ahmet Haşim, Selim Nüzhet Gerçek, Şükrü Kaya, Zekeriya Sertel, Ziya Gökalp, Kemal Ragıp, Enver Behnan Şapolya ve Adil Akbay oluşturuyordu¹⁹⁴.

Ankara’da yayınlanan Yeni Gün, Milli Mücadelede önemli görevler üstlendi. İşgal güçleri tarafından yasaklanan haberler gizli kuryeler ile Ankara’ya aktararak Yeni Gün gazetesinde yayınlanıyordu. Gazete bu gibi yazıların başlığına “*İstanbul’da mütareke ve işgal sansürü tarafından yasaklanmıştır*” kaydını koyuyordu. O günlerde Osmanlı matbuat cemiyetinin işgalcileri protesto eden bildirimlerini sansür önleyince bu bildirimler Yeni Gün’de yayınlandı¹⁹⁵.

Yunus Nadi, bütün heyecan ve ateşle Milli Mücadele’yi sonuna kadar savundu. En zor günlerde Anadolu ihtilalinin koruyucusu ve destekleyicisi oldu¹⁹⁶. Bağımsızlığın kurtarılması ve yeni devletin Cumhuriyet ve demokrasi esaslarına göre kurulması düşüncesinin yayıldığı fikir ve irfan merkezi adeta Fransız İhtilalinin “Amme Selameti” komisyonu oldu¹⁹⁷.

Londra konferansında Yunus Nadi milli hükümeti temsil eden delegelerden biriydi. Delege heyetinin bir kısmı Sevr antlaşmasıyla Misak-i Milli arasında özel anlaşma yapmayı memleketin menfaatine uygun gördü. Yunus Nadi bunları reddetti.

¹⁹² Kemal Salih Sel, “Yeni Gün’den Cumhuriyete”, **Cumhuriyet(özel ek)**, 7 Mayıs 1984.

¹⁹³ Enver Behnan Şapolya, **a.g.m.**

¹⁹⁴ Enver Behnan Şapolya, **Türk Gazeteciliği Tarihi Her Yönüyle Basım**, Güven matbaa, Ankara, 1971, s.198.

¹⁹⁵ **Gazeteciler Cemiyeti ve 40 yıl**, Gazeteciler Cemiyeti yay., Ankara, 1987, s.43.

¹⁹⁶ Enver Behnan Şapolya, **a.g.m.**

¹⁹⁷ Şükrü Kaya, “Yunus Nadi”, **Cumhuriyet**, 28 Haziran 1946.

Gazetesinde her zaman dile getirdiği gibi Misak-ı Milli'yi ve tam bağımsızlığı savundu¹⁹⁸.

Yunus Nadi gazeteciliğinin yanında TBMM'e İzmir milletvekili olarak katıldı. 1924'te ikinci dönem TBMM'ne ise Muğla milletvekili olarak girdi¹⁹⁹. Ayrıca Mustafa Kemal Yunus Nadi'ye "Teşkilat-ı Esasiye Encümeni Reisi" sıfatıyla "Teşkilat-ı Esasiye"nin açıklanması görevini de verdi²⁰⁰.

Milli Mücadeleyi desteklemek, Anadolu halkına Milli Mücadele hakkında doğru ve düzenli bilgiler vermek ve Türk ulusunun özgürlük savaşını bütün dünya kamuoyuna duyurmak ve tanıtılabilmek amacıyla Halide Edip Adıvar ile birlikte Ankara'da Anadolu Ajansı kurdu²⁰¹.

Milli Mücadele'de Anadolu Ajansı haber alma konusunda önemli bir yere sahipti. Gazeteler için gerekli, doğru haberlerin ilk elden sağlanması, Anadolu basını yanında İstanbul basını içinde büyük kazanç oldu. Ajans haberleri Mustafa Kemal tarafından denetlendikten sonra istihbarat subayları gerekli yerlere zamanında ulaştırdılar. Anadolu Ajansı günlük bildirimleri dışında İstanbul'a düzenli olarak iletilmesi için Balıkesir'de 61. Tümen Komutanlığına, Mudanya Kaymakamlığına ve Bursa'da 14. Kolordu Komutan Vekiline kesin direktif verildi. Bütün bu faaliyetler sonucunda Milli Mücadele boyunca Türk halkı olaylardan anında haberdar edildi²⁰².

Yunus Nadi'nin gazetecilik yaşamında yaptığı büyük hizmetlerden biri de Mustafa Kemal'e başkomutanlık görevinin verilmesidir.

Yunanlılar Kütahya Eskişehir Savaşını kazanarak Anadolu içlerine kadar ilerlediler. Bu durumda Ankara tehlikeye düştü. Hatta TBMM'ni Kayseri'ye taşımayı düşünenler bile vardı. Bu şartlarda bütün sorumluluğu üstüne alacak ve kesin kararlarla hareket edecek bir komutana ihtiyaç vardı²⁰³. Yunus Nadi, harb içinde özellikle

¹⁹⁸ Celal Bayar, "Yunus Nadi'nin Tabutu Önünde", **Cumhuriyet**, 21 Ağustos 1945.

¹⁹⁹ Sami Karaören, **Cumhuriyet Yolunda Yunus Nadi**, Cumhuriyet yay., 1999, s.9.

²⁰⁰ Şükrü Kaya, "Yunus Nadi", **Cumhuriyet**, 28 Haziran 1946.

²⁰¹ Yücel Özkaya, **Milli Mücadele'de Atatürk ve Basın(1919- 1921)**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi yay., Ankara, 1989, s.45.

²⁰² Hülya Baykal, "Milli Mücadelede Basın", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, IV/2(Mart, 1988), s.478.

²⁰³ Zekeriya Sertel, Sabiha Sertel, Yıldız Sertel, **a.g.e.**, s.114.

Çanakkale Savaşları sırasında 19. fırka kumandanı olan Mustafa Kemal Bey’le haberleşirdi. Mustafa Kemal daha Çanakkale de üst üste iki defa İstanbul’u ve vatani kurtarmadan evvel onun büyük bir komutan olduğuna inanmıştı ve ondan çok şeyler beklediğini her zaman söylerdi²⁰⁴. Bu nedenle Yunus Nadi, Mustafa Kemal’in başkomutanlığa getirilmesi için kampanya başlattı. TBMM’de milletvekillerini ikna etmek için konuşma yaptı. Bu konuşmada “*Vatanın ölüm ve dirim dakikaları yaşadığı bir zamanda her vatandaş ne pahasına olursa olsun kendine terettüb eden vazife ve mesuliyati üzerine almalıdır. Binaenalyh (Mustafa Kemal)’de iş başına geçmelidir ve ordunun başkomutanı olmalıdır. Bugün içinde bulunduğumuz hal artık bizzat (Mustafa Kemal) işi olmuştur. Dikkat ediniz, bu zat herhangi bir işin başına geçmiş ise mutlaka ve mutlaka muvaffak olmuştur. İşte Çanakkale, işte şark, işte Yıldırım muharebeleri. O halde Mustafa Kemal’i başkomutanlığı ele almış görmek istiyoruz*”²⁰⁵. Yunus Nadi’nin gerek Yeni Gün’de yazıları gerekse TBMM’deki konuşmalarının etkisiyle Mustafa Kemal Başkomutanlığa getirildi. Büyük zaferin kazanılmasında bu kararın rolü büyüktür.

Mustafa Kemal Başkomutanlığa getirildikten sonra Ankara’nın boşaltılması kararını aldı. Meclis çalışmalarına Kayseri’de devam edecekti. Mücadele buradan yürütülecekti. Bu nedenle Hakimiyet-i Milliye Ankara’da kalacak, Yeni Gün Kayseri’ye taşınacaktı²⁰⁶. Alınan bu karar üzerine Yeni Gün Kayseri’ye taşındı. Gazetenin başına Kemal Salih gitti²⁰⁷. Hemen basımevi kurularak Yeni Gün’ün 31. sayısı Kayseri’de çıktı. Yeni Gün 1 Eylül 1921 tarihli Kayseri sayısında halka gelişinin sebeplerini açıkladıktan sonra Ankara’da da yayına devam ettiği hissi uyandırılmaya çalışıldı²⁰⁸.

Sakarya zaferinden sonra 1922’de Yeni Gün tekrar Ankara’ya taşındı. Yunus Nadi’nin zafere olan inancı her geçen gün arttı. Başyazılarının çoğunu “*düşman yıkılmalıdır ve yıkılacaktır*” cümlesiyle bitirmeyi adet edinmişti. Zafer kazanıldıktan sonra coşkun bir halk kitlesi Yeni Gün matbaası önünde toplandı. Kalabalık Nadi Bey’e “*düşman yıkıldı*” sesleriyle kendisini alkışladı. Böylece Yunus Nadi’de çalışmalarının

²⁰⁴ Abidin Daver, “Türk Basınının Yetiştirdiği En İyi Gazeteci”, **Cumhuriyet**, 29 Haziran 1945.

²⁰⁵ Kemal Salih Sel, “Yunus Nadi’ye Göre Gazete ve Gazetecilik”, **Cumhuriyet**, 22 Ağustos 1945.

²⁰⁶ Ömer Sami Coşar, **a.g.e.**, s.187.

²⁰⁷ Emin Karaca, **a.g.e.**, s.26.

²⁰⁸ Ömer Sami Coşar, **a.g.e.**, s.187.

manevi mükafatını almış oldu²⁰⁹. Yeni Gün Milli Mücadeleyi sonuna kadar desteklemek, kurtuluş ideolojisini geliştirmek, cumhuriyetin ilanı koşullarını hazırlamak bakımından önemli bir rol oynadı²¹⁰.

Yunus Nadi'de gerek gazetesindeki yazılarıyla gerekse meclisteki çalışmalarıyla Mustafa Kemal'in destekçisi olduğu gibi bağımsızlık fikrini sonuna kadar savundu.

18 Mart 1923'te Sovyetler Birliği'nin Ankara elçisi Semion İvanoviç Aralov ile Yunus Nadi arasında gizli bir görüşme yapıldı. Bu görüşmeye Komintern'in Türkiye görevlisi Golman da katıldı. Golman aynı zamanda Sovyet Rusya'nın Ankara elçisiydi. Bu görüşmede Yunus Nadi iki devlet arasındaki ilişkilerin düzelmesi için tarafların birbirlerine kuşkularını dile getirmeleri ve aralarında yapılacak sağlam ve uzun süreli bir anlaşmanın iki taraf içinde yararlı olacağını belirtir. Ankara ile Moskova arasındaki ilişkilerin sağlam temellere oturtulması için Yunus Nadi iki koşul öne sürer. Bunlar; Moskova'nın Türk komünistlerinin işlerine karışmaktan vazgeçmesi diğeri de Türkiye'nin tam bağımsızlığını Moskova'nın gerçekten kabul etmesi, kapitülasyonları dayatmamasıdır²¹¹.

Yunus Nadi Sovyet Rusya ile yapılan bu gizli görüşmede de Türkiye'nin tam bağımsızlığı konusunda çok dikkatli davranmakta, bunu en önemli koşul saymaktadır.

C-YUNUS NADI VE CUMHURİYET

Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkmasıyla başlayan Milli Mücadele zaferle sonuçlandı. Milli Mücadele kazanıldıktan sonra Mustafa Kemal devrimlere yöneldi. İlk olarak Cumhuriyeti ilan etti. Arkasından halifeliği kaldırdı. Laiklik yolunda önemli adımlar attı.

²⁰⁹ Celal Bayar, **a.g.m.**

²¹⁰ Nadir Nadi, **a.g.e.**, s.260.

²¹¹ Bilal Şen," Aralop- Yunus Nadi Görüşmesi", **Toplumsal Tarih**, IX/50(Şubat, 1998), İstanbul, s.52-53.

Mustafa Kemal'in bu devrimleri, gelenekleri koruma yanlısı olanları tedirgin etti. Mustafa Kemal'e karşı cephe aldılar. Hatta Milli Mücadele'de Mustafa Kemal'in yakın arkadaşları Rauf Bey, Refet Bey, Kazım Karabekir, Ali Fuat Bey, Adnan Adıvar, Halide Edip Adıvar Kurtuluş Savaşı yıllarında başlayan muhalefetlerini arttırdılar. İstanbul basını da Cumhuriyete karşı kampanya başlattı. Cumhuriyet'i Mustafa Kemal'in diktatör olmak için bir oyunu olarak nitelendirdiler²¹². Hilafetin kaldırılması hazırlıkları üzerine daha da şiddetlendiler. "Tevhid-i Efkar" gazetesinde Velid Ebüzziya hilafetin savunucusu oldu²¹³.

Milli Mücadele sırasında kurulan TBMM'inde çok farklı görüşte olanlar vardı. Bunları devrimci bir program etrafında birleştirmek mümkün değildi. Mustafa Kemal'in etrafında toplanan aydınlar ise yeni bir Türkiye'nin kurulacağını söylüyorlar fakat ellerinde devrim programı yoktu. Terakkiperver Parti ile Cumhuriyet Halk Partisi arasındaki tartışmalarda bir savaş halini aldı²¹⁴.

Bu şartlarda Mustafa Kemal muhalefete karşı halkı aydınlatmak, cumhuriyet ve devrimleri savunacak, İstanbul basınına karşı bir gazete çıkarma kararını aldı. Bu görevi Yunus Nadi'ye verdi²¹⁵. Yunus Nadi Mustafa Kemal'in yanında Meclis çalışmaları içinde çok faal olarak yer alıyordu. Cumhuriyetin TBMM'de kabul edildiği gün Anayasa Komisyonu başkanı olarak yeni rejimin adının konduğu anayasa değişikliğini açıkladığı gibi aynı zamanda cumhuriyeti, 1921 Anayasasında kabul edilen hakimiyet, kayıtsız şartsız milletindir sözünün altında saklı olduğunu belirterek hilafet yanlılarına karşı savundu²¹⁶. Yunus Nadi Milli Mücadeleyi desteklediği gibi Cumhuriyet ve devrimlerin de savunucusu oldu. Mustafa Kemal "*İstanbul'da Babıali'nde cumhuriyet düşmanlarına ve hilafet yanlılarına karşı mücadele verecek bir gazete çıkaralım, benim Hakimiyet-i Milliye ve senin Anadolu'da Yeni Gün aşağı yukarı şimdiye kadar görevlerini hakkıyla yerine getirdiler. Gazetenin adı da yeni rejimimiz cumhuriyetle özdeş olsun "Cumhuriyet" koyalım*"²¹⁷. Yunus Nadi bu teklifi coşkuyla karşıladı. Bu

²¹² Zekeriya Sertel, Sabiha Sertel, Yıldız Sertel, **a.g.e.**, s.114.

²¹³ Emin Karaca, **a.g.e.**, s.30.

²¹⁴ Sabiha Sertel, **Roman Gibi**, Belge yay., 2.baskı, İstanbul, 1987, s.82.

²¹⁵ Sabiha Sertel, **a.g.e.**, s.83.

²¹⁶ Sami Karaören, **a.g.e.**, s.9.

²¹⁷ Emin Karaca, **a.g.e.**, s.30.

teklif üzerine Yunus Nadi Zekeriya Sertel'e İstanbul'da beraber çalışmayı önerdi. Zekeriya Sertel'in kabul etmesiyle Yunus Nadi, Zekeriya Sertel ve Nebizade Hamdi ile çalışmalara başladı²¹⁸.

Yunus Nadi bir yandan Cumhuriyetin ilanı, Halifeliğin kaldırılması gibi devrimlerde etkin bir rol oynarken aynı zamanda İstanbul'da çıkaracağı gazeteyi kurmak için İdare Müdürü Fethi Bey'i İstanbul'a gönderdi. İttihat Terakki'nin eski genel merkezi olan "Pembe Konak"ı kiraladı. İstanbul halkına bir anket uyguladı. Bu ankette "okurun istediği gazetenin temel çizgileri nedir?" sorusuna yanıt aranıyordu. Yunus Nadi'nin bundaki amacı kötü bir gazetenin güzel fikirleri yaygınlaştırması mümkün olamayacağından²¹⁹.

7 Mayıs 1924'te Cumhuriyet gazetesini çıkardılar. Yeni Gün 11 Mayıs 1924'te yayınını durdurdu. Cumhuriyet 7 Mayıs 1924'te çıkmaya başladığına göre Yeni Gün ile Cumhuriyet birlikte dört gün yayınlandı²²⁰. Gazetenin günlük Fransızca baskısı da "Republique" ismi ile yayınlandı²²¹.

Bu yeni yayın organının Cumhuriyet adını taşıması ve Cumhuriyet rejimini savunması, halife yanlısı İstanbul basınını şaşırttı ve Cumhuriyet gazetesine yöneldiler. Cumhuriyet adı altında bir diktatörlüğe gidileceğine şüphe kalmadığını söyleyerek kamuoyunu Ankara'nın aleyhine çevirmeye çalıştılar. Yunus Nadi ve diğer Cumhuriyet gazetesinin yazarları halifeliğin çürümüş bir kurum olduğunu kamuoyuna açıklamaya çalışırken aynı zamanda cumhuriyet rejimini de savunuyorlardı²²².

Gazetenin ilk sayısında Mustafa Kemal'in Kurtuluş Savaşı üstüne bir demeci yer aldı. Yunus Nadi'nin de iç dünyasını yansıtan ve okuyucuya Ulusal Kurtuluş Savaşı günlerini hatırlatan bu kadar kısa zamanda büyük devrimlerin yapılmasının şaşkınlığını anlatan yazısı yayınlandı²²³. Cumhuriyet ve demokrasi kavramlarına yer verdi. Fakat her ikisi de halkın bilmediği kavramlar olunca ilk günlerde gazete başarılı olamadı. Fakat yayına devam edildi. Mustafa Kemal'de gazetenin devam etmesi için

²¹⁸ Zekeriya Sertel, Sabiha Sertel, Yıldız Sertel, **a.g.e.**, s.115.

²¹⁹ Kemal Salih Sel, **Cumhuriyet (özel ek)**, 7 Mayıs 1984.

²²⁰ **A.g.m.**

²²¹ Gazeteciler Cemiyeti ve 40 yıl, **a.g.e.**, s.49.

²²² Zekeriya Sertel, **Hatırladıklarım**, Gözlem yay., 2.baskı, İstanbul, 1977, s.132.

²²³ Kemal Salih Sel, **Cumhuriyet (özel eki)**, 7 Mayıs 1984.

yardımda bulundu. Nadi Bey koyduğu sermaye gün geçtikçe büyüdü. Yunus Nadi'nin teklifiyle önce Nebizade Hamdi daha sonra Zekeriya Sertel gazeteden ayrıldı. Böylece cumhuriyet gazetesi sahibi Yunus Nadi oldu. Gazetenin ilk yazı işleri müdürü de Kemal Salih (Sel) idi²²⁴.

Yunus Nadi 7 Mayıs 1924'te Cumhuriyet gazetesinin amacını da belirledi. Buna göre; Cumhuriyet bir parti yada hükümet gazetesi olmadığını, demokrasinin savunucu olduğunu, cumhuriyet ve demokrasi fikirlerini ihlal eden ve yıkmaya çalışanları engelleyeceklerini, Mustafa Kemal'in açtığı yolda yürümeyi her zaman kendilerine temel ilke olarak kabul edeceklerini belirtir²²⁵.

Cumhuriyet zamanla devrinin en büyük gazetesi oldu²²⁶. Halk arasında o kadar büyük bir itibar uyandırdı ki herhangi bir hadisenin gerçek olduğunu anlamak için "*Cumhuriyet yazdı*" demek yeterliydi. Hükümetten ziyade Cumhuriyetin yazdıklarına itibar edilirdi²²⁷.

Cumhuriyet çıktığı günden beri kültür ve politika alanında batılı bir yön tuttu ve Atatürk ilkelerine, devrimlerine bağlı kaldı. Ülkenin sosyal meselelerine eğildi. Ülkenin sosyal meselelerini ön planda tutarak tartışma konusu olarak inceledi²²⁸.

Yunus Nadi, daha ilk günden itibaren inanmış bir cumhuriyetçi olmakla beraber ondan sonra yapılan devrimlerin de savunucusu oldu. Kendisinin de belirttiği gibi az zamanda bu kadar büyük devrimlerin yapılmasını hayranlıkla ve şaşkınlıkla izlediğini ve desteklediğini belirtir²²⁹. Böylece Yunus Nadi bir gazeteci olarak Milli Mücadele'yi desteklediği gibi devrimlerin halka benimsetilmesinde de büyük hizmetleri oldu²³⁰. Ölünceye kadar mert ve cesur yayınlara devam etti. Atatürk'ün Türkçü, milliyetçi, milli egemenlik ve cumhuriyetçi ideallerine büyük bir dikkatle sarıldı.

²²⁴ Füzuzan Hüsrev Tökin, **Basım Ansiklopedisi**, Kuleh basımevi, İstanbul, 1963, s.45.

²²⁵ Kemal Salih Sel, **Cumhuriyet (özel eki)**, 7 Mayıs 1984.

²²⁶ Enver Behnen Şapolya, **Türk Gazeteciliği Tarihi**, Güven matbaası, Ankara, 1971, s.228.

²²⁷ Tekin Erer, **Basında Kavgalar**, Yeni matbaa, İstanbul, 1965, s.23.

²²⁸ Füzuzan Husrev Tökin, **a.g.e.**, s.45.

²²⁹ "Büyük Kaybımız", **Cumhuriyet**, 29 Haziran 1945.

²³⁰ Zekeriya Sertel, Sabiha Sertel, Yıldız Sertel, **a.g.e.**, s.116.

Gazete muhafazakar olduğu için resimli romanlar, spor sayfalarına yer vermedi. Hele solcu ve komünist olarak bilinenler gazeteye alınmadı²³¹.

Heinrich Krippel tarafından yapılan ve 24 Kasım 1927’de açılan Ulus’taki Atatürk anıtı için girişim, Yeni Gün gazetesi tarafından geldi. Daha sonra Cumhuriyet gazetesi tarafından devam edildi. Yunus Nadi Atatürk anıtını, bağımsızlığın her türlü zorluklara rağmen savunulacağı ve bu tür savunmaların başarılı olacağını belirten bir gerçeğin taşa ve tunca dönüşmüş ifadesi olarak nitelendirdi²³².

1936 yılına kadar başyazarlığı Yunus Nadi üstlenirken bu tarihten sonra Nadir Nadi’nin imzasına sıklıkla rastlanmaya başlandı²³³.

II.Dünya Savaşı yıllarında basına yoğun bir şekilde sansür uygulanmaya başlandı. Hükümet, takip ettiği dış politika dışında yazan gazetelere kapatma cezası verdi. Yunus Nadi bu olayı anılarında *“II.Dünya savaşı başladığında nerede devletin siyasetine aykırı davrandığımızı sezemez olmuştuk ve bir iki kere daha uzunca süreler kapatma cezasına uğramıştık. Almanya’nın propagandası ve hele Alman Nazizmine bakışımız, kantarın topuzunu kaçırmamıza neden oluyor. Devletin genel siyasetindeki kıvraklığı bir türlü yakalayamadığımız oluyordu”* şeklinde dile getirir²³⁴. Bu nedenle Cumhuriyet gazetesi dahil olmak üzere diğer gazeteler hükümetin izlediği dış politika doğrultusunda yazılar yazmaya dikkat ettiler. Nadir Nadi’nin yazdığı bir makale Cumhuriyet devletinin genel siyasetine aykırı bulunduğundan 11 Ağustos-8 Kasım 1940 tarihleri arasında tam 90 gün kapatıldı²³⁵.

II. Dünya savaşında Cumhuriyet, Alman yanlısı bir politika izledi. Fakat Nadir Nadi anılarında kendisinin ve Yunus Nadi’nin sadece tarafsızlık yanlısı olduklarını söyler²³⁶. Hatta Cumhuriyet gazetesini faşizmin avukatlığını yaptığını ileri sürenlere karşı; Peyami Safa, Cumhuriyet arşivinde komünizm ve faşizm aleyhinde yüzlerce yazı

²³¹ Tekin Erer, **a.g.e.**, s.25.

²³² Kemal Salih Sel, **Cumhuriyet, (özel eki)**, 7 Mayıs 1984.

²³³ Emin Karaca, **a.g.e.**, s.100.

²³⁴ **A.g.e.**, s.88.

²³⁵ Emin Karaca, **Türk Basımında Kalem Kavgaaları**, Gendaş yay., İstanbul, 1998, s.152.

²³⁶ Nadir Nadi, **Perde Aralığından**, 4. baskı, Çağdaş yay., İstanbul, 1991, s.88.

bulduğunu söyleyerek bunu iddia edenlerin amacı, Türk rejiminin en büyük gazetesini faşizmin gölgesinde bırakarak yıpratmak olduğunu belirtir²³⁷.

Oysaki, Nadir Nadi Alman işgalinden sonra eğitimini tamamladığı Viyana'ya gitti ve buradaki izlenimlerini Cumhuriyet'e aktardı. Bu seri röportajlarda Anschluss'u haklı gösteriyor, Yahudilere karşı yapılan kötü muameleleri mazur göstermeye çalıştığı gibi işgalden sonra Viyana'nın daha şen ve aydın olduğunu belirtiyordu. Savaş başlamadan önce Nadir Nadi Von Papen'e misafir oluyor, Türkiye'nin çıkarlarıyla uyduğu sürece ona yardım etmekten mutlu olacağını dile getirir. Cumhuriyetin Alman yanlısı diğer bir yazarı ise Peyami Safa'dır. Savaş boyunca Safa, Cumhuriyet gazetesinde yazılarını yazdı²³⁸. Ayrıca Alman yanlısı savaş incelemeleri yapan emekli tümgeneral Hüseyin Hüsni Emir Erkilet'de Cumhuriyet'e yazıyordu²³⁹.

Türkiye'nin Almanya'dan uzaklaşıp müttefiklere yanaşma politikasının ilk kurbanı 1943 seçimlerinde Meclis dışında kalan Yunus Nadi oldu. Cenevre'de tedavi gördüğü hastanede 1945'te vefat etti.

Yunus Nadi'nin ölümünden sonra iki oğlu Doğan ve Nadir yönetimi devraldı. Gazetenin imtiyaz sahibi eşi Nazime Nadi görünüyordu. Yönetim kurulu ise aile üyelerinden oluşuyordu²⁴⁰.

²³⁷ Emin Karaca, **Türk Basımında Kalem Kavgaaları**, s.133.

²³⁸ Barış Erten-Görkem Doğan, "Cumhuriyet'in Cumhuriyet'i : Cumhuriyet Gazetesi" **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, Kemalizm, II**, İletişim yay., İstanbul, 2002, s.504.

²³⁹ Günay Göksu Özdoğan, **Turan'dan Bozkurt'a Tek Parti Döneminde Türkçülük (1931-1946)**, İletişim yay., İstanbul, 2001, s.147.

²⁴⁰ Bağış Erten-Görkem Doğan, **a.g.e.**, s.505.

III- II.DÜNYA SAVAŞI VE BASIN

A-İNÖNÜ DÖNEMİ BASIN POLİTİKALARI

İsmet Paşa yönetime geldikten sonra Halk Partisi içindeki bürokrat grup güçlendi. “Cemiyet Kanunu” ile “ teşkilatlanma hürriyeti” kaldırıldı. 1924 Anayasasının sağladığı nisbi hürriyetler dahi yok edildi. Basın, sıkı denetim altına alındı²⁴¹.Şeyh Said ayaklanması nedeniyle çıkartılan Takrir-i Sükün kanunu hükümete gazete kapatma yetkisi verdi. Bazı gazeteler ve dergiler yasaklandığı gibi birçok gazeteci de İstiklal Mahkeme’sinde yargılandı²⁴². Bu baskı nedeniyle köşe yazarları da birbirlerine laf dokundurmaları dışında polemiklere giremiyorlardı²⁴³.

Yönetimin basın üzerindeki sıkı denetimi II. Dünya Savaşı yıllarında da sürdü. 1931 tarihli “Matbuat Kanunu” 28 Haziran 1938 tarihinde değişiklik yapıldı. Bu kanuna göre; gazete ve dergi çıkarmak için gazete ve derginin çıkacağı yerin en büyük mülki amirinden izin alınmasını zorunluluk haline getiriyordu. Bu durumda yönetim, izin verip vermemekte serbestti. Ayrıca gazete ve dergi yayınlamak isteyenlerin, gazete ve derginin çıkacağı, yerin nüfusuna göre bin ile beş bin TL arasında garanti mektubu vermesi gerekiyordu. “Sui şöhret” sahibi olanlar gazete ve dergi çıkarma hakları yoktu²⁴⁴. Hükümet, yeni bir yayına izin verip vermemekte ne denli serbestse görüşlerine ve üslubuna katılmadığı bir yazı olur olmaz sebeplerle bazen de hiçbir gerekçe göstermeksizin istediği anda ve istediği sürece kapatmakta serbestti. Hükümetin bu tutumu bu dönemde çalışan gazetecilerin anılarıyla doludur. Zekeriya Sertel anılarında “*hangi*

²⁴¹ Sabiha Sertel, **Roman Gibi**, 1.baskı, Belge yay., İstanbul, 1969, s.192.

²⁴² Mete Tunçay “Tek Parti Döneminde Basın” **Tarih ve Toplum**, VIII/37(Ocak 1987), İstanbul, s.48-49

²⁴³ Emin Karaca, **Türk Basınında Kalem Kavgaaları**, Gendaş yay.,İstanbul, 1998, s.50.

²⁴⁴ Cemil Koçak, **Türkiye’de Milli Şef Dönemi 1938-1945**, II, İletişim yay., İstanbul, 1996, s.134.

yazının kime ve neye dokunacağını önceden kestirmek olanağı yoktu. En masum sandığımız yazılardan dolayı gazeteyi kapatıyorlardı”²⁴⁵.

Yunus Nadi “.....hele II. Dünya Savaşı, başladığında nerede devletin genel siyasetine aykırı davrandığımızı sezemez olmuştuk ve bir iki kere daha uzunca süreler kapatma cezasına uğramıştık. Almanya'nın propagandası ve hele Alman Nazizmine bakışımız, kantarın topuzunu kaçırmamıza neden oluyor devletin genel siyasetindeki kıvraklığı bir türlü yakalayamadığımız oluyordu”²⁴⁶.

Zekeriya Sertel “Tenkitten hoşlanmıyorsunuz, neden sansür koymuyorsunuz? Tenkitten hüsrünüz diyorsunuz. Biz de görev ve sorumluluğumuzun gereği olarak, bu özgürlüğü memleketin yararına kullanmak zorunda kalıyoruz. Derhal başımız belalara uğruyor. Halbuki siz apaçık sansür usulünü yürütseniz, bizim hiçbir sorumluluğumuz kalmaz. Sorumluluk size geçer. Siz de rahat ederdiniz, biz de.”

Başbakan'ın cevabı şöyle olur: “Ben sansür koymam, Anayasa'nun emrinin dışına çıkmam. Fakat sen haddini bileceksin, bunu aşmayacaksın, aşarsan cezasını göreceksin”²⁴⁷.

Bakanlar Kurulu'nun Basın Yayın Genel Müdürlüğünün, Valiliklerin basın ile ilgili yasaklamaları, sansür uygulamaları kalın bir dosya oluşturmaktaydı. Yazı işleri müdürleri, sayfa sekreterleri, istihbarat şefleri kendi gazetelerinin kapatılmaması için bu kalın dosyayı sık sık gözden geçirmek zorunda kalırlardı²⁴⁸. Hatta kapatılma tehlikesinden dolayı gazeteler kendi kendilerinin sansürlüğü ödevini yapmak zorunda bırakılırdı. Aksi takdirde basın kanuna konan 50.madde giyotin görevi görürdü. Gazeteler de bu rizki göze alamazlardı²⁴⁹.

Bu dönemde basın üzerindeki diğer bir denetim mekanizması da sıkıyönetim. 20 Kasım 1940'da İstanbul'da dahil olmak üzere 6 ilde ilan edildi. Sıkıyönetimde yayınları kapatma yetkisine sahipti²⁵⁰.

²⁴⁵ Zekeriya Sertel, **Hatırladıklarım**, 2.baskı, Gözlem yay., İstanbul 1997, s.214.

²⁴⁶ Emin Karaca, **Cumhuriyet Olayı**, Altın Kitaplar yay., İstanbul, 1994, s.88.

²⁴⁷ Ahmet Emin Yaman, **Yakın Tarihte Gördüklerim, Geçirdiklerim**, III, İstanbul, 1997, s.305.

²⁴⁸ **Gazeteciler Cemiyeti ve 40yıl**, Gazeteciler Cemiyeti yay., Ankara, 1987, s.63.

²⁴⁹ Niyazi Berkes, **Unutulan Yıllar**, 1. baskı, İletişim yay., İstanbul, 1997, s.269.

²⁵⁰ Cemil Koçak, II.Dünya Savaşı ve Türk Basını, **Tarih ve Toplum**, VII/35(Kasım, 1986), İstanbul, s.29.

Böylece basın hem hükümetin hem de sıkıyönetimin denetimi altında ezilmekteydi

Hükümetin basın üzerinde uyguladığı sıkı denetimi kolaylaştıran önemli bir başka siyasi faktör de büyük gazete sahiplerinin aynı zamanda CHP milletvekili olmalarıdır²⁵¹. Cumhuriyette Yunus Nadi, Vakıf'te Asım Us, Tanin'de Hüseyin Cahit Yalçın, hem gazetenin sahibi hem de milletvekilleri idi. CHP'nin 1939 Nizamnamesine göre sahibi partili olan gazete ve mecmuaların yazıları ile parti azalarının neşriyatı parti prensipleri bakımından gözönünde tutulur. Partili gazeteciler mecmua sahipleri ve muharrirlerle bu yolda görüş birliği yarayacak temas ve toplantılar yaptılar. Partililer sermayesiyle alakalı ve idaresinde müessir buldukları gazete, mecmua ve matbualarda da parti program ve nizamnamesine, iç ve dış siyasetin ana hatlarıyla yüksek devlet menfaatlerine aykırı düşen yazılar neşrettiremezler²⁵².

Diğer bir etkili denetim organı da Matbuat Umum Müdürlüğü idi. Kağıdından haberine kadar her şeyi bu organ saptamakta idi²⁵³. Nadir Nadi anılarında “*Refik Saydam birgün gazete yetkilerimi çağırarak*” şunu yazacak, bunu yazmayacak, şuna dokunmayacaksın²⁵⁴ , şeklinde direktif verdiğini anlatır. Niyazi Berkes'te Matbuat Umum Müdürlüğünün gazetecilere direktif vermesi çoğu kez neyin yazılabileceği neyin yazılamayacağını karar veremeyen gazetecilere rehber hizmeti gördüğünü belirtir²⁵⁵.

Hükümet, basının iç ve dış politika konularında ancak belirli sınırlar içinde yazmasına izin veriyordu. Bu dönemdeki başyazılar savaş nedeniyle dış politika konularıyla ilgiliydi. Fakat bu yazılarda hükümetin belirlediği siyasal çizginin içinde kalıyordu. Bu durumda dış politikadaki dengeli tutum basına da yansımaktaydı²⁵⁶.

II.Dünya savaşı yıllarında bazı gazetecilerin hükümetin dış politika çizgisinin sağında ve solunda yayın yapmaktaydılar. Savaşı kimin kazanacağı bilinmediğinden

²⁵¹ Cemil Koçak, **a.g.e.**, s.136.

²⁵² Cemil Koçak, **a.g.m.**, s.39.

²⁵³ **Gazeteciler Cemiyeti ve 40 yıl**, a.g.e., s.63.

²⁵⁴ Günvar Otmanbölük, **Babıali'nin Yarım Asırlıkları**, 1. baskı, Gazeteciler Cemiyeti yay., Ankara, 1986,s.107.

²⁵⁵ Niyazi Berkes, **a.g.e.**, s.269.

²⁵⁶ Cemil Koçak, **a.g.e.**, s.135.

hükümet bu tür yayınlara göz yumuyordu²⁵⁷. Ancak bu hoşgörü sınırlıydı. Eğer hükümetin belirlediği dış politikadan tamamen farklı ise gazete kapatmaya kadar gidiyordu²⁵⁸. Hükümet iç politikada daha sertti. Bu nedenle iç politika konusunda sadece resmi hükümet parti tebliğleri ve açıklamaları yer alırdı. Devlet adamlarını eleştirmek yapılan yolsuzluktan bahsetmek neredeyse imkansızdı²⁵⁹. Basında savaşla ilgili haberler Matbuat Umum Müdürlüğü'nün emriyle ancak tek sütun üzerinden yazılabiliyordu²⁶⁰.

Basın bu sorunların yanında teknik sorunlarla da uğraşmak zorunda kalıyordu. Savaş nedeniyle ithal edilen gazete kağıdında sıkıntılar yaşanıyor. Bu nedenle Milli Korunma Kanununa dayanılarak ve değişik zamanlarda alınan kararlarla gazete kağıdı tüketimi sınırlandırıldı. Bundan dolayı da savaş süresince ancak dört sayfa çıkabildi²⁶¹. Zaten basında trajelerde düşüktü. 29 Ekim ve 10 Kasım günlerinde sayfa artırıldı²⁶².

Bu dönemde basında rastlanan ilginç bir özellikte dil reformunu gösterilen yakın ilgi ve konuyla ilgili sık yazılmış yazılar. Türkçe sözcüklerin ortak biçimde ve doğru olarak yazılmasını sağlamak için bir imla klavuzu hazırlanması gerektiğine dair yazılar yazdılar. Daha sonra böyle bir kılavuzda hazırlandı²⁶³.

Bununla birlikte sosyal ve ekonomik sorunlara da yer verildi²⁶⁴.

B-CUMHURİYETE YÖNELİK BASIN TARTIŞMALARI

1-Cumhuriyet-Tan Polemiği

İsmet Paşa'nın 18 Haziran 1936'da yayınladığı tebliğ ile CHP başkanları vazifelerini valilere teslim etti²⁶⁵. Türkiye'de totaliter bir devir açan bu tebliğin

²⁵⁷ Mete Tunçay, **a.g.m.**, s.48.

²⁵⁸ Cemil Koçak, **a.g.e.**, s.135.

²⁵⁹ Tekin Erer, **Basında Kavgalar**, Yeni matbaa, İstanbul,1965, s.25.

²⁶⁰ Cemil Koçak, **a.g.m.**, s.286.

²⁶¹ Cemil Koçak, **a.g.e.**, s.136.

²⁶² **A.g.m.**, s.286.

²⁶³ **A.g.e.**, s.137.

²⁶⁴ **A.g.m.**, s.287.

yürürlüğe girdiği sırada basında da iç meselelerden bahsetmek, devlet adamlarını eleştirmek yapılan yolsuzluklardan bahsetmek neredeyse yasaktı. Bu durumda basında dış meselelere yöneldi²⁶⁶.

Bu ortamda Propoganda Bakanı Goebbels'in Nurenberg'te yapılan Nazi kongresindeki nutkunda “*Davamız Lehistan'da Avusturya'da, Bulgaristan'da, Sırbistan'da, Türkiye'de muvaffakiyet'le yürütmektedir.*” sözü Babiali'de Cumhuriyet ile Tan gazetesi arasında polemiğin başlamasına neden oldu.

Goebbels'in bu cümlesinden dolayı Sabiha Sertel Tan gazetesindeki “Görüşler” sütununun da “*Herr Goebbels Doğru Söylüyor*” başlığıyla ele aldı. Sabiha Sertel bu yazısında Faşizmin, Goebbels'in belirttiği ülkelerde görüldüğü Türkiye'de de bunu inkar etmenin hata olacağını ve Nazi propogandasının yapıldığını belirtir²⁶⁷.

Sabiha Sertel'in bu yazısından sonra 18 Ekim 1937'de Cumhuriyet'te (***) imzasıyla “*Bir nutuk üzerine koparılan lüzumsuz gürültüler*” adı altında başyazı yayımlandı.

Bu yazıda Goebbels'in Almanya'nın komünizme karşı başlattığı mücadelede yalnız kalmadığını ispat etmek için davamız Lehistan'da, Avusturya'da, Bulgaristan'da, Sırbistan'da, Türkiye'de muvaffakiyet'le yürütmekte olduğunu buna rağmen bu cümlelerin aynı gazetede çalışan iki yazarı telaşlandırdığını ardısıra makaleler yazmaya yönelttiğini oysa ki bunların gereksiz olduğunu belirtti²⁶⁸. Bu makaleleri eleştirmeye devam eder. Bu makalelerden birinin; Alman propoganda nazırının saydığı memleketlerin Nazi oldukları ve onların emri altına girdiğini zannederek bu olayı protesto ettiklerini ve Goebbels'in fikrini açıklaması istendiğini, oysaki gereksiz telaşlara kapılarak “*Vay bizi faşist sanıyorlar, tevzih etsinler, tarziye versinler*” demek ağırbaşlı bir Türk gazetesine yakışmayacağını belirtir²⁶⁹. Diğer makaleyi yorumlarken de; bu makalenin daha telaşlı bir dil kullanarak Türkiye'de faşist propogandasının yapıldığından yabancı memleketlerde eğitim gören gençlerin yüzde sekseninin

²⁶⁵ Tekin Erer, **a.g.e.**, s.25.

²⁶⁶ **A.g.e.**, s.26.

²⁶⁷ Emin Karaca, **Türk Basımında Kalem Kavgaları**, s.112.

²⁶⁸ Emin Karaca, **Cumhuriyet Olayı**, s.90.

²⁶⁹ Tekin Erer, **a.g.e.**, s.30.

Almanya'da okuduklarını ve bunların bir çoğunun da devlet mekanizmasını işleten merkezlere kadar yaklaştıklarını dile getirdiğini,²⁷⁰ oysaki bu iddiaların doğru olmadığını hükümetin Avrupa'da ve Sovyet Rusya'da dahil olmak üzere her memlekette yüzlerce genç okutmakta olduğu ve bunların bir çoğu Fransa'da bulunduğu, Kemalizm ve yurt sevgisiyle yetişmiş bir Türk çocuğunun propagandaların etkisinde kalmayacağını, Türkiye'de de faşizm propagandası yapıldığına dair bir izlenim uyanmadığını, bunu iddia eden yazarların kendileri Karl Marks ve Engels hakkında broşürler bastırdıklarını belirtir²⁷¹.

Cumhuriyet'in "bir nutuk üzerinde koparılan lüzumsuz gürültüler" başyazısına Ahmet Emin Yalman 19 Ekim "Çok Lüzumlu Bir Hassasiyet" yazısıyla cevap verdi²⁷². Yalman bu yazısında "Cumhuriyet'in Alman Propaganda Nazırı Goebbels'e avukatlık yaptığını, bu durumun bir Türk gazetesine yakışmadığını, Goebbels hakkında yorumların yanlış ise bunu Almanların açıklama yapması gerektiğini ellerinde türlü türlü propaganda malzemesi varken, Türkiye'de faşizm propagandası yapıldığına dair kendilerinde bir izlenim uyanmadıklarını söyleyerek Almanların çirkin hareketlerini örttüklerini ve onlara avukatlık yaptıklarını, oysaki Goebbels davalarının İtalya'da, Polonya'da, Avusturya'da, Macaristan'da, Lehistan'da, Brezilya'da ve Türkiye'de gözle görülür derecede kökleştiğini söylediklerini belirtir²⁷³.

Ahmet Emin Yalman'ın yazısının dışında aynı gün Tan'ın iç sayfalarında Cumhuriyet'e yönelik "Biz telaş ediyoruz doğru...fakat siz niçin telaş ediyorsunuz?" başlıklı yazı yer aldı. Bu yazı "*biz telaş ediyoruz. Çünkü dünyada kendi rejimlerini kabul ettirmek isteyen milletlerin olduğunu Nazi propagandasının da basına, eğitim yuvalarına sokulduğunu buna rağmen Cumhuriyet'in Alman propagandasına sokulduğuna delalet edecek yazılar çıktığı*" şeklinde cevap verildi²⁷⁴.

Cumhuriyet gazetesi ile Tan gazetesi arasındaki kalem kavgası giderek büyüyordu. Sabiha Sertel'in Tan'da görüşler sütununda Cumhuriyet gazetesi

²⁷⁰ Emin Karaca, **Türk Basımında Kalem Kavgaları**, s.117.

²⁷¹ Tekin Ezer, **a.g.e.**, s.31.

²⁷² Emin Karaca, **Türk Basımında Kalem Kavgaları**, s.115.

²⁷³ **A.g.e.**, s.118.

²⁷⁴ **A.g.e.**, s.119.

Goebbels'in müdafaa vekili mi? yazısı çıkınca Cumhuriyet "Propagandayı yapan kim?" başlıklı yazıyla cevap verdi²⁷⁵.

Tan'ın bu yazıları ardından 20 Ekim 1937 tarihli Cumhuriyet'te "Propagandayı yapan kim" başlıklı yazı yer aldı²⁷⁶. Bu yazıda kendilerinin faşizm avukatlığı ile suçlandıklarını oysa Kemalizmin hiçbir yabancı propaganda tarafından ürkütülemeyecek kadar güçlü olduğuna inandıkları, faşizm propagandası yapmaktan hiçbir gazetecinin hapiste olmadığını, yabancı propagandalarına karşı hassas olduklarını iddia edenlerin, niçin komünizme karşı aynı duyarlılığı göstermediklerini belirtir²⁷⁷.

Yunus Nadi'nin bu yazısına karşılık 21 Ekim 1937'de Tan Gazetesinde Ahmet Emin Yalman yazı yazdı. Yalman bu yazıda, Cumhuriyetin milli hisleri tahkir ettiği şeklinde iddialarla heyecanlı bir hava uyandırmak, bu sayede faşizm propaganda nazırına avukatlık yapabileceğini ümit ettiğini, oysaki bu gazeteye Baba Tahir devrinde değil Atatürk Türkiye'sinde olduğunu hatırlatmak gerektiğini, faşizmin inkılap rejimini taban tabana zıt olduğunu memlekette faşist propagandası olsa biz derhal hücum ederdik" sözlerine rağmen yazılarının faşizme uygun olduğunu, bu nedenle önce kendilerini düzeltmeleri gerektiğini belirtir²⁷⁸.

Cumhuriyet gazetesi ile Tan gazetesi arasındaki kalem kavgası giderek büyüdü ve bu kavgaya 21 Ekim 1937'de Cumhuriyet gazetesinin fıkra yazarı Peyami Safa'da karıştı. Ahmet Emin Yalman'ın yazısına karşın Peyami Safa "Hadiseler Arasında" sütununda "Kim faşist, kim komünist!" yazısını yayınladı²⁷⁹. Peyami Safa bu yazısında Cumhuriyet gazetesinin Kemalizmin çerçevesini aşan her türlü yabancı ideolojilerin telkinlerine karşı milli direnişi arttırmaktan geri kalmadığını,²⁸⁰ Türkiye'de faşizm propagandasının olabileceğini fakat komünizm propagandasının kesin var olduğunu, komünizm ile ilgili yüzlerce broşür yayımlandığını oysa ki faşizm propagandası yapan kitap bulmanın mümkün olmadığını belirtir²⁸¹.

²⁷⁵ A.g.e.,122.

²⁷⁶ Emin Karaca, **Cumhuriyet Olayı**, s.97.

²⁷⁷ Tekin Erer, **a.g.e.**, s.36.

²⁷⁸ A.g.e., s.34 -35.

²⁷⁹ Emin Karaca, **Türk Basımında Kalem Kavgaları**, s.122.

²⁸⁰ Tekin Erer, **a.g.e.**, s.36.

²⁸¹ A.g.e., s.38.

Kavganın dördüncü günü olan 22 Ekim 1937’de saldırılar biraz daha arttı. Bu kavga, rejim meselesinden daha ziyade şahsiyete doğru kaydı²⁸².

22 Ekim 1937 günü Tan gazetesinde “Ankara’da bulunan Baş muharririmizden” başlıklı yazıda Ahmet Emin Yalman cumhuriyet gazetesini “gerici” olarak nitelendirdi.

23 Ekim 1937’de Cumhuriyet’te “kendi kendimizi tenkit” adı altında son tartışmalar şu gerçeği ortaya koyduğunu, Türk gazeteciliğini sadece Türk olanlar tarafından yapılması gerektiğini oysaki Tan gazetesi etrafında toplanmış olan Ahmet Eminler, Sabiha’lar Türk olmadığını belirtir. Aynı sayılı Cumhuriyet’in sağ alt köşesinde Projektör Mecmuasının kapak kilişi yayınlanır. Bu mecmuayı komünist propagandasına yönelik olarak nitelendirilir.

24 Ekim 1937’de Cumhuriyet’teki bu yazılara karşılık Tan’da Ahmet Emin Yalman “Kırlı İşlerle mücadele etmekten yılmıyorum” başlığında cevap verir. Yunus Nadi’ye “benim elimden Türklük sıfatımı çok görmekle ve dönme demekle neyi kastettiğini sorar”²⁸³.

Goebbels’in nutkundaki bir cümle yüzünden başlayan Sabiha Sertel ile Yunus Nadi arasındaki kalem kavgası, daha sonra Yunus Nadi ile Ahmet Emin Yalman arasında devam etti. Fakat Cumhuriyet zaman zaman Sabiha Sertel’e çatmaktan geri durmuyordu²⁸⁴. Cumhuriyet zaman zaman Sabiha Sertel’e “Bolşevik Dudusu”, “Eli Maşalı Çingene” gibi ağır hakaretler kullanmaya başladı. Bunun üzerine Sabiha Sertel Cumhuriyet’i mahkemeye verdi²⁸⁵.

Böylece Sabiha Sertel kavgadan çekildikten sonra Ahmet Emin Yalman ile Yunus Nadi arasındaki mücadele devam etti²⁸⁶. Bu mücadele başta Atatürk olmak üzere hükümet çevresi tarafından da dikkatlice izleniyordu. Kavganın gittikçe kızışması ve işe rejim, inkılap gibi kelimelerin karışması hakarete varan sözlerin söylenmesi mücadelenin çığırığından çıktığını gösteriyordu. İki tarafında birbirleri aleyhine doküman toplamaları herkesin diline düştü. Nihayet 26 Ekim 1937 Atatürk her iki

²⁸² A.g.e., s.38.

²⁸³ A.g.e., s.38.

²⁸⁴ Emin Karaca, **Türk Basımında Kalem Kavgaları**, s.136.

²⁸⁵ Sabiha Sertel, **a.g.e.**, s.209.

²⁸⁶ Emir Karaca, **Türk Basımında Kalem Kavgaları**, s.137.

yazardan da kavgayı kesmelerini tebliğ etti. Her iki yazardan son bir yazı yazmak suretiyle tebliğe uyacaklarını bildirdi. Atatürk'te bu teklifi kabul etti²⁸⁷.

Ahmet Emin Yalman “Nadi işi kapanmayacak, ince tetkiklerden geçirilecek” başyazısını yayınladı. Bu yazısında, bu yazıların sadece gazeteci kavgası olmadığını, kirli bir yaranın kökünden tedavisine ait bir temizlik mücadelesi olduğunu, kavgalar sırasında halkın Nadi'nin gerçek yüzünü gördüklerini belirtir. Yunus Nadi ise bu kavgaya ait son yazısını “Efkarı Umumiye hükmünü vermiştir.” başlığında yer verdi. Bu yazısında söylenecek sözlerin hepsinin söylendiğini, geriye kalanlardaki halkı meşgul etmenin gereksiz olduğunu ve bu kavgayı sonlandırdığını belirtir²⁸⁸.

Böylece Goebbels'in bir cümlesiyle başlayan kavga Atatürk'ün araya girmesiyle son buldu.

2-Yunus Nadi- Arif Oruç Kavgaları

Arif Oruç Kurtuluş Savaşı yıllarında önce Çerkez Ethem'in sonra da Resmi Türk Komünist Partisi'nin organı olan Yeni Dünya, İzmir'de ve Yeni Turan gazetelerini çıkardı. 1929'da İstanbul'da “Yarın”ı yayınladı²⁸⁹.

Arif Oruç Laik Cumhuriyetçi İşçi ve Çiftçi adında bir parti kurmaya çalışarak gazetesi “Yarın” da bu partinin yayın organı olarak sundu. Bu dönemdeki yazılarında muhalefete özgürlük tanınmadığından yakınlık rejimden ve hükümetten yana olan Yunus Nadi'ye hücum ediyordu²⁹⁰.

8 Haziran 1931 günü Arif Oruç'un “Yarın” da yazdığı başyazısında Yunus Nadi'ye ateş püskürüyordu. Bu yazıda Arif Oruç, Halk Fırkasının ve onun gazetelerinin karşısındakileri ya irtica ile yada komünistlikle suçladıklarını kendisini de sadece komünistlikle meşgul olmakla suçlandığını oysaki bir zamanlar Yunus Nadi'nin Ankara'da Komünist Fırkası Merkezi genel üyesi olduğunu, Yunus Nadi'nin Çerkez

²⁸⁷ Tekin Eren, **a.g.e.**, s.59.

²⁸⁸ **A.g.e.**,s.60.

²⁸⁹ Mete Tuncay, **a.g.m.**, s.49.

²⁹⁰ Emin Karaca, **Türk Basımında Kalem Kavgaları**, s.63.

Ethem'in kardeşi Reşit Bey'den para aldığını ve bu parayla Yeni Günü kurduğu, geçmişteki bazı olayların ortaya çıkarılması Cumhuriyetin aleyhine olacağını belirtir.²⁹¹

14 Haziran 1931'de Arif Oruç, Yunus Nadi hakkında bir haber yayınladı: “Bir günde nasıl 50 bin lira kazanmışlar? /Yunus Nadi B. Milli servete 5 milyonluk bir zarar mı verdirdi? İzmir, 10 kutuluk kereste için iktisat vekaletinden müsaade alarak bu vesikalarla ecnebiye keresteleri getirenlerin Şerifpaşazade Remzi ve Cevahirazade Sabri Beyler oldukları söylenmektedir. Kereste ticaretinde adı geçen şirketin Zingal ormanlarının sahipleri olduğundan söz edilerek, haberin sonunda “Zingal ormanları Yunus Nadi B. ve yakınlarıdır” ve Arif Oruç, Halk Fırkasındaki istifalarının sebebinin bu olduğunu söyler²⁹².

23 Haziran 1931 tarihinde Yunus Nadi Arif Oruç'a “Bize hücum edenler kimlerdir?” yazısıyla kampanya başlattı. Arif Oruç hakkında İstiklal Mahkemesinin verdiği kararı “ lanet halkası” başlığı ile yayınladı. Sonraki günlerde de Arif Oruç'un kendilerine saldırıları karşısında Cumhuriyet'te Arif Oruç hakkında belge yayınlamaya devam etti. “Vesika öyle değil, böyle olur!” üst başlığıyla Hiyanet Vesikalarını yayınladı. “Bu da ikinci Vesika!...” başıyla “Gazi ile Milli hükümet için: “İtilafçılardan hiç farkı olmayan” diyen adam! “Bu adam Arif Oruç'tur.” Spotlarıyla bir belge daha yayınlıyordu²⁹³.

Arif Oruç'un Yarın'da menfur tanımlamalı yazıları devam edip giderken, Yunus Nadi'de 24 Haziran 1931 tarihli Cumhuriyet'te “müseccel Vatan hainlerin söz hakkı var mıdır?” başlıklı yazısı yayınladı²⁹⁴.

Bu tartışmaya Falih Rıfkı Atay'da Yunus Nadi'nin yanında yer alarak katıldı. “Bunların hepsi bir kelime ile alçaktır” makalesini yazdı. Bu yazısında Falih Rıfkı Atay, Damat Ferit dönemindeki İstanbul gazeteleri nasıl hücum ettilerse bugünde aynı mantıkla hücum ettiklerini söyleyerek Arif Oruç'u Kurtuluş Savaşı dönemindeki İstanbul basınının hücumlarına benzetti²⁹⁵.

²⁹¹ A.g.e., s.64.

²⁹² Emin Karaca, **Cumhuriyet Olayı**, s.63.

²⁹³ Emin Karaca, **Türk Basımında Kalem Kavgaları**, s.70.

²⁹⁴ A.g.e., s.72.

²⁹⁵ Emin Karaca, **Cumhuriyet Olayı**, s.72.

Bu tartışmalara Kemal Salih Sel’de katıldı.“Apartmanı Kaça yaptırdın?” başlıklı yazısıyla Yunus Nadi’nin yanında yer aldı. Bu yazısında Kemal Salih Sel bir arkadaşının sorusu üzerine Yunus Nadi’nin mal varlığı hakkındaki iddiaları cevaplandığı gibi Arif Oruç’un iddialarına da yer verdi²⁹⁶.

Arif Oruç, Yunus Nadi, Falih Rifkı Atay ve Kemal Salih Sel yazılarına 28 Hazirandaki “Menfur sahtekarlığını itiraf etti.” yazısıyla cevap verdi. Bu yazısında eskiden beri para çekmek için yalan yanlış haberler yayınlamaktan başka hiçbir meziyeti olmayan Yunus Nadi, yaptığı muazzam sahtekarlık ve tahrifliği itiraf etmek zorunda kaldığını²⁹⁷ belirtir.

Yunus Nadi ile Arif Oruç arasındaki kavga Arif Oruç’un Yunus Nadi’yi düelloya davet etmesine kadar gider. Yunus Nadi Arif Oruç’un bu teklifine cevap vermedi²⁹⁸.

TBMM’de “Matbuat Kanunu” yasallaşp yürürlüğe girince Yarın gazetesi de yayını durdurmak zorunda kaldı.Yarın’ın kapanmasıyla 1931 Haziran’dan beri devam eden Yunus Nadi ile Arif Oruç arasındaki kavgada son buldu²⁹⁹.

²⁹⁶ A.g.e., s.75.

²⁹⁷ A.g.e., s.79.

²⁹⁸ Emin Karaca, **Kalem kavgaları**, s.77.

²⁹⁹ A.g.e., s.78.

IV-YUNUS NADI'NİN II.DÜNYA SAVAŞI OLAYLARINI DEĞERLENDİRMESİ

A-DIŞ POLİTİKA

1-Alman Sovyet Saldırmazlık Paktı Ve Polonya'nın İşgali

Rusya ile Almanya arasında 23 Ağustos 1929'da imzalanan Saldırmazlık Paktı tüm dünyayı şaşırttı. Bu antlaşmadan sonra Almanya ile Rusya Polonya'yı işgal ettiler. Bu Pakta rağmen iki devletin Polonya'yı paylaşmaları karşısında Nadi bu paktı “*ademi tecviüz misaki*” değil “*tecaviüz misaki*” olarak değerlendirir³⁰⁰.

Nadi'ye göre Almanya'nın Sovyet Rusya ile böyle bir anlaşma imzalamasındaki amaç; Polonya'ya saldırırken Sovyet Rusya'nın saldırısını önlemektir³⁰¹. Bu nedenle bu iki devleti samimi ve gerçekçi bulmaz.

Polonya'nın iki devlet tarafından paylaşımı ortaya daha büyük sorunlar çıkaracağı bu nedenle bu paktın uzun süreli olmayacağını belirtir³⁰². Gelişmeler Yunus Nadi'yi doğrular. Almanya ile Sovyetler karşı ittifakta yer alırlar.

Nadi'ye göre Avrupa bir iki devletin hakimiyeti altında kalmasının mümkün olamayacağı aksi takdirde büyük bir anarşi ortamının doğacağını belirtir³⁰³.

Almanya Sovyetlerle yapılan saldırmazlık paktından sonra Danzing bölgesinin kendisine verilmesi için Polonya üzerinde baskıya başladı. Almanya'nın isteklerini Polonya ve İngiltere kabul etmeyince Almanya 1 Eylül 1939'da Polonya'ya saldırdı ve II. Dünya Savaşı başladı³⁰⁴.

³⁰⁰ **Cumhuriyet** , 18 Eylül 1939.

³⁰¹ **Cumhuriyet**, 1 birinci teşrin 1939.

³⁰² **Cumhuriyet**, 4 Şubat 1940.

³⁰³ **Cumhuriyet** , 10 birinci teşrin 1939.

³⁰⁴ Oral Sander, **Siyasi Tarih (1918-1994)**, İmge yay., Ankara ,1996, s.107.

Nadi, Almanya'nın Polonya'yı işgalini hiçbir nedenle açıklanamayacağını, Çekoslovakya ve Arnavutluğun işgali ile İtalya'nın Balkanlara ayak basması önceden hazırlanan planın uygulanması olarak değerlendirir³⁰⁵. Danzing meselesini de Almanya'nın Polonya'yı işgal etmesi için bir bahane olarak görür.

Almanya'nın Polonya'ya saldırısından sonra Sovyetler'de 17 Eylül'de savaşa girdi ve 27 Eylül'de Varşova'nın teslim olmasıyla Polonya haritadan silindi³⁰⁶.

Polonya, Almanya ve Sovyetler arasında paylaştırıldıktan sonra Moskova'da ortak bildiri yayınladılar. Bu bildiri Polonya meselesinin çözümlenmiş olduğunu, savaşa devam etmenin gereksiz bulunduğunu, eğer bu barış teklifi kabul edilmezse, meydana gelecek olaylardan İngiltere ve Fransa'nın sorumlu olacağını bildirdiler. Bu teklifi İngiltere ve Fransa kabul etmedi³⁰⁷.

Nadi, Almanya'nın bu teklifinin anlamsız olduğunu "Eğer Almanya savaşı bitirmek istiyorsa ben bu işler için harbe girmiştim. Onlar şimdi fiilen hallolunmuş bulunuyorlar. Bu neticeyi onaylayacak bir sulha razıyım" deseydi barış teklifini İngiliz ve Fransızların kabul edeceğini³⁰⁸ ve 20. asrın Avrupa'sında yürütülmek istenilecek fetih siyaseti kadar anlamsız bir hareket olamayacağını böyle bir siyaset bugün başarılı olsa yarın yıkılacağını belirtir³⁰⁹.

Nadi II. Dünya Savaşının çıkmasında sorumlu olarak Almanya'yı ve onunla Saldırmazlık Paktı imzalayan Sovyet'leri görür.

2-Baltık İskandinav Gelişmeleri

³⁰⁵ **Cumhuriyet**, 3 Eylül 1939.

³⁰⁶ Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarih 1914-1980**, 3. baskı, Türkiye İş Bankası yay., Ankara, 1984, s.362.

³⁰⁷ **A.g.e.**, s.362.

³⁰⁸ **Cumhuriyet**, 4 birinci teşrin 1939.

³⁰⁹ **Cumhuriyet**, aynı sayı.

Sovyetler Birliği ile Almanya, Polonya'yı paylaştıktan sonra Baltık ve İskandinav ülkelerine yöneldiler.

Sovyetler Birliği ile Almanya'nın tehdidi karşısında Baltık ve İskandinav ülkeleri tarafsızlık politikasını benimserler. Nadi, tarafsızlık politikasının Baltık ve İskandinav ülkelerine hiçbir fayda getirmeyeceği, biran önce birleşmeleri gerektiğini, aksi takdirde Sovyet ve Alman işgalini kolaylaştıracağını belirtir.³¹⁰ Savaş durumunda Avrupa kıtasındaki devletlerden hiçbirisi için tarafsızlık bir cankurtaran simidi olamayacağını belirtir³¹¹.

Baltık ülkeleri büyük devletlerce kendilerine verilen garantiyi bağımsızlıklarına indirilmiş bir darbe olarak kabul ederken, kendilerine yönelecek tehlikeye karşı milli kuvvetleriyle savunmaya hazır olduklarını belirtiyorlardı. Çok geçmeden Almanya Baltık ülkeleri üzerinde Sovyetler Birliği'ne tam serbestlik tanıdı. Letonya, Litvanya, Estonya, Sovyetler Birliğine girdi³¹².

Nadi, Balkan Devletlerinin istemedikleri garanti meselesi beklenmedik bir şekilde sonuçlanmasına rağmen hala İsveç, Norveç ve Danimarka tarafsızlıklarında ısrarlı olduklarını belirtir. İngiltere, Fransa, Sovyet – Fin savaşında Finlandiya'ya yardım etmek için İsveç ve Norveç'ten bazı taleplerde bulundular. İsveç ve Norveç bu talepleri geri çevirdiler. Buna rağmen Almanlar 9 Nisan 1940'da Danimarka ve Norveç'i işgal ettiler.

İngiltere ve Fransa, Norveç'ten sonra sıranın kendilerine geleceğini tahmin ettiler. Bu nedenle Belçika topraklarına asker yığmak istediler. Belçika tarafsız olduğu için bu teklifi reddetti.

Belçika ve Hollanda tarafsız olmalarına rağmen Alman işgalinden kurtulamadılar. Hollanda dört gün gibi kısa bir sürede işgal edildi. Arkasından Belçika saf dışı edildi³¹³.

Yunus Nadi, yazısında günlerce küçük devletlerin Alman ve Sovyet tehdidi karşısında mutlaka birleşmeleri gerektiğini vurgular ve onları uyarır. Bu ülkelerin Alman ve Sovyetler Birliği'nin eline geçmesi Yunus Nadi'nin haklılığını gösterir.

³¹⁰ Cumhuriyet, 29 Nisan 1940.

³¹¹ Cumhuriyet, 15 Nisan 1940.

³¹² Cumhuriyet, 4 Nisan 1940.

³¹³ Fahir Armaoğlu, a.g.e., s.367.

3-İngiltere Muharebesi

Almanya, Fransa'nın yenilgisinden sonra İngiltere'ye yöneldi. Hitler, İngiltere'ye birkaç defa barış teklifinde bulundu³¹⁴. İngiltere bu teklifi geri çevirince 13 Ağustos 1940'dan itibaren Alman uçakları İngiltere'yi bombardıman etmeye başladılar. Bu mücadeleye Çörçil'in Atlantik Meydan Muharebesi adını vermesi Nadi, bu tabirin İngiliz adaları istilasını tamamen kapsamadığı bu nedenle İngiltere Harbi demenin daha doğru olacağını belirtir³¹⁵.

Savaş, iki cephe üzerinde yoğunlaştı. Biri İngiliz adalarını hedef tutan Atlantik Meydan Harbi. Diğeri İngiltere'yi Akdeniz'den çıkarmak gayesini güden Balkanlar ve Afrika Mücadelesi³¹⁶.

İngiltere savaşın farklı cephelerde yayılmasına rağmen İngiltere-Atlantik mücadelesine önem vermektedir. Nadi, İngiltere'nin bağımsızlığı için bu kararı yerinde bulur. Fakat İngiltere'nin Akdeniz'i kaybetmemek için elinden geleni yaptığını söylese de Nadi, buna inanmaz³¹⁷.

Yunus Nadi, kuzeyde İngiltere-Atlantik mücadelesi devam ederken güneyde de onunla aynı öneme sahip Akdeniz ve Ortadoğu mücadelesinin devam ettiğini Balkanlar seferi Almanya'yı Akdeniz'e indirdiğini Yunan sahilleriyle Ege denizindeki Yunan adaları Mihver işgaline geçtiği, İtalya'dan Afrika'ya atlayan Alman kuvvetleri'nin Mısır sınırında bulunduğunu belirtir³¹⁸.

Savaşın Akdeniz ve Ortadoğu'daki karışık vaziyetine rağmen İngiltere kuvvetlerini en can alacak noktalarında; Süveyş, Cebelitarık, Kıbrıs ve Girit'te topladı. İngiltere'nin bu tavrını Yunus Nadi İngiltere'nin bu önemli noktaları sımsıkı ellerinde tutmakla beraber Yunan adalarını ihmal ettiğini mihver kuvvetlerinin başka cephelere yayılmasının İngiltere'yi memnun ettiği yorumunu yapar³¹⁹.

³¹⁴ Fahir Armaoğlu, **a.g.e.**, s.368.

³¹⁵ **A.g.e.**, s.368.

³¹⁶ **Cumhuriyet**, 22 Nisan 1941.

³¹⁷ **Cumhuriyet**, 18 Nisan 1941.

³¹⁸ **Cumhuriyet**, 14 Mayıs 1941.

³¹⁹ **Cumhuriyet**, aynı sayı.

Batı Avrupa'daki yenilgiden sonra İngiltere'nin daha fazla savaşmayı göze alamayacağını düşünen Hitler işgal planını başlatmakta gecikince İngiltere üstünlüğü ele geçirdi. Almanya beklediği başarıyı elde edemedi³²⁰.

İngiltere'nin bu başarısını Yunus Nadi, bu savaşta kendi başına harikalar yaratan İngiltere'nin kendi adasına da kolay kolay aciz duruma düşmeyeceğini vurgular³²¹.

Yunus Nadi, Almanya'nın adalara yönelmesini baştan kaybedilmiş bir savaş olarak nitelendirir.

4-İtalya'nın Savaşa Girişi ve Yunanistan'a Saldırması

Almanya Polonya'yı işgal etmesine rağmen İtalya tarafsızlığını ilan etti³²². Nadi'ye göre bunun sebebi İtalya'nın savaşın yükünün omuzlarına yükleneceğinden³²³ ve her türlü hülyalara kapılmayacak kadar realist bir idarecinin elinde olmasından. Yunus Nadi İtalya'nın vermiş olduğu bu kararı yerinde bulur. Çünkü Nadi'ye göre bu savaşta Nasyonal Sosyalist Almanya'sının amacı, eğer mümkünse dünya hakimiyeti. Realist her düşünce, böyle bir iddianın hayal olduğunu gerçekleşmesi halinde dünyada anarşi doğurabileceğini milletleri inkar eden böyle bir fikrin tehlikesini İtalya'nın anlamamasının mümkün olmayacağını belirtir³²⁴.

İtalya, Balkanlarda istikrarı sağlamak için gayret etmektedir. Nadi, İtalya'nın bu gayretleri kendi menfaatlerine olduğu kadar aynı zamanda insanlığa da hizmet etmiş olduğunu bu durum tüm dünyanın ve Türk halkının takdirini kazandığını belirtir³²⁵.

Almanya 14 Haziranda Paris'e girdi. 10 Haziran 1940'da İtalya'da Fransa'ya savaş ilan etti³²⁶. Yunus Nadi'nin de belirttiği gibi İtalya savaşın başlarında kendi menfaati için savaşa girmezken daha sonra yine kendi menfaati için savaşa girdi.

³²⁰ Baskın Oran, **Türk Dış Politikası (1919-1980)**, I, İletişim yay., İstanbul, 2002, s.404.

³²¹ **Cumhuriyet**, 6 Mart 1941.

³²² **Cumhuriyet**, 11 Eylül 1939.

³²³ **Cumhuriyet**, aynı sayı.

³²⁴ **Cumhuriyet**, 17 birinci kanun 1939.

³²⁵ **Cumhuriyet**, 9 birinci teşrin 1939.

³²⁶ Fahir Armaoğlu, **a.g.e.**, s.367.

İtalya, Yunanistan'dan Korfu ve Girit adaları ile Epir ve Pire limanlarını istedi. Yunanistan bu istekleri kabul etmeyince Arnavutluk'ta toplanan İtalyan kuvvetleri Yunanistan'a saldırdı. Yunan kuvvetleri karşısında İtalya durakladı. Tekrar taarruza geçse de başarılı olamadı³²⁷. Yunus Nadi Yunanlılar İtalyan karşısındaki başarısını "*İnsanlık ve Tarih Yunanların bu harpteki eşsiz kahramanlıkları önünde ebediyete kadar eğileceklerdir*" sözleriyle açıklar³²⁸. İtalya'nın yenilgisi üzerine Almanya bütün Balkanlara girip Yunanistan'ı işgal etti³²⁹.

Nadi, bu yenilgi karşısında Yunanistan'ı haklı bulur. 45 milyonluk İtalya'nın başa çıkamadığı 5-6 milyonluk Yunanistan'a 95 milyonluk büyük Almanya'nın katılımı karşısında Yunanistan'ın başarılı olması beklenemeyeceği, bu nedenle mücadele şerefının Almanya'ya değil, Yunanistan'a ait olduğunu, bunu Alman milletinin de onaylayacağını söyler³³⁰.

Alman radyolarının, Alman ordularının başarılarını coşkun zafer nağmeleriyle dile getirmelerini Nadi, abartılı bulur. Çünkü alalecele getirilen İngiliz kuvvetlerin azami 80 bin kişi kadar olduğu, 250 – 300 bin kişilik Yunan ordusuna bu 80 bin kişiyi ilave ettikten sonra bunun karşısına İtalya'nın 250 bin kişisine Yugoslavya'dakilerle beraber 1 milyona varan Alman kuvvetlerini ilave ederek iki büyük devletin hemen hemen 1,5 milyonluk bir kütle teşkil eden, her türlü modern teçhizatlı orduları çıkarırsınız. Bu dengesizliğe rağmen galipler bu başarılarında iftihar duyduklarını belirtir³³¹.

Yunus Nadi Yunanlıların bu yenilgisine rağmen Yunanlıların direnişini takdirle karşılar.

5-Kuzey Afrika Cephesi

10 Haziran 1940'ta İtalya'nın savaşa girmesi İngiltere'yi Akdeniz ve Doğu Afrika'da zor duruma düşürdü. Hatta İtalya'nın Mısır'ı almak için harekete geçmesi İngiltere'nin Cebelitarık – Malta- Süveyş- Aden stratejik yolu tehlikeye sokuyordu ki bu

³²⁷ A.g.e., s.370.

³²⁸ Cumhuriyet, 24 Nisan 1941.

³²⁹ Fahir Armaoğlu, a.g.e., s.371.

³³⁰ Cumhuriyet, 24 Nisan 1941.

³³¹ Cumhuriyet, 28 Nisan 1941.

durum İngiltere'yi daha zor duruma düşürüyordu. Fakat İngiltere'nin İtalya'yı geri püskürtmesiyle bu tehlikenin önüne geçti³³². Bu başarıyı Nadi, Kuzey Afrika'da İtalyan taarruzunu İngiliz yıldırım harbiyle iflasa uğrattığını Bardia zaferinin bu savaşta dönüm noktası olduğunu belirtir³³³.

Nadi, Güney İtalya'dan Kuzey Afrika'ya takviye kuvvet ve malzeme nakliyatındaki faaliyetlerin İngiliz kuvvetleri tarafından önlenmesi her iki taraf için manalı olduğu, bütün bu faaliyetlerinde Mısır Batı çölünde savaşın yeniden başlayacağı yorumunu yapar³³⁴.

Mısır'ın batısında İngiltere taarruza geçti. Nadi, İngiltere'nin başarılı olduğuna dair haberlerin geldiğini, bu durumda Kuzey Afrika'nın askeri hareketlere sahne olduğunu, burada Mihver'in amacının Mısır ve Süveyş'i istila etmek İngiltere'nin amacı buna meydan vermemek olduğunu belirtir³³⁵.

Nadi, İngiltere'nin Mısır'daki başarısını, bu harpte büyüklüğüne denilecek söz olmayan Alman kuvveti ve Mihver kuvvetinin karşısında tek başına İngiltere'nin yükseldiğini vurgular³³⁶. İngiltere'nin başarısını Yunus Nadi takdirle karşılar. Çünkü Fransa'nın yenilgisi karşısında İngiltere tek kaldı

İtalya'nın yenilgisi üzerine Almanya'da Afrika'ya yöneldi. 31 Mart'ta başlayan ortak Alman -İtalyan saldırısı Bingazi Derne, Tobruk ve Sallum'u alıncaya dek gelişti³³⁷.

Yunus Nadi Alman - İtalyan kuvvetlerinin Tobruk'ta başarılı olacağını umar. Fakat yenilgiye uğraması karşısında Nadi "*Mihver devletleri acaba burada fırtınaya mı tutuldular? Yoksa Tobruk'un tehditkar hayali onların daha fazla ilerlemek hususunda cesaretini mi kırdı*"³³⁸ şeklinde sorar ve "*Tobruk ilerlemek isteyen düşmanın ayaklarına*

³³² Oral Sander, a.g.e., s.122.

³³³ **Cumhuriyet**, 8 ikinci kanun 1941.

³³⁴ **Cumhuriyet**, 21 ikinci teşrin 1941.

³³⁵ **Cumhuriyet**, aynı sayı.

³³⁶ **Cumhuriyet**, 9 Şubat 1941.

³³⁷ Fahir Armaoğlu, a.g.e., s.370.

³³⁸ **Cumhuriyet**, 2 Mayıs 1941.

takılmış ağır bir gülledir”³³⁹ yorumunu yapar ve Mihver devletleri için Tobruk meselesini halletmeden Mısır’a yönelmenin tehlikeli olacağını belirtir³⁴⁰.

6-Savaşın Balkanlara Yayılması

Almanya 1 Eylül 1939 Polonya’ya saldırısıyla başlayan savaşta Yugoslavya, Romanya ve Bulgaristan tarafsızlıklarını ilan ettiler. Nadi’ye göre savaşın Balkanlara yayılmasını önlemenin tek yolu Balkanlıların birleşmeleridir³⁴¹. Kendi güvenlikleri için iki batı devletten beklemenin doğru olmayacağını³⁴² bu nedenle Bulgaristan’ın Antantın dışında kalması Balkanlılara zarar verdiği gibi Bulgaristan için hiçbir yarar olmadığını belirtir³⁴³.

Nadi’ye göre Balkanların kendi aralarında yapacakları ittifak büyük devletlerin oyuncağı olmaktan kurtaracağı gibi dünya siyasetinde de 70 milyon nüfusluk büyük bir devlet rolünü oynayacaktır. Fakat buna rağmen Balkanlılar kendi aralarında ittifak oluşturamadılar. Büyük devletlerde bu durumdan yararlanmaya çalışıyorlar³⁴⁴.

Balkanlıların kendi aralarında oluşturacakları ittifak fikrinden bazı Avrupa devletleri memnun kalmadı. Nadi, sırf bu devletler memnun olsun diye bazı Balkan Devletleri tarafsızlık siyasetini benimsediğini³⁴⁵ oysa ki Finlandiya macerasında görüldüğü gibi tarafsızlığın temin edeceği hiçbir güvencenin olmadığını³⁴⁶ Macaristan, Romanya, Yugoslavya aralarında biran önce ittifak kurmaları gerektiğini³⁴⁷, buna rağmen Balkanlarda bir anlaşmazlık çıkarsa bunun sorumlusu da büyük devletler olduğunu belirtir³⁴⁸.

³³⁹ **Cumhuriyet**, aynı sayı.

³⁴⁰ **Cumhuriyet**, aynı sayı.

³⁴¹ **Cumhuriyet**, 2 birinci kanun 1939.

³⁴² **Cumhuriyet**, 13 birinci kanun 1939.

³⁴³ **Cumhuriyet**, 2 birinci kanun 1939.

³⁴⁴ **Cumhuriyet**, 9 birinci kanun 1939.

³⁴⁵ **Cumhuriyet**, 4 ikinci kanun 1940.

³⁴⁶ **Cumhuriyet**, aynı sayı.

³⁴⁷ **Cumhuriyet**, 29 Nisan 1940.

³⁴⁸ **Cumhuriyet**, 3 Temmuz 1940.

Almanya, Sovyetler Birliği'ne savaş açmadan önce sağ kanadını yani Balkanları güvenlik altına almalıydı. Bu nedenle Almanya Balkanlara yöneldi.³⁴⁹ Romanya'yı işgal etti. İtalya'nın Yunanistan'a saldırısından sonra Yunus Nadi, "*harp Balkanlara gelirmi*" diye sormanın biraz saflık olacağını belirtir³⁵⁰.

Nadi, Romanya'daki asker yığınının Balkanlara yönelik bir teşebbüs olacağına pek ihtimal vermiyor. Çünkü Balkanları tehdit eden bir kuvvet, karşısında bütün Balkan Devletlerini bulacağı için. Örneğin bağımsızlığını savunacak Bulgaristan'ı bütün Balkanlılar desteklediği gibi. Büyük bir devlet kuvvetlerinin Romanya'ya gelmesi bile Balkanları tedirgin etti. Birinci derecede Bulgaristan'ı. Çünkü bu yığma Balkanlar üzerinde bir hareket maksadını güdüyorsa ilk olarak Bulgaristan'ı etkileyecektir. Almanya Bulgaristan'dan askerlerini geçirmek isteyecektir. Bunda başarılı olursa Bulgaristan harp sahası olacak demektir. Bu durumda Bulgaristan bağımsızlığına veda etmiş olacaktı. Fakat Bulgaristan'ın bunu kabul etmeyeceğini biliriz. Çünkü ısrarlara rağmen Bulgaristan pakta girmemiştir. Kaldı ki Bulgaristan bağımsızlığını koruma da yalnız değildir. Balkan devletleri de yanındadır. Böyle bir savunma da Sovyetler Birliği Bulgaristan'ı destekleyecektir³⁵¹.

"*O halde niçin Balkanlarda Alman ileri hareketi*" sorusuna Yunus Nadi, bunun hiçbir mantıklı bir sebebi olmadığı, Almanya'nın menfaati açısından da bu hareketin doğru olmadığını belirtir³⁵².

Fakat Balkanlardaki gelişmeler Nadi'nin yorumlarını doğrulamaz. Alman direniş karşısında 20 Kasım 1940 Macaristan 23 Kasım 1940'da Romanya üçlü Pakta katılır³⁵³. Bu durum karşısında Nadi, Üçlü Pakta giren Romanya ve Macaristan'ın durumu Polonya, Norveç, Hollanda, Belçika ve Fransa gibi memleketlerden daha iyi olmasa da onlar da bağımsızlık için mücadele etmenin tesellisi olduğunu belirtir³⁵⁴.

Nadi, dış saldırılar karşısında Balkanlıların ittifakları gerekli olduğu, çünkü Türkiye, Bulgaristan, Yunanistan ve Yugoslavya'dan ibaret dört Balkanlı devletin

³⁴⁹ Oral Sander, **a.g.e.**, s.124.

³⁵⁰ **Cumhuriyet**, 21 ikinci teşrin 1940.

³⁵¹ **Cumhuriyet**, 2 Şubat 1941.

³⁵² **Cumhuriyet**, 23 ikinci kanun 1941.

³⁵³ Fahir Armaoğlu, **a.g.e.**, s.374.

³⁵⁴ **Cumhuriyet**, 24 ikinci kanun 1941.

ortaya üç milyon kişilik kuvvet koyabileceklerini bunu da geçmenin kolay olmayacağını belirtir³⁵⁵.

Yugoslavya'nın Üçlü Pakta katılacağı söylentilerine rağmen Nadi çok zor şartlarda elde ettiği milli birliğini kolay kolay feda edeceğine inanmak zor olduğunu, Yugoslavya ve Bulgaristan gibi memleketlerin savaştan uzak kalabilmek için Balkanların hançerlemesine izin vermeyeceklerini belirtir³⁵⁶. Balkanlar arasındaki dayanışmanın en güzel örneği olarak Nadi, Ankara Beyannamesini verir. Nadi, bu Beyanname'de Bulgaristan Balkanlı komşularına karşı hiçbir fena fikir beslemediğinin ispatı olduğunu belirtir³⁵⁷.

Nadi, Ankara Bbeyanname'sinden yola çıkarak Balkanların menfaatlerinin ortak olduğunu bu nedenle ittifak içinde olmalarının onların yararına olacağını bir kez daha altını çizer.

Romanya ve Macaristan'dan sonra da Bulgaristan 1 Mart 1941'de Üçlü Pakta katılır³⁵⁸.

Bulgaristan'ın Üçlü Pakta katılmasını Nadi Romanya'daki Alman yığımlarının Balkanlardaki ilk başarısı olarak değerlendirir.

Başvekil Prof. Filof'un beyannamesinde amaçlarının savaş dışı kalabilmek olduğu, Balkanlara yönelik hareketleri olmadığına dair sözlerini Nadi inanmamak için hiçbir sebep olmadığını, Almanya'nın Balkanlara yayılmasının menfaatlerine uymadığını belirtir³⁵⁹.

Bulgaristan'ın Üçlü Pakta katılmasından sonraki gelişmeler karşısında Nadi, Bulgaristan hakkındaki fikirleri değişir.

Balkanlardaki gelişmeler Almanya'nın amacını ortaya koydu. İngiltere ile mücadele etmek bahanesiyle Balkan devletlerini ele geçirmeyi.

³⁵⁵ **Cumhuriyet**, 12 Şubat 1941.

³⁵⁶ **Cumhuriyet**, 16 Şubat 1941.

³⁵⁷ **Cumhuriyet**, 18 Şubat 1941.

³⁵⁸ Fahir Armaoğlu, **a.g.e.**, s.374.

³⁵⁹ **Cumhuriyet**, 3 Mart 1941.

Nadi, Bulgaristan Üçlü Pakı imzalayarak Almanya'ya yardım ettiğini, bundan dolayı komşularına karşı sulh siyaseti takip edeceğini ve harp haricinde kalmaya dikkat edeceği sözlerinin garip iddialar olduğunu belirtir³⁶⁰. Olaylar göstermiştir ki Bulgaristan'ın amacı komşuları zararına genişlemektir. Almanya ve İtalya'nın Balkanlardaki faaliyetleri karşısında Nadi, Balkanlar davasının zannedildiğinden çok daha çetin olduğu, İngiltere ve Sovyetler Birliğinin gelişmelerden etkileneyeği de unutulmaması gerektiğini belirtir³⁶¹.

Nadi, Bulgaristan'ın Almanya ile işbirliğine girmesi karşısında Yugoslavya ve Türkiye'nin bağımsızlıklarını korumak için her türlü fedakarlıkta bulunacaklarını belirtir³⁶².

Almanya'nın Balkanlardaki amaçlarını bu kadar çabuk ulaşmasının nedenini Nadi, Balkan Devletlerinin ittifak kuramamalarında bulur³⁶³.

Hitler, Bulgaristan'dan sonra Yugoslavya'ya yöneldi. Yugoslavya Mihver'in Üçlü Pakt önerisine Yunus Nadi "bu yönde karar kılacağı" şeklinde yorum yapar³⁶⁴.

Nadi, Yugoslavya'nın Üçlü Pakta girmesinin zarına olacağını fakat hükümetin kararsız tutumuyla işi pamuk ipliğine bağladığını belirtir³⁶⁵.

Yugoslavya Üçlü Pakta girerken bazı şartlar öne sürer. Bu şartlardan biri de kendisine Selanik'in verilmesidir. Nadi bu şartın Yunanistan'ın aleyhine olduğu gibi bağımsızlığına düşkün olan bir devlet tarafından söylenmesinin hata olduğunu dile getirir³⁶⁶. Bu konuda Yugoslavya'yı kınar.

Yugoslav hükümetinin kararsız tutumuna karşı halk buna şiddetli tepkiler gösterdi. Fakat Yugoslav hükümeti 25 Mart 1941'de Üçlü Pakta katıldı. Nadi, bu katılımın diğer katılımlardan farklı olduğunu Mihver devletleri, Yugoslav halkının toprak bütünlüğünü

³⁶⁰ **Cumhuriyet**, 7 Mart 1941.

³⁶¹ **Cumhuriyet**, aynı sayı.

³⁶² **Cumhuriyet**, 8 Mart 1941.

³⁶³ **Cumhuriyet**, 13 Mart 1941.

³⁶⁴ **Cumhuriyet**, 23 Mart 1941.

³⁶⁵ **Cumhuriyet**, aynı sayı.

³⁶⁶ **Cumhuriyet**, aynı sayı.

koruyacaklarını, savaş boyunca Yugoslavya'dan asker geçirmeyecekleri teminatını vermeleri Yugoslavya için önemli bir kazanç olduğunu vurguladı³⁶⁷.

Yugoslav hükümeti Üçlü Pakı imzalamasına rağmen halk ayaklandı. Pakı yürürlükten kaldırdılar. Nadi, Viyana Pakıyla Mihver devletlerinin amacı Yunanistan'ı arkadan vurmaktı. Fakat Yugoslav halkı bunu önlediğini belirtti³⁶⁸.

Almanya, Yugoslav halkının başkaldırmasıyla Yugoslavya'ya savaş açtı. Bir yandan da Yunanistan'la savaşması Almanya'nın işini zorlaştırdı.

Nadi, harbin Balkanlara getirilmesi Mihver devletlerinin tamamıyla haksız ve hiç sebepsiz saldırılarıyla olduğunu, bunun sorumluluğunun İngiltere'ye yüklemek istediklerini fakat gelişmeler iddiaların tam tersi olduğunu belirtir³⁶⁹.Nadi bunun sorumluluğunu Almanya'ya yükler.

Nadi, Yugoslav halkının isyanı, Mihver devletlerinin zorla yeni nizamın kurulamayacağını gösterdiği gibi bu isyanın bastırılması için Mihver'in Balkanlardan elini çekmesi gerektiğini vurgular³⁷⁰.

Yugoslavya'daki gelişmeler karşısında Hitler harekete geçti. 6 Nisan 1941'de Belgrad'ın bombalanmasıyla 17 Nisan'da Yugoslavya teslim oldu³⁷¹.

Nadi Savaşın Balkanlara sıçramasının nedenini aralarında ittifak kuramamalarında bulmaktadır³⁷².

Nadi, totaliter cephenin birbirine paralel yürüttüğü 2 siyaset olduğu biri komünizm aleyhtarı ideolojik bir kanat birliği, diğeri yeni nizamı kapsayan üçlü pakt .Romanya, Macaristan, Bulgaristan, Hırvatistan üçlü pakta katılırken aynı zamanda Mihver'in diğeri ideolojisi olan antikomintern davasını da benimsemiş olduklarını bu nedenle Bulgaristan, Macaristan, Hırvatistan'ın İngiltere ve ABD'ye savaş açmaları üçlü pakt hükümlerini yerine getirme zorunluluğundan ileri geldiğini belirtir³⁷³.

³⁶⁷ **Cumhuriyet**, 27 Mart 1941.

³⁶⁸ **Cumhuriyet**, 30 Mart 1941.

³⁶⁹ **Cumhuriyet**, 7 Nisan 1941.

³⁷⁰ **Cumhuriyet**, 6 Nisan 1941.

³⁷¹ Fahir Armaoğlu, **a.g.e.**, s.374.

³⁷² **Cumhuriyet**, 8 Nisan 1941.

³⁷³ **Cumhuriyet**, 17 birinci kanun 1941.

Nadi, Macaristan Almanya'nın keyfi için değil, kendi varlığı ve kendi istiklali için savaştığını bu durum Almanya'nın diğer Avrupalı müttefikleri için de aynı olduğunu belirtir³⁷⁴.

Böylece Yunus Nadi Bulgaristan, Macaristan ve Hırvatistan'ın İngiltere ve ABD'ye savaş açmalarını haklı bir nedene bağlamaya çalışır.

7-Alman-Rus Savaşı

II.Dünya Savaşının geleceğini en keskin biçimde etkileyen olay Almanya'nın Rusya'ya saldırmasıdır. Almanya 22 Haziran 1941'de Baltık'tan Romanya'ya kadar uzanan geniş bir cephe üzerinden Sovyetlere karşı saldırıya geçti³⁷⁵.

Nadi, Almanya ile Sovyetler arasında patlayan harbi bütün dünya şaşkınlıkla karşıladığını belirtir³⁷⁶.

Nadi, Hitler Alman ordularına bildirilen vazifenin Avrupa'yı büyük tehlikeden korumaya ait medeni ve insani bir gayret hamlesinden ibaret bulunduğunu savaşın nedeni ise Sovyetlerin tarafsızlık anlaşmasına rağmen Alman aleyhtarı bir zihniyetle hareket etmesine bağladıklarını söyler. Nadi, Almanya'nın açıklamasına inanmaz. Savaşın nedenini iki memleket arasındaki dostluk anlaşmalarındaki samimiyetsizlikte bulur. İki tarafça da müzmin fikirlerle imzalanmış samimiyetten uzak anlaşmaların sonucunun bundan ibaret olacağını ve bunda şaşılacak hiçbir taraf olmadığını belirtir³⁷⁷.

Nadi, Almanya ile Sovyetler Birliği arasındaki Saldırmazlık Paktına başından beri inanmadığı için Almanya'nın Sovyet'lere saldırmasına da hiç şaşırılmamıştır.

Alman-Rus harbinin gelişmelerine karşın Nadi, Anglo – Sakson alemleri için yalnız denizlerin hakimiyetiyle Mihverin hakkından gelinemeyeceğini çünkü Mihver bloğunun çok geniş bir sahaya yayıldığı için bunun mümkün olamayacağını belirtir³⁷⁸.

³⁷⁴ **Cumhuriyet**, 17 Mart 1943.

³⁷⁵ Oral Sander, **a.g.e.**, s.133.

³⁷⁶ **Cumhuriyet**, 29 Haziran 1941.

³⁷⁷ **Cumhuriyet**, 23 Haziran 1941.

³⁷⁸ **Cumhuriyet**, 4 Temmuz 1941.

Nadi Rusya'nın yenilmesi durumunda Almanya'yı arkadan önden yandan vurabilecek hiçbir kuvvetin kalmayacağını, Almanya ise harbi istediği kadar uzatabilecek zengin kaynaklara, üç kıta da alabildiğine hareket serbestliğine sahip olacağını belirtir³⁷⁹.

Nadi, Anglo – Saksonlar'ın Almanya karşısında direnmelerinin zor olduğunu, İngiltere'nin eksiklerini Amerikan ordusunun tamamlaması gerektiğini böyle bir durumda da Mihver Japonya'yı harekete geçireceğini, savaşın da kıtadan kıtaya hatta eski dünya ile yeni dünya arasında mücadele şeklini alacağını belirtir³⁸⁰.

Nadi, Alman- Rus savaşında Rus aleyhinde Fransa'dan gönüllülerin yazılmasını Nadi Fransa'ya yakıştıramaz. Fransa'nın büyük bir devlet ve büyük millet olduğunu unuttuğunu oysaki Fransa demek bütün Akdeniz demek olduğunu belirtir³⁸¹.

Nadi, Alman-Rus savaşında Avrupa milletlerinin komünistlik aleyhtarlığı gibi bir hedef etrafında toplandıklarını, bunun sonucunda da yeni nizamın ortaya çıktığını belirtir³⁸².

Sovyetlerin Almanya'ya üstün duruma gelmesi karşısında Nadi, Almanya ile Sovyetler arasında başlayan harp, Anglo-Sakson alemi için büyük bir nimet tesiri yaptığı, Almanya'nın doğusunda iki bin beş yüz kilometrelik bir cephe açıldığını karşısında Kızıl ordu gibi insanca ve malzemece alabildiğine zengin bir ordu bulunduğunu belirtir³⁸³. Nadi İngiltere ile Sovyetler arasında anlaşma imzaladığı bu savaşta İngiltere ile ABD'nin Sovyetlere ellerinden gelen yardımı yapacağı yorumunu yapar³⁸⁴.

Yunus Nadi, Almanya'nın Sovyet'lere saldırmasıyla savaşın kaderi değiştiğini bu durumun kimin lehine olacağını belli olmadığını belirtir.

³⁷⁹ **Cumhuriyet**, aynı sayı.

³⁸⁰ **Cumhuriyet**, aynı sayı.

³⁸¹ **Cumhuriyet**, 9 Temmuz 1941.

³⁸² **Cumhuriyet**, aynı sayı.

³⁸³ **Cumhuriyet**, 16 Temmuz 1941.

³⁸⁴ **Cumhuriyet**, 15 Ağustos 1941.

Fakat gelişmeler karşısında İngiltere ile Amerika'dan yeterli yardım gelmez. Nadi, bunu tabi görmek gerektiğini, nitekim Moskova konferansı bile Rusya'ya Anglo – Sakson yardımlarının ancak 1942 ilkbaharında yapılacağını söylediğini belirtir³⁸⁵.

Amerikan Rus elçisi Amerika'dan Rusya'ya yapılan yardımları rakamlarla açıkladı. Bu durumu Nadi, Amerikan ve İngiliz yardımlarını Rusya açıklamasa da Rusya ile Anglo-Sakson arasında samimi bir işbirliği olmadığını vurgular³⁸⁶. Bu konuda tartışmalar devam eder.

Y. Nadi, bütün bu gelişmeler karşısında İngiltere için en önemli şey Almanya'yı mağlup etmek olduğundan tartışmaların önüne set çekmekle yetindiğini belirtir³⁸⁷.

8-İngiltere – Sovyet İttifakı

Almanya ile Sovyet Rusya arasında savaş çıkınca İngiltere ile Sovyet Rusya'nın düşmanları ortak oldu. Bu durum iki devleti işbirliği yapmaya yöneltti. İngiltere'nin teklifini başta Sovyetler Birliği yanaşmasa da sonradan kabul etti³⁸⁸.

Nadi, İngiliz Rus ittifakının sadece Almanya'yı kapsadığı, Almanya ile birlikte Rusya ile savaşan diğer devletleri kapsamamasını Sovyetler Birliği'nin ittifakı gayri ciddi olarak değerlendirdiğini Sovyetler Birliği'nin Finlandiya'ya Macaristan'a ve Romanya'ya savaş ilan etmesinde ısrar ettiğini, İngiltere'de bunu kabul ettiğini belirtir. Ayrıca Nadi, Rusya'ya yönelik tehlikenin Anglo-Saksonlar kendilerine yönelik olarak kabul etmeleri, ciddi ittifakın zorunlu bir sonucu olduğunu belirtir³⁸⁹.

Amerika savaşa katıldıktan sonra İngiltere'ye ve Sovyetlere geniş askeri yardım yapmaya başladı. İngiliz ve Amerikan yardımlarının Rusya'ya İran üzerinden gönderilmesine karar verildi. Fakat İran geçit vermek istemedi. Bunun üzerine İngiltere ve Rusya İran'ı işgal ettiler³⁹⁰.

³⁸⁵ **Cumhuriyet**, aynı sayı.

³⁸⁶ **Cumhuriyet**, 13 Mart 1943.

³⁸⁷ **Cumhuriyet**, aynı sayı.

³⁸⁸ Fahir Armaoğlu, **a.g.e.**, s.377.

³⁸⁹ **Cumhuriyet**, 8 birinci kanun 1941.

³⁹⁰ Fahir Armaoğlu, **a.g.e.**, s.78.

Nadi bu olayın Türk halkında büyük bir üzüntü yarattığı gibi hiçbir hukuki açıklaması olamayacağını belirtir³⁹¹ ve bu olayı doğrulamaz.

Londra radyosu İran'ın istiklalinin ve toprak bütünlüğünün ortadan kaldırılması amacı güdümediği konusundaki ısrarına Nadi ,bir memleketin topraklarını zorla işgal ettikten sonra hala o memleketin istiklalinden bahsetmek, hatta bu istila hareketinin o memleket için iyilik olduğunu söylemenin “garip bir iddia” olduğunu belirtir³⁹².

İngiltere, İran'dan bu memleketteki Almanların sınır dışı edilmesi istedi³⁹³. Nadi bu isteğin ciddiyetine inanmamaktadır. Nadi'ye göre İran, Almanları sınırdışı etse de işgalden kurtulamayacağını, asıl amacın İngiltere ile Sovyetlerin İran üzerinden birleşmek arzularından ibaret olduğu yorumunu yapar³⁹⁴.

9-ABD'nin Savaşa Girişi

II.Dünya savaşı çıktığında ABD tarafsızlığını ilan etti. Fransa'nın yenilgisiyle savaşın Almanya'nın lehine dönmesi ve İngiltere'nin yalnız kalması ABD'yi tehlikeye düşürdü. Tarafsızlık yasasında değişiklik yaparak İngiltere'ye yardım etti³⁹⁵.

Nadi, Almanya ile demokrasiler arasındaki yeni harp patlak verdiğinde Amerika'nın elleri bu kanunla bağlı olduğunu, Amerika bu savaşa katılmak istemediği halde demokrasilerin kendi paralarıyla Amerika'dan silah ve mühimmat satın alabilmelerini istediğini, Fransa yenilgisiyle İngiltere'nin yalnız kalmasından dolayı Amerika halkının borç verme kiralama kanununun çıkmasını kabul ettiğini belirtir³⁹⁶.

Nadi, ABD'nin yardım kararını savaşa girmek olarak nitelendirir³⁹⁷.

ABD Japonya arasındaki gerginliğin artması üzerine Japonya Hawaii'deki Pearl Harbar'da bulunan Amerikan üslerine ani bir baskınla Amerika'ya savaş açtı³⁹⁸.

³⁹¹ **Cumhuriyet**, 27 Ağustos 1941.

³⁹² **Cumhuriyet**, aynı sayı.

³⁹³ **Cumhuriyet**, 10 Ağustos 1941.

³⁹⁴ **Cumhuriyet**, 27 Ağustos 1941.

³⁹⁵ Oral Sander, **a.g.e.**, s.139.

³⁹⁶ **Cumhuriyet**, 13 birinci teşrin 1941.

³⁹⁷ **Cumhuriyet**, 11 Mart 1941.

³⁹⁸ Fahir Armaoğlu, **a.g.e.**, s.382.

Yunus Nadi, ABD insanlığı yıkılmakta kurtaracak adil bir barışın sözle değil kuvvetle mümkün olacağına inandığı için mücadelede yer almak için harekete geçtiğini, ABD halkının da hayret olunacak kadar büyük bir değişim yaşandığı, artık orada savaşa girmek amacı olmaktan çıktığını³⁹⁹, İngiltere'ye ve müttefiklerine yaptığı yardımlardan dolayı Amerika'yı savaş dışı saymanın mümkün olmadığı belirtir⁴⁰⁰.

“Amerika niçin demokrasi cephesinde yer aldı” sorusuna Yunus Nadi, totaliter cephenin amacının bütün dünyaya yayılmak olduğu anlaşıldığında Amerika bile kendisini tehlikede gördüğünü Fransa'nın yıkılışıyla İngiltere'nin yalnız kaldığını İngiltere'nin üç büyük devlet karşısında yapayalnız bırakılması kuvvet dengesi bakımından büyük tehlike olduğunu bu dengesizlikten ortaya çıkan tehlikeyi önlemek için ABD'nin İngiltere yanında yer aldığını belirtir⁴⁰¹.

Yunus Nadi, Üçlü Paktın amacı ABD'nin İngiltere yanında yer almasını önlemek olduğu fakat Üçlü Pakt, ABD ile İngiltere arasında bağları daha da güçlendirdiği, hatta ABD'nin İngiltere'ye yardımları arttırdığını belirtir⁴⁰².

Nadi, ABD'nin İngiltere'ye yardımlarının ağır yürüdüğünü, Amerikan yardımının şimdiye kadar denizden ve havadan İngiltere'ye gidenlerinden başka yirmi gemilik toplu kafiyesi Kızıldeniz üzerinden Süveyş'e geldiğini, Amerikan halkının bu yardımlar dışında gerekirse fiilen savaşa katılacağını, Reis Ruzvelt'te bunu onayladığını belirtir⁴⁰³.

Nadi'ye göre Amerika bütün kuvvetleriyle yardım ederse İngiltere'nin yenilmesinin mümkün olamayacağını, galibiyet için Okyanuslara hakim olmak gerektiği, buna da Amerika'nın izin vermeyeceğini, bu durumda Mihver devletlerin okyanusları aşamayacağını ve böylece harbin sonunun geldiğini belirtir⁴⁰⁴.

Nadi, “Amerika, Avrupa'nın işlerine niçin karışıyor” sorusunun yersiz olduğunu bu anarşik harbin makul bir şekilde sonuçlanması Amerika gibi güçlü bir devletle

³⁹⁹ **Cumhuriyet**, 3 birinci teşrin 1941.

⁴⁰⁰ **Cumhuriyet**, 11 Mart 1941.

⁴⁰¹ **Cumhuriyet**, 13 ikinci kanun 1941.

⁴⁰² **Cumhuriyet**, aynı sayı.

⁴⁰³ **Cumhuriyet**, 8 Mayıs 1941.

⁴⁰⁴ **Cumhuriyet**, 1 Haziran 1941.

mümkün olacağını bundan dolayı da Avrupa harbinin sulhunda son sözün Amerika'ya ait olması gerektiğini belirtir⁴⁰⁵.

Nadi, düne kadar bu yeni dünya harbinin nerede ve nasıl biteceğini tahmin etmenin mümkün olmadığını, fakat Amerikan müdahalesi savaşın tarihini etkilediğini, Avrupa'nın bu kuşatılmışlığa ancak bir sene daha dayanabileceğini belirtir⁴⁰⁶.

Nadi, Amerikan müdahalesi bu yeni dünya harbinin tarihini tayin eden en son, fakat en etkili güç olduğunu belirtir⁴⁰⁷.

Nadi Amerika harbe katılmadan önce Almanya'nın amacı İngiltere'yi vurmak olduğu, bu hedefe iki yoldan varacağı, ya doğrudan doğruya İngiltere'yi vurmak yahud da Ortadoğu'da Mısır'ı ve Akdeniz'i ele geçirerek İngiltere'yi sulha yöneltmek iken Amerika'nın harbe katılmasıyla Almanya'nın şimdi en güçlü düşmanı İngiltere değil Amerika olduğunu belirtir⁴⁰⁸.

Yunus Nadi ABD'nin İngiltere yanında yer almasıyla dengenin sağlandığını bu durumun Almanya'nın işini zorlaştırdığını belirtir.

10-Cephe Durumları 1942-1943

Doğu Cephesi: Almanya 22 Haziran 1941'de Sovyetlere 3 koldan saldırıya geçtiler⁴⁰⁹. Nadi, Alman-Sovyet savaşını "iki devin güreşine benzetir" ve bu savaşın tarihin kaydettiği en büyük savaş olarak nitelendirir⁴¹⁰. Kiev, Odessa, Rostov ve bütün Kırım Almanların eline geçti. Moskova önlerine kadar geldiler, fakat iklim şartlarından dolayı durakladılar⁴¹¹. Nadi, 1941 yazını Rusya için felaketli olduğunu çok büyük toprak, asker ve malzeme kayıplarına uğradığını, şiddetli kışlar olmasaydı Almanya'nın başarılı olacağını belirtir⁴¹². Almanya II.Darbe için bahar mevsimini beklediler. 1942

⁴⁰⁵ Cumhuriyet, 26 Temmuz 1941.

⁴⁰⁶ Cumhuriyet, 11 Mart 1941.

⁴⁰⁷ Cumhuriyet, 17 Mart 1941.

⁴⁰⁸ Cumhuriyet, 12 ikinci kanun 1943.

⁴⁰⁹ Fahir Armaoğlu, a.g.e., s.383.

⁴¹⁰ Cumhuriyet, 20 ikinci kanun 1942.

⁴¹¹ Fahir Armaoğlu, a.g.e s.383.

⁴¹² Cumhuriyet, aynı sayı.

Ocak ayından itibaren Ruslar karşı taarruza geçtiler. Almanya ve İngiltere'den gelen malzemeye desteklenen Sovyetler Almanları bir ölçüde geri çekmeyi başardılar⁴¹³.

Nadi, Sovyetlerin Alman ordularını geri atmak için çok büyük gayret sarf ettikleri ve hala buna devam ettiklerini, karşılıklı sarfedilen gayretlerden dolayı da müsaid günlerde büyük muharebelerin olacağını belirtir⁴¹⁴. Sovyetlerin Almanları geri püskürtmekle Nadi Sovyetlerin de çok iyi hazırlandıkları yorumunu yapar⁴¹⁵.

Baharda Almanların yapacağı ikinci taarruzdan Nadi, Sovyetlerin amacının Almanya'ya kesin netice aldırılmayarak savaşı bir kışa daha sürükleyip 1943 yılına doğru sürdürebilmek, Almanya'nın amacının da savaşı bu yıl bitirmek 1943'e hiçbir şey bırakmamak olduğunu belirtir⁴¹⁶.

Almanya 1942 ilkbaharında ikinci bir taarruza geçti. Güneye yöneldi. Mayıs ayında Kırım'ı ele geçirdi. Kafkaslara girerek Matkap petrol bölgesini aldı. Bu bölgenin Mihver devletlerinin eline geçmesi Londra'da endişelere yol açar. Nadi, bu endişeleri yerinde bulur. Bu yerlerin Mihver devletlerinin eline geçmesi, Rusya'yı zengin iâşe kaynaklarından mahrum ettiği kadar Mihver tarafının direnişini arttıracığı yorumunu yapar⁴¹⁷.

İngiliz gazetelerinde Don-Volga havalisinin Almanların eline geçmesinden dolayı Rus direnişini zayıflayacağı yönündeki yorumları Yunus Nadi doğru bulmaz. Bu kayıpların çok önemli olmasına rağmen, Sovyetlerin son haddine kadar elinden geleni yapacağını belirtir⁴¹⁸.

Almanya'nın Kafkasya'daki başarılarını Nadi hayretle karşılar ve Rus donanmasının kısa bir zaman da çok ciddi bir durumla karşılaşacağını belirtir⁴¹⁹.

Nadi bu durumun Angşlo-Sakson devletlerini telaşa düşürdüğünü, Sovyetlerin ısrarı üzerine Churchill'in ikinci cephe açma kararını kabul etse de, bunun zor olduğunu belirtir⁴²⁰.

⁴¹³ Baskın Oran, a.g.e., s.412.

⁴¹⁴ **Cumhuriyet**, 16 Mart 1942.

⁴¹⁵ **Cumhuriyet**, aynı sayı.

⁴¹⁶ **Cumhuriyet**, 29 Mayıs 1942.

⁴¹⁷ **Cumhuriyet**, 1 Ağustos 1942.

⁴¹⁸ **Cumhuriyet**, aynı sayı.

⁴¹⁹ **Cumhuriyet**, 21 Ağustos 1942.

22 Ağustos 1942’de iki ordu Stalingrad’da karşı karşıya geldi⁴²¹. Ruslar Ocak 1943’ten itibaren karşı taarruza geçtiler. Nadi, Berlin’den gelen telgraflar dahi Rusya’nın şiddetli taarruzlarını saklamadığını Rus başarılarına müttefikler dahil tüm dünyanın şaşırıldığını belirtir⁴²². Almanlar, Rus taarruzu karşısında geri çekilir. Nadi “ *bu durumda Almanya savaşı kaybeder mi*” sorusuna bazı yazarların Almanya bundan sonra zafere ulaşamayacağını, teslim olmak zorunda kalacağı cevabını verseler de gücünü hala koruduğunu⁴²³ bu nedenle acele verilmiş bir karar olarak nitelendirir. Nadi, Ruslar önemli stratejik noktaları, hatırı sayılır demiryolu kavşaklarını, zengin erzak ve cephane ambarlarını ele geçirdiklerine dair sık sık haberlerin geldiğini, Almanların da bunu kabul ettiklerini belirtir⁴²⁴.

Stanlingrad Muharebesi Rusların zaferiyle sonuçlandı. Bundan sonra Almanlar gerilemeye, Ruslar ilerlemeye başladı. Stanlingrad, savaşın dönüm noktası oldu⁴²⁵.

Kuzey Afrika Cephesi: İngiliz kuvvetleri 1941 Şubatında Agheila’ya ulaştılar. İtalya’nın başarısızlığı üzerine Almanya bir kısım kuvvetini Kuzey Afrika’ya yolladı. Bundan sonraki gelişmeler İngiliz – Alman kuvvetleri arasında oldu⁴²⁶.

Rus-Alman savaşının çıkmasıyla Almanya, K.Afrika’ya takviye kuvvet gönderemedi⁴²⁷. Bu sebeple cephe de birkaç aylık duraklama oldu. Nadi bu durumu, vaziyet İki haftadan beri gizliliğini koruduğunu, iki tarafın da ciddi bir taarruza geçmediğini belirtir⁴²⁸.

Rommel kuvvetleri 1942 sonunda tekrar taarruza geçerek El-Alamein’e ulaştı. Mihver kuvvetlerin Mısır’a girmesi an meselesi oldu⁴²⁹. Nadi, Süveyş’i ele geçirmek isteyen ve bu yönde de önemli mesafe kateden Mihver kuvvetleri karşısında Anglo-

⁴²⁰ **Cumhuriyet**, aynı sayı.

⁴²¹ Oral Sander, **a.g.e.**, s.148.

⁴²² **Cumhuriyet**, 12 Şubat 1943.

⁴²³ **Cumhuriyet**, 3 Mart 1943.

⁴²⁴ **Cumhuriyet**, 21 Şubat 1943.

⁴²⁵ Fahir Armaoğlu, **a.g.e.**, s.384.

⁴²⁶ **A.g.e.**, s.386.

⁴²⁷ **A.g.e.**, s.386.

⁴²⁸ **Cumhuriyet**, 25 Şubat 1942.

⁴²⁹ Fahir Armaoğlu, **a.g.e.**, s.386.

Saksonların da bütün kuvvetlerini Mısır'da toplayarak orada beliren tehlikeyi önlemek, günün en önemli meselesi olduğunu belirtir⁴³⁰.

Mihver devletlerin Mısır'a yaklaştığı zamanda ikinci cephe'nin açılacağı haberleri yayılır. Nadi, Mısır'ın tehlikeli bir anında ikinci cephe'yi açma fikrini doğru bulmaz. Mısır'ı kurtarmak yerine II. Cephe açma teşebbüsünü, Rusya'ya verilen sözü tutmak hesabına bir gösterişten ibaret olduğunu belirtir⁴³¹.

Mareşal Rommel Kuvvetleri İngilizleri batıdan doğuya doğru geri püskürtürken ve Mısır toprakları tehlikedeysen Nadi *"bu durum karşısında Mısır halkı ne yapacak"* sorusunu sorar⁴³². Nahas Paşa meclisteki beyanatında *"İngiltere'nin Mısır'ı savunacağından emin olduğunu, memleketten telaşa düşülmemesini"* ister. Nadi, savaşın Mısır'a kadar gelmesine rağmen Nahas Paşa'nın halkı sükunete çağırmasını ve İngiltere'den medet ummasını eleştirir. İngiltere'ye güvenen halkın da hiçbir şey yapmayacağını belirtir⁴³³.

Harbin başından itibaren gerek İngiltere gerek Almanya ve İtalya radyo yayınlarında Mısır ve Ortadoğu memleketlerini kendi tarafına çekmek için İngilizler Mihver hareketleri başarıları takdirinde Ortadoğu memleketleri için felaket hakimiyeti bu memleketler için büyük bir afet sayılacağını söylediler.

Nadi, hürriyet ve istiklal iki tarafında bu memleketlere bol bol vaat ettikleri nimetler olduğu oysaki Mısır topraklarında yarın diğer Ortadoğu ülkelerinde çarpışacak olan Anglo- Sakson ve Mihver devletlerinin birbirlerini yok etmek gayesinde olduklarını ve bunu tek gerçek olduğunu belirtir⁴³⁴.

Mısır cephesi, Doğu Rus seferindeki gelişmelerden dolayı önem kazandı. Savaşın gelişimi yukarıdaki ve aşağıdaki Mihver kuvvetlerinin birbirlerine doğru yaklaştıklarını gösteriyor. Nadi'ye göre, bütün bunlar savaşın merkezinin Ortadoğu'ya kaydığının ispatı olduğunu, Başvekil Churchill'in Mısır'ın İngiltere gibi savunulacağını söylemesi-

⁴³⁰ **Cumhuriyet**, 26 Haziran 1942.

⁴³¹ **Cumhuriyet**, 30 Haziran 1942.

⁴³² **Cumhuriyet**, 2 Temmuz 1942.

⁴³³ **Cumhuriyet**, aynı sayı.

⁴³⁴ **Cumhuriyet**, 6 Temmuz 1942.

nin boş yere söylenmiş söz olmadığını, Mısır, Ortadoğu ve Akdeniz’de İngiltere ve İmparatorluğun savunulacağını belirtir⁴³⁵.

Nadi iki cephenin ön plana çıktığını bunlar; Şark cephesi ile Kuzey Afrika cephesi olduğu, Şark cephesinde Alman ordularının gerilediği diğerinde ise Mihver ordularının Tunus’u elde tutmak için taarruza giriştiğini belirtir⁴³⁶.

Nadi, Tunus’ta cereyan eden harbi Akdeniz harbi olarak nitelendiriyor ve Müttefiklerin amacı Akdeniz hakimiyetine dayanarak Avrupa karasına çıkmak, Mihveri bu denizden mahrum ederek Avrupa karasına sıkıştırmak olduğunu belirtir⁴³⁷.

23 Ekim 1942’den itibaren General Montgomery Mihver cephesine karşı taarruza başladı. 23 Aralık 1942’de Müttefik kuvvetleri Trablus’a girdiler. 12 Mayıs 1943 günü Tunus’taki Mihver kuvvetleri Müttefiklere teslim oldu⁴³⁸. Nadi, Tunus muharebelerinin Akdeniz hakimiyeti bakımından önemli olduğunu belirtir⁴³⁹ ve Kuzey Afrika’ya yapılan asker çıkarma işi Avrupa kıtasına atlamaktan ibaret olduğunu, Mihver kuvvetlerini Afrika topraklarından çıkarıp atmadıkça ne kuzey Afrika meselesi ne de onun arkasındaki Akdeniz hakimiyeti meselesinin halledilemeyeceğini vurgular⁴⁴⁰.

Nadi, Anglo-Saksonlar, kuzey Afrika meselesi hallolmadan başka taraflara kuvvet göndermeyeceğini bu da Tunus’un önemini gösterdiğini belirtir⁴⁴¹.

Uzakdoğu ve Pasifik Cephesi: Japonya ABD’nin Pearl Harbar’dan demirli donanmasına saldırarak savaşa katıldı⁴⁴². Güneye yöneldi. 1942 Mayısında Filipinleri ele geçirdi. 1942’de Hong Kong ve Singapur’u İngilizler Japonlara teslim ettiler⁴⁴³.

⁴³⁵ **Cumhuriyet**, 28 Ağustos 1942.

⁴³⁶ **Cumhuriyet**, 19 Şubat 1942.

⁴³⁷ **Cumhuriyet**, 31 Mart 1943.

⁴³⁸ Fahir Armaoğlu, **a.g.e.**, s.387.

⁴³⁹ **Cumhuriyet**, 30 ikinci teşrin 1942.

⁴⁴⁰ **Cumhuriyet**, 24 ikinci kanun 1943.

⁴⁴¹ **Cumhuriyet**, 22 Şubat 1943.

⁴⁴² Baskın Oran, **a.g.e.**, s.413.

⁴⁴³ Oral Sander, **a.g.e.**, s.156.

Yunus Nadi, Japonya'nın Uzakdoğu harbine hazırlanışı, bu devletin Mihver siyasetine katılmasıyla başlayan bir hadise olmadığını, bu devletin Asya'nın doğusunda genişlemek için bir taraftan kendi hazırlıklarını tamamlamaya diğer taraftan dünya siyasetini kendi istediğine uygun gelişimlere götürmeye uzun zamandan beri başladığını, Çin'e saldırmasıyla bu siyaseti olanca kültürüyle ortaya koyduğunu belirtir. Japonya'nın amacının, Uzakşark'ta yalnız İngiliz ve Amerikalıları değil, bütün beyaz ırkı atmak olduğu bu amacını gerçekleştirmek için de beyaz ırk devletlerini birbirine düşürmeye çalıştığı, Mihver safında yer olsa da onun amacı sadece kendi hedeflerini gerçekleştirmek olduğunu belirtir Bu yorumun ispatı olarak da Hong Kong'un ele geçirilmesinden sonra Filipin adalarının işgali ve Singapur'un ciddi surette tehdit altına alınmasını gösterir⁴⁴⁴.

Yunus Nadi Singapur'un karadan gelecek bir tehlikeye karşı değil, denizden gelecek hücumlara karşı koymak için oluşturulmuş önemli bir üs olduğunu fakat Japonlar Hawaii adalarında Amerikan donanmasına çok ağır darbeyi vurduktan sonra İngiliz zırhlısını batırmak suretiyle deniz hakimiyetini kendi ellerine almalarıyla Anglo-Saksonlar için Singapur'un önemi kalmadığını, bu nedenle Japonlar'da Uzakdoğu'da ellerini kollarını sallayarak istedikleri yerlere taarruza başladıklarını belirtir⁴⁴⁵. Japonların bundan sonra Avustralya'ya yeni Zelanda'ya ve hatta Hindistan'a yöneleceği yorumunu yapar⁴⁴⁶.

1942 Şubatında Singapur'daki İngiliz birlikleri teslim oldu. Singapur Japonların eline geçti⁴⁴⁷. Yunus Nadi Singapur'un düşmesi gerek İngiliz İmparatorluğu için ve gerek bu harbin safhaları hesabına çok önemli bir olay olduğunu belirtir⁴⁴⁸. Burada İngiltere 80 000 askerini kaybetti. İngiliz tarihinin en büyük teslimiyetidir⁴⁴⁹.

Nadi, Japonların Yeni Gine'ye saldırımları en çok Avusturya'yı endişelendirdiğini, bunun için İngiltere'den ve Amerika'dan yardım istediklerini belirtir⁴⁵⁰.

⁴⁴⁴ **Cumhuriyet**, 7 ikincikanun 1942.

⁴⁴⁵ **Cumhuriyet**, 3 Şubat 1942.

⁴⁴⁶ **Cumhuriyet**, 12 Şubat 1942.

⁴⁴⁷ Oral Sander, **a.g.e.**, s.156.

⁴⁴⁸ **Cumhuriyet**, aynı sayı.

⁴⁴⁹ Oral Sander, **a.g.e.**, s.156.

⁴⁵⁰ **Cumhuriyet**, 16 Şubat 1942.

Yunus Nadi, Anglo- Saksonların ve Japonların Avusturya üzerinde hedeflerinin farklı olduğunu; Anglo-Saksonların Avusturya'yı üs yaparak Pasifik'te kaybettikleri yerleri geri almak bu sayede Japonları yenilgiye uğratmak. Japonların amacı da Anglo-Saksonların burayı üs haline getirmelerini ve ABD'nin Avustralya'ya gelmesini önlemek olduğunu vurgular⁴⁵¹.

Nadi, Japonya'nın bu amacını gerçekleştirmek için Yeni Gine'den sonra Avusturya'nın harp limanı olan Port Darwin'e hücum ettiğini böylece Amerika'nın buraya gelmesini önleyeceğini, Anglo-Saksonların da bu adayı üs olarak kullanarak, kendisine yönelecek saldırıları önlemiş olacağını belirtir⁴⁵².

Nadi, Japonya'nın gerçekçi Anglo-Saksonlar'ın da hayallerle avunduğunu⁴⁵³ ve Japonya'nın amacının sadece arazi elde etmek olmadığını, harbe başladığı ilk günden beri kendisine yönelik saldırıları imkansız kılacak üsleri elde etmek, kendisine yönelecek deniz kuvvetlerini uzaklaştırmak olduğunu belirtir⁴⁵⁴. Yunus Nadi Japonya'nın planını daha gerçekçi bulur.

Demokrasiler Japonları yenmek için Avrupa'dan ve Asya içinden dolaşarak Uzakşark'a karadan gelmeyi, Alaska'ya yapılacak bir yol ile Behrenk boğazından köprüler kurmayı düşünürler. Demokrasilerin bu düşünceleri karşısında Yunus Nadi, Avustralya'nın tamamını değilse bile önemli noktalarını ele geçirmek isteyen Japon stratejisi Anglo-Saksonlarla bir meydan harbine tutuşmamak, onları Pasifik'ten uzak tutmak, gelirlerse de parça parça vurmaya gayesini takip ettiğini, bu stratejinin de şimdiden büyük ölçüde başarılar kazandığını belirtir⁴⁵⁵.

Japonya Pasifik'teki zaferlerinden sonra Hint Denizine yöneldi. Nadi, buradaki planın Mihver devletlerinin Akdeniz ile Hint Denzinde birleşmek olduğunu, bunun gerçekleşmesi durumunda Anglo-Saksonlarının işi güçleşeceğini belirtir⁴⁵⁶.

⁴⁵¹ **Cumhuriyet**, aynı sayı.

⁴⁵² **Cumhuriyet**, 22 Şubat 1942.

⁴⁵³ **Cumhuriyet**, aynı sayı.

⁴⁵⁴ **Cumhuriyet**, 7 Mart 1942.

⁴⁵⁵ **Cumhuriyet**, 24 Mart 1942.

⁴⁵⁶ **Cumhuriyet**, aynı sayı.

Japonlar Birmaya'yı Mayıs 1942'de ele geçirdi. Nadi, Japonya'nın bu başarısını çizmiş oldukları programın anahtarını ortaya koyduklarını belirtir ve Japonya ile Anglo-Saksonlar arasındaki anlaşmazlık bir deniz harbi meselesi iken Japonya'nın ilk günlerdeki Hawaii adalarındaki baskınla Amerikan donanmasını felce uğratması, İngiliz zırhlısını bertaraf etmesi, arkadan gelen askeri hareketler; Hong-Kong, Malezya, Singapur, Filipinler, Hollanda, Hindistan ve Birmanya kıtasının işgali ile şimdi Japonlar bir taraftan Hindistan kapılarında, diğer taraftan Avustralya kıtasına ulaştıklarını; bütün bu gelişmelerin Japon meselesi, demokrasiler için büyük deniz savaşları meselesi olacağı yorumunu yapar⁴⁵⁷.

Nadi, Japonya'nın bu başarıları yalnız arazi genişliği bakımından değil, hammadde zenginliği bakımından da önem taşıdığını belirtir⁴⁵⁸.

1942 Şubatında Cava denizinde yapılan bir deniz savaşını Müttefikler kaybettiler. 7-8 Mayıs 1942'de yapılan Mercan Denizi deniz savaşında Japonya başarılı olamadı. 3-5 Haziran 1942'de yapılan Midway deniz savaşı ise Japonya için ağır darbe oldu. 13 Kasım 1942'de yapılan Guadalcanal savaşında da Japonya yenildi⁴⁵⁹. Nadi, Japonlar uzun çarpışmalardan sonra Saloman adalarından Guadelcanar'dan ve Yeni Gine'deki mevkielelerinden çekildiğini ve bu çekilişi kendilerince bir başarı gibi ilan ettiklerini belirtir⁴⁶⁰.

Nadi, Büyük Doğu Asyası, Japonların kendi nizam sahası içinde kullandığı unvan olduğu, bu nizamın Hindistan'ı Siyam'ı, Birmanya'yı Hollanda Hindistan'ı ve hatta Filipin adalarını kapsadığını, bu nizamın gerçekleşmesi durumunda dünyanın en büyük modern imparatorluğunun Japon hakimiyetiyle Uzakşark'ta kurulacağını, bu gerçekleştiği takdirde Amerika ve İngiltere'nin karşısına dikileceğini belirtir⁴⁶¹.

11-Deniz Muharebeleri

⁴⁵⁷ **Cumhuriyet**, 1 Mayıs 1942.

⁴⁵⁸ **Cumhuriyet**, 3 Haziran 1942.

⁴⁵⁹ Fahir Armaoğlu, **a.g.e.**, s.384.

⁴⁶⁰ **Cumhuriyet**, 17 Şubat 1943.

⁴⁶¹ **Cumhuriyet**, 19 Mart 1943.

Nadi, Şark cephesi Kuzey Afrika cephesi dışında üçüncü cephenin varlığına dikkat çeker. Üçüncü cephe; deniz muharebeleridir.II.Dünya Savaşında deniz muharebeleri önem kazandı. Denizaltı silahları geliştirildi. Taraflar birbirlerine karşı üstünlük sağlayabilmek için deniz harbine yöneldiler.

Nadi, denizaltı harbinin önemini anlamak için Amerika'nın ve hatta İngiltere'nin mevcut cephelerden on binlerce kilometre uzakta olduğunu ve bütün bu uzun mesafeleri denizleri aşarak geçilebileceğini, birkaç denizaltının bir gemi kafilesini dağıtarak yarısını batırması bir meydan harbi kaybetmeye eş sayılacak öneme sahip olduğunu düşünmek yeterli olacağını belirtir. Anglo-Saksonlar, Almanya'yı Avrupa kıtasının dar sahasına sıkıştırabileceklerini düşünseler bile Almanya olanca gücüyle deniz harbine yöneleceğini vurgular⁴⁶².

Nadi, savaşta iki tarafta denizaltı silahına önem verdiği, İngiltere denizaltı silahının hakkında gelinemezse harbi kaybedeceğini, Almanya'da aynı gerçeğe dayandığını belirtir⁴⁶³.

12-Japonya Yayılmacılığı

Japonya, toprak ve hammadde sıkıntısını gidermek için 1931'de Çin'e saldırdı ve daha sonra da Mançurya'yı işgale başladı. Japonya'nın yayılmacı politikası II. Dünya Savaşını hızlandırdı⁴⁶⁴.

Nadi, Japonya'nın yayılmacı politika izlemesinin nedenini, artan nüfusu nedeniyle kendi topraklarına sığmaması, buradaki topraklara sahip olan Anglo-Saksonlar'ın Japonya'ya toprak vermeye yanaşmamalarında bulmaktadır. Bu durum karşısında Japonya'nın da azını vermedikleri için çoğunu istemekle bütün Uzakşark'ı bütün doğuyu ve güney Asya'yı ve gerekirse bütün Pasifik'e yönelmekte olduğunu belirtir⁴⁶⁵.

⁴⁶² Cumhuriyet, 28 ikinci kanun 1943.

⁴⁶³ Cumhuriyet, 5 Nisan 1943.

⁴⁶⁴ Baskın Oran, a.g.e., s.405.

⁴⁶⁵ Cumhuriyet, 27 birinci kanun 1941.

Nadi, bu savaşta Japonya yenilse de 100 milyondan fazla nüfusu adalara hapsetmenin mümkün olamayacağını böyle bir şey yapılırsa da bu nüfusun yanardağ gibi patlayarak daha şiddetli savaşlara kapı açacağını belirtir⁴⁶⁶.

Mihver Japonya'yı Üçlü Pakta alırken amaçları; İngiltere'yi Uzakdoğudan söküp atmak, ABD'yi İngiltere'den uzaklaştırmaktı. Nadi, Japonya'nın Üçlü Pakta girmesindeki amacının; Çin'i kendi kontrolü altına aldıktan sonra İngiltere, İtalya ve Almanya'yı Uzakdoğudan uzaklaştırmak, bunu gerçekleştirmek için de, Avrupa devletlerinin aralarındaki anlaşmazlıkları şiddetlendirmek olduğunu belirtir⁴⁶⁷.

Nadi, Avrupa'nın arasındaki kargaşalıklardan Japonya'nın yararlanacağını belirtir⁴⁶⁸.

Amerikan-Japon müzakerelerinden Nadi, bir sonuç çıkmayacağı yorumunu yapar. Çünkü Japonya, Amerika ile İngiltere'den Çin işinde tamamen serbest bırakılmasını, Çin milliyetçilerine yardımdan vazgeçilmesini isteyeceğini, ABD ve İngiltere'nin bunu yanaşmayacağını belirtir⁴⁶⁹.

Nadi'ye göre Japonya ile Anglo-Saksonlar'ın anlaşmaları mümkün değildir. Çünkü Anglo-Saksonlar Çin'e yardımdan vazgeçerek burayı Japonya'ya veremezler, Japonya'da beş yıldır uğrunda pek çok can ve mal harcadığı davadan vazgeçmesi mümkün değildir⁴⁷⁰.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra Japonya, Vich hükümetini ikna ederek Hindicini'ni ele geçirdi. Nadi, bu durumun Anglo-Sakson devletlerini tedbir almaya yönelttiğini; Amerika ve İngiltere omuzlarında Avrupa harbinin yüküne Uzakdoğ ve Pasifik harbi ilave etmek istemediğı halde Japon isteklerine boyun eğmedikleri için harbi göze aldıklarını belirtir⁴⁷¹.

Japonya ile Amerika arasında savaş başladıktan sonra Sovyetler, Japonya'ya savaş açmadı.

⁴⁶⁶ Cumhuriyet, aynı sayı.

⁴⁶⁷ Cumhuriyet, 25 ikinci kanun 1941.

⁴⁶⁸ Cumhuriyet, 7 birinci teşrin 1941.

⁴⁶⁹ Cumhuriyet, 26 birinci teşrin 1941.

⁴⁷⁰ Cumhuriyet, 19 ikinci kanun 1941.

⁴⁷¹ Cumhuriyet, 30 ikinci teşrin 1941.

Nadi, Sovyetlerin řu an Almanya ile savaştığı için Japonya'ya karşı sefer açarsa batı cephesinde zor duruma dūőeđeđi bu nedenle Sovyetlerin aldığı kararı yerinde bulur⁴⁷².

Nadi, yeni dūnya buhranını ilk ačan devletin Japonya olduđunu, Japonya'nın amacının sadece Çin'i istila etmek deđil, Avrupa devletlerini Uzakřark'tan uzaklařtırmak olduđunu belirtir⁴⁷³.

Nadi, Japonya Alman-Rus savaşından yararlanacağını İngiltere ile Amerika'nın Almanya üzerinde yoğunlaşacağı için Japonya Uzakşark'ta bir Şeyler yapmak için harekete gececeği yorumunu yapar⁴⁷⁴.

Nadi, "Hindiçini meselesini büyük bir Japon planından küçük fakat önemli bir kısmını"⁴⁷⁵ oluşturduğunu belirtir.

Nadi, Japonya'nın Hindiçini'ni ele geçirerek ideallerini gerçekteşirme yolunda ilk adımını attığını, Çin'e gelen yardımları keserek Asya meselesini halletmek, Felemenk Hindistan'ıyla Pasifik'e uzanmak Japon planının anahtarını oluşturduğunu belirtir⁴⁷⁶.

Japonya'nın Hindiçini'ni ele geçirerek savařı bütün dūnyayı kapsayacak Őekilde geniřlettiđini belirtir⁴⁷⁷.

Nadi, Anglo-Saksonlarla Ruslar milliyetçi Çin'e yardım ettikçe Japonya ile herhangi bir anlaşma yapmanın imkansız olduğunu, bu durumda Anglo-Sakson alemi için Japonya ile anlaşmak zor ve tehlikeli olduğunu belirtir⁴⁷⁸.

13-Fransız Sömürgeleri Ve Suriye Meselesi

Nadi, Fransa'nın her geçen gün Almanya'ya yaklaştığını, bunun nedenini de İngiltere ile Amerika'nın Fransız sömürgelerine göz dikmelerinde bulur⁴⁷⁹.

⁴⁷² Cumhuriyet, 16 birinci kanun 1941.

⁴⁷³ Cumhuriyet, 19 birinci teşrin 1941.

⁴⁷⁴ Cumhuriyet, 25 Temmuz 1941.

⁴⁷⁵ Cumhuriyet, 27 Temmuz 1941.

⁴⁷⁶ Cumhuriyet, aynı sayı.

⁴⁷⁷ Cumhuriyet, aynı sayı.

⁴⁷⁸ Cumhuriyet, 2 Eylül 1941.

⁴⁷⁹ Cumhuriyet, 18 ikinci teşrin 1941.

Fransa, Pasifik denizindekilerden başlanarak bütün sömürgelerinden çıkarılacağı tehdit edilmektedir. Fransa'nın Martinik adasına nakletmiş olduğu altınları, Amerika'nın göz hapsindedir. Anglo-Saksonlar, Fransız sömürgelerinin büyük kısmını ele geçirmek gayesini kendi planlarına katmışlardır. Bunlardan Pasifik'teki Fransız adalarıyla Afrika batısındaki Dakar ilk hedefleridir. Yunus Nadi'ye göre Fransa'yı Anglo-Saksonlar'dan uzaklaştıran sebepler, onlardan gördüğü muamelelerdir⁴⁸⁰. Bu nedenle Fransa ağır şartlara rağmen Almanya ile mütarekeyi imzaladı. Almanya, mütareke şartlarının zamanla kendine uymadığını farkedince bu şartlardaki düzeltmeyi de Fransız hükümetine yaptırdı⁴⁸¹.

Anglo-Saksonlar, Fransa'yı Almanya ile işbirliği yapmakla suçlamaktadır. Nadi, Fransa'nın İngiltere ve Amerika'nın düşmanca tavırları karşısında Almanya'ya yaklaşmasında şaşılacak hiçbir tarafın olmadığını belirtir⁴⁸².

Nadi, İngiltere ile Amerika'nın Fransız yerlerine göz dikmekle kendilerini daha büyük felakete sürükledikleri gibi savaşın daha geniş alana yayılmasına neden olduklarını belirtir⁴⁸³.

Mütareke imzalanmasına rağmen beklenen Alman Fransız işbirliği sağlanamadı. Yunus Nadi, bunun sebebini tarihe dayandırır⁴⁸⁴. 1918'den sonra iki milleti birbirine yaklaştıracak ve iki devlet arasında dostluğa dayalı yeni bir ilişkiler sistemi kuracak belli başlı bir değişiklik olmadığını, bu olmayınca biri kuvvetlenirken, diğerinin zayıflaması; Fransa yok olmaya doğru giderken Almanya, bu durumu önlemek için kayda değer bir gayret sarf etmediğini, Alman ordusu işgal altına aldığı Fransız topraklarında sivil halka karşı zarar verici hareketlerden çekindiği, binalara ve abidelere dokunmadığı, Fransız esirlere iyi muamele edildiği halde asırlık bir düşmanlığı, bir anda arkadaşlığa ve dostluğa çevirecek sihirli bir kıymet taşımadığını belirtir⁴⁸⁵.

⁴⁸⁰ **Cumhuriyet**, 22 ikinci teşrin 1941.

⁴⁸¹ **Cumhuriyet**, 10 Şubat 1941.

⁴⁸² **Cumhuriyet**, 22 ikinci teşrin 1941.

⁴⁸³ **Cumhuriyet**, 24 ikinci teşrin 1941.

⁴⁸⁴ **Cumhuriyet**, 3 birinci kanun 1941.

⁴⁸⁵ **Cumhuriyet**, 4 birinci kanun 1942.

Almanya, Fransa'yı kazanmak davasını ayrı bir mevzu halinde ele alacak yerde toplu olarak, yeni nizam çerçevesinde yürütmeyi tercih etti. Yunus Nadi, bu durum Fransa halkı tarafından tercih ettiğini belirtir⁴⁸⁶.

Nadi, Anglo Saksonların Afrika'daki yerlerine el atmakta çekinmeyeceklerini Fransa'nın bildiğini, Paris bombardımanı ve bununla beraber Amerika'nın yersiz tazyikleri ile bu hadiseler üzerine Fransa ile Anglo-Saksonlar'ın ilişkileri vahim bir safhaya girdiğini belirtir⁴⁸⁷.

Suriye'de Anglo Saksonların Fransa'ya yönelik saldırıları karşısında Almanya, olaya müdahale etmek yerine Fransa ile İngiltere arasında bir mesele sayarak seyirci kalmakla yetindi. Nadi, Suriye meselesinin mütarekeden sonra Fransa'nın İngiltere aleyhine döneceği izlenimini uyandırdığını belirtir⁴⁸⁸.

Nadi, Fransa'yı örsle çekiç arasında bir memlekete benzetir. Bu örsle çekiçten birinin İngiltere diğerrinin Almanya olduğunu, eğer İngiltere çekiç ise bu çekici Fransız demirini çok dövmemek ve onun üzerine pek hızlı vurmamanın daha doğru olacağını; çünkü Fransa'yı Almanya'ya yakınlıştırmamak İngiltere'nin yararına olacağını belirtir⁴⁸⁹. Bu konuda İngiltere'yi uyarır.

İngiltere bazı gerçekleri görmediyse, Fransa'nın Almanya'ya yakınlışmasını önleyemediyse de Nadi, bunu Amerika'nın yapması gerektiğini, çünkü Fransa'nın İngiltere aleyhinde savaşa katılmasından tedirgin olunacağını belirtir⁴⁹⁰.

Almanları, o bölgeden çıkarmak amacıyla başlayan Suriye seferinin ilk günlerinden itibaren Suriye'de hiçbir Alman'ın bulunmadığı anlaşıldı. Buna rağmen savaşa devam edildi. Nadi, Suriye seferine devam edilmesi, İngiltere ile Fransa arasının daha da açılmasına neden olacağını Almanya'nın da İngiltere ile Fransa'nın arası hiçbir zaman tamir olunamayacak şekilde açılсын diye Suriye işlerine karışmadığını belirtir⁴⁹¹.

⁴⁸⁶ **Cumhuriyet**, aynı sayı.

⁴⁸⁷ **Cumhuriyet**, 14 Mart 1942.

⁴⁸⁸ **Cumhuriyet**, 17 Haziran 1941.

⁴⁸⁹ **Cumhuriyet**, 19 Haziran 1941.

⁴⁹⁰ **Cumhuriyet**, aynı sayı.

⁴⁹¹ **Cumhuriyet**, 6 Temmuz 1941.

1945-1946 yıllarında Fransız ve İngiliz birliklerinin ülkeyi boşaltması ile Suriye Cumhuriyeti tam bir bağımsızlığa kavuştu⁴⁹². Nadi, Suriye'nin bağımsızlığında İngiltere ve Fransa'nın iyi niyetleri ve çabalarının etkili olduğu, İngiltere'nin de Fransa'ya karşı anlayışlı ve dikkatli bir siyasete yöneldiğini bu durumun İngiltere'nin menfaatlerine olduğunu belirtir⁴⁹³.

Nadi, Batı Afrika'da Liberya Cumhuriyeti topraklarına asker çıkararak Amerika'nın ilk hedefi Dakar'a uzanmak, Mısır istikametinde gittikçe daha önemli ve daha süratli imkanları temin etmek ise son hedefi Akdeniz'e çıkmak ve Ortadoğu'yu kurtarmak; Fransa ise Dakar'ı elden çıkarmama gayretinde olduğu Fransız matbaasında sömürgelerin savunması için Almanya ile işbirliği yapılması istekleri belirtmeye başladığını belirtir. Yunus Nadi, Anglo-Saksonlar'ın Fransa'nın sömürgelerine gözdikmekle en büyük hata yaptıklarını bu sayede Fransa'yı her gün daha çok Almanya'ya yakınlaştırdığını oysaki Anglo-Saksonlar'ın pek aciz sandıkları Fransa mağlubiyetine rağmen büyük bir devlet olduğunu belirtir⁴⁹⁴.

14-İkinci Cephe

Sovyetler, Almanlara karşı ikinci cephenin açılmasını istedi.Londra ve Washington'daki Sovyet elçilerinin iddialarına göre; Almanya'yı Rusya ile yalnız başına bırakmak doğu cephesini Rusya aleyhine olarak tehlikeye düşürmek demektir. Bu nedenle ya Rus cephesine malzmeden başka asker göndermeli ya da Almanya'ya karşı yeni bir cephe açarak bu devletin kuvvetlerini parçalamak. Yunus Nadi, tezin mantıklı fakat gerçekleşmesinin zor olduğunu⁴⁹⁵ muhtelif sınıflara mensup en aşağı 500 bin kişilik büyük bir kuvvetin adalardan Avrupa karasına geçirilmesi, İngiliz ve Amerikan deniz ve hava kuvvetlerinin önemli kısmı da bu hareketi desteklemeleri gerektiği, oysa ki müttefiklerin yerleri kadar araca sahip olmadığını, Almanya'da ikinci cephe ihtimalini göz önünde bulundurarak çıkarma yapabilecek bütün sahillerde

⁴⁹² Meydan Larousse,11,Meydan yay., İstanbul, 1981,s.506.

⁴⁹³ Cumhuriyet,18 Temmuz 1942.

⁴⁹⁴ Cumhuriyet, 25 birinci teşrin 1942.

⁴⁹⁵ Cumhuriyet, 14 Nisan 1942.

savunma tedbirleri aldığını bu nedenle tezi mantıklı fakat gerçekleştirmesini imkansız bulur⁴⁹⁶.

Başbakan Churchill, Washington Konuşmasında ikinci cephenin açılacağını söylemesi üzerine Yunus Nadi bunun doğru ve yerinde bir karar olmadığını; Mısır ve Ortadoğu tehlikeli vaziyete düştükten sonra buna çare bulunacak yerde Avrupa'da 1942 yılı içerisinde ikinci cephe açma teşebbüsü, Rusya'ya verilen sözü tutmak hesabına bir gösterişten ibaret olduğunu vurgular⁴⁹⁷.

II. Cephe konusunda bazı yazarlar *“bu cephe açılmıyor. Çünkü Rus gayeleri ile demokrasi gayeleri başka başkadır. Sovyetlerin isteği aylardır üzerlerine çöken yıpratıcı Alman baskısını biraz olsun hafifletip rahat nefes almak, öz kuvvetlerini tazeleyerek daha ümitli şartlar altında harbe devam etmek”* görüşünü Yunus Nadi kabul etmemiştir. Nadi, İngilizler için ikinci cephe hayatı bir koz olduğunu, bu koz Rusya'ya yardım için değil, harbi kazanmak için oynanacağını ve bunun da sırası gelmediğini belirtir⁴⁹⁸.

Nadi, rejimleri, ideolojileri ve ekonomik-politik menfaatleri birbirinden farklı olan demokrasi devletlerini bir araya getiren sadece hepsinin Mihvere karşı harp halinde bulunmaları; böyle olunca düşmanın nasıl yenileceği meselesine dair müttefikler arasında fikir farklılıkların çıkmasının doğal olduğu, ancak düşmana karşı alınacak tedbirlerin gizli yapılmasının en önemli şart olduğunu buna rağmen Almanya, Avrupa'da ikinci cephenin açılacağı ihtimaline karşı, hatta Rusya'nın *“kuvvetimiz azalıyor, ikinci cephe açılmazsa mahvolacağız”* tarzındaki imdat seslerine inanarak Avrupa'nın batı kıyılarında 100 küsur Mihver tümeni yer aldığını, Müttefikler her ne kadar Avrupa'da ikinci cephe açılmamışlarsa da oraya 100 milyar tümeni çekmekle amaçlarına ulaştıklarını belirtir⁴⁹⁹.

⁴⁹⁶ Cumhuriyet, 20 Temmuz 1942.

⁴⁹⁷ Cumhuriyet, 30 Haziran 1942.

⁴⁹⁸ Cumhuriyet, aynı sayı.

⁴⁹⁹ Cumhuriyet, 7 Şubat 1943.

Nadi,yazılarında Müttefikler Afrika ile Akdeniz'e hakim olduktan sonra ikinci cepheyi açmaları mümkün olacaklarını, şimdilik bunun imkansız olduğunu aksi takdirde Müttefiklerin bundan zarar göreceklarını sürekli vurgular⁵⁰⁰.

B-TÜRK DIŞ POLİTİKASI

1-Türkiye'nin Uyguladığı Politika

Almanya 1933 yılından sonra Versay Anlaşması'na aykırı hareket etmesi Batılı Devletleri endişelendirirken Milli Mücadeleyi ve Sevr Anlaşması'nı unutmayan Türkiye Almanya'nın 1939 Martına kadar izlediği bir millet bir devlet politikasını haklı bulmuştur. Ancak, Almanya'nın 15 Mart 1939'da Çekoslovakya'yı işgal etmesi emperyalist bir teşebbüsün ilk adımı oluyordu. Bu durum Türkiye'yi endişelendirirken Batılıları sert tedbirler almaya sevk etti. 31 Mart 1939'da İngiltere ve Fransa, Polonya'ya saldırıya uğradığı takdir de garanti verdiler⁵⁰¹.

Avrupa'daki bu gelişmeler Türkiye'yi etkilememektedir. Buna rağmen Türkiye gerekli tedbirleri de aldı⁵⁰². Dönemin Başbakanı Refik Saydam, harbin şimdilik Türkiye'yi yakından ilgilendiren bir mahiyet arz etmediği Polonya ile dostluğun devam ettiği Almanya ve İtalya ile normal ilişkilerin devam ettiğini, İngiltere ve Fransa ile de sorun yaşanmadığını, kuzey komşumuz Sovyet Cumhuriyeti dostluk bağlarımızın daha da kuvvetlendiğini buna rağmen gerekli tedbirlerin alındığını söyledi⁵⁰³.

Nadi, Türkiye'nin savaş yanlısı bir siyaset değil, savaş fikrini kendi alanından uzaklaştırıcı siyaset takip ettiğini, aldığı tedbirlerin de sadece kendini koruma tedbirlerinden ibaret olduğunu belirtir⁵⁰⁴. Dönemin Başbakanı Refik Saydam Nadi'nin bu sözlerini yapmış olduğu konuşmada doğrulamıştır.

⁵⁰⁰ **Cumhuriyet**, 22 Mart 1943.

⁵⁰¹ Fahir Armaoğlu, "İkinci Dünya Harbinde Türkiye", **Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, XIII/2,1958, Ankara, s.142 (139-179).

⁵⁰² **A.g.m.**, s.143.

⁵⁰³ **Cumhuriyet**, 12 Eylül 1939.

⁵⁰⁴ **Cumhuriyet**, 22 Eylül 1939.

Türkiye'nin aldığı tedbirlerin yersiz, fazla ve gereksiz bulanlar için Nadi, savaşın Türkiye'den uzak olmasına rağmen alınan tedbirlerin gerekli olduğunu, savaş beklenen şekilde gelişirse de bu tedbirlerden bir zarar gelmeyeceğini belirtir⁵⁰⁵. Savaşın gelişimi Türkiye'nin aldığı tedbirlerin yerinde olduğunu gösterdi. İtalya'nın Arnavutluğu işgali ve burada 30 tümen asker yığılması Balkanlar'da Alman tehlikesinin baş göstermesi Türkiye'yi harekete geçirdi. Bu gelişmeler karşısında Nadi, Türk hükümetinin dikkatli ve tedbirli Türk milletinin de ekonomi de azami gayretli olması gerektiğini vurgular⁵⁰⁶. Nadi; "öyle zamanda yaşıyoruz ki her avuç fazla ürün memleket için paha biçilmez servet ve kuvvet kaynağı olacaktır. Onun için bu sahada geceyi gündüze katan çalışmalara ihtiyacımız vardır. Bugün için hükümetimizin millete en kıymetli rehberliği ve yardımı bu saha da tecelli edebileceği muhakkaktır"⁵⁰⁷.

Nadi, hükümetin aldığı tedbirlerden biri de İstanbul ve Trakya da oturanlardan Anadolu'ya geçmeleri istendiği bu kişilerde hiçbir zorluk çıkartmadan Anadolu'ya geçtikleri bu durumda hükümetin aldığı tedbirlerin Türk halkı tarafından da benimsendiği yorumunu yapar⁵⁰⁸.

Nadi, aradan 2 yıl gibi uzun bir müddet geçmesine rağmen milli siyasetimizde sabit bulunduğumuzu, bunun da memleketimizin saldırıya uğraması ihtimaline karşı bütün milletçe hazır bulunmak, sınırlarımız dışında herhangi bir hayalperestliğe atılmaktan uzak kalmak olduğunu bu siyasetimizde Almanya ve İngiltere tarafından da takdirle karşılandığını belirtir⁵⁰⁹.

Nadi, Türk-Rus deklarasyonu iki devletin dostluğunu pekiştirdiği gibi Sovyet Cumhuriyeti, Türkiye'nin dünyayı karıştıran buhranda herhangi bir maceraya atılmaktan uzak kaldığı ve yalnız kendi milli sınır ve hukukunu göz önünde tutan siyasetinin dürüstlüğünü takdir ettiğini belirtir⁵¹⁰.

Savaşın sınıra kadar gelip Türkiye'ye bulaşmamasının nedenini Nadi, sulh siyasetinin samimiyeti kadar bu siyaseti koruyan tedbirlerinden kaynaklandığını

⁵⁰⁵ **Cumhuriyet**, 4 ikinci kanun 1939.

⁵⁰⁶ **Cumhuriyet**, 2 Mart 1940.

⁵⁰⁷ **Cumhuriyet**, 3 Mart 1940.

⁵⁰⁸ **Cumhuriyet**, 12 Nisan 1941.

⁵⁰⁹ **Cumhuriyet**, 16 Mayıs 1941.

⁵¹⁰ **Cumhuriyet**, 26 Mart 1941.

vurgular.Hükümetin aldığı tedbirlerden biri de daha fazla üretmek, mümkün olduğu kadar tasarruflu harcamak. Bu tedbirin memleketin direnişini arttıracakını, millet için faydalı olacağını belirtir⁵¹¹.

Nadi iki yıla yakın bir zamandaki gelişmelere rağmen Türkiye milli siyasetinde istikrarlı olduğunu bu nedenle Türk siyasetini “sergüzeştlere sürüklenmeyen siyaset” diye yorumlar ve bu siyasetin yeni buhranın ilk gününden bugüne kadar hiç şaşmamak hiç değişmemek üzere hep bu karakterini koruduğunu bir kez daha vurgular⁵¹².

Türkiye savaş dışı olmasına rağmen seferberlik ilan edildi. Yunus Nadi, seferberliğin hayat pahalılığına yol açtığını, bu durum sabit gelirli vatandaşları ciddi sıkıntıya sokarken bazı vatandaşların bol para harcamaların tezatlık oluşturduğunu belirtir⁵¹³.

Şükrü Saraçoğlu Hükümeti buğdayın fiyatını 1942 senesi mahsullerinden şimdiye kadar alınanları da kapsamak üzere fiyatını %50 arttırdı. Ayrıca hükümetçe üreticiden bu yeni bedelle satın alınacak miktarı da küçük çiftçiden %35 orta çiftçiden %50 olarak belirledi. Mahsulün üst kısmını serbest bıraktı. Nadi, bu icraatın üretimi teşvik etmekle beraber, üreticinin hakkını gözetmek bakımından isabetli olduğunu, Şükrü Saraçoğlu hükümetinin cesaretli kararından dolayı alkışlanması gerektiğini bu şartlarda tedbirin bu kadarını alabilmiş hiçbir memleket olmadığını belirtir⁵¹⁴.

Şükrü Saraçoğlu hükümetinden önceki hükümetin eleştirilmesine karşın Nadi, bütün dünyayı kaplayan bu savaşta sıkıntı çekmemizin nedeni sınırlarımızı korumak için alınan zorunlu tedbirlere bağlamaktadır. Şükrü Saraçoğlu hükümetinden önceki hükümetin işe işlerini sıkı tedbirlerle yürütmek isterken aynı sebebin samimi gayretleri içinde olduğu; bugünkü hükümet ise halka daha fazla serbestlik vererek yürütmek istediği siyasette de aynı hedefe yönelmiş bulunduğu iki hükümet arasındaki farkın sadece usul farkı olduğu; milletle hükümetin işbirliği yapmaları bu gibi olağanüstü zamanlarda gereklidir sözleriyle eski hükümeti destekler ve bu durumda millete düşen görevin fedakarlık yapmak ve el birliği ile çalışmak olduğunu böylelikle kahraman

⁵¹¹ **Cumhuriyet**, 18 Mayıs 1941.

⁵¹² **Cumhuriyet**, 6 Mayıs 1941.

⁵¹³ **Cumhuriyet**, 10 Haziran 1942.

⁵¹⁴ **Cumhuriyet**, 5 Ağustos 1942.

ordumuzu daha da güçlendireceğimizi, azimli ve imanlı büyük milletten birer fert, birer er , birer kahraman olduğumuzu da ispatlamış olacağımızı belirtir⁵¹⁵.

Nadi, savaşın başından beri hatır ve hayale gelmedik hadiseler olmasına rağmen Türk siyasetinin değişmediğini, bu siyaset bütün devletler tarafından takdir edildiğini ve bu sayede diğer devletlerle dostluğumuzun geliştiğini bunu da milli şef İnönü sayesinde gerçekleştiğini belirtir⁵¹⁶.

II.Dünya Savaşı döneminde Hükümet, basın üzerinde sıkı bir denetim uygulamaktadır. Gazeteler çok sık kapatılırdı. Hükümeti eleştirmek yasaktı. Bu yüzden gazetecilerde yazılarına dikkat etmek zorundaydılar. Bu şartlar altında Yunus Nadi'de düşüncelerinin ne kadarını yazıya yansıtabildi; ne kadarını sansür etmek zorunda kaldı?

2-Saraçoğlu'nun Moskova Ziyareti

Sovyetlerin 23 Ağustos 1939'da Almanya ile Saldırmazlık Paktı imzalaması bütün dünyada bomba tesiri yaptı. Türkiye, olayı şaşkınlıkla karşıladı. Bu olay Türkiye'nin dış ilişkilerini etkiledi. Sovyetlerin de katılacağını umduğu Batı cephesinde Türkiye iki batılı devletle yalnız kalmıştı⁵¹⁷.

Almanya Sovyetlerle imzaladığı Saldırmazlık Paktından sonra 1 Eylül de Polonya'ya saldırdı. 3 Eylülde İngiltere ve Fransa Almanya'ya savaş açtı. Böylece II. Dünya Savaşı başladı.

Harp başladığı zaman bir taraftan Türk-İngiliz –Fransız ittifak müzakereleri diğer taraftan Türk Rus müzakereleri devam ediyordu. Bu şartlar altında Türk Hariciye Vekili Şükrü Saraçoğlu 24 Eylül'de Moskova'ya gitti⁵¹⁸.

Bu müzakere de her iki devletin de beklentileri farklıydı. Türkiye'nin amacı İngiliz-Rus dostluklarını bağdaştırmaktı. Sovyetlerin amacı ise bundan çok farklıydı. Almanya'nın ısrarlarıyla Türkiye'yi batı cephesinden ayırmaktı⁵¹⁹.

⁵¹⁵ Cumhuriyet, 3 Ağustos 1941.

⁵¹⁶ Cumhuriyet, 9 Haziran 1941.

⁵¹⁷ F. Armanoğlu a.g.m., s.144 (139-179).

⁵¹⁸ A.g.m., s.144(139-179).

Her iki ülke temsilcilerinin farklı amaçları olması Sovyetlerin teklif ve taleplerini Türkiye'nin kabul etmemesi nedeniyle görüşmeler sonuçsuz kaldı⁵²⁰.

Nadi, Moskova müzakerelerinin iki devletin dostluğunu pekiştirdiğini, inkılap hareketleri içinde kendiliğinden doğmuş olan bu dostluğun gelişmesinde herhangi bir belgeye gerek duyulmadığını, ilişkilerin gelişmesinde iki devletin menfaati olduğunu bunda coğrafi yapının da etkisi olduğunu belirtir⁵²¹.

Nadi "30 Haziran 1941" deki yazısında yine aynı konuyu ele alır. "Şükrü Saraçoğlu Pakt imzalamaya gitmiş olduğu halde niçin eli boş döner"⁵²² sorusunu yöneltir. Türkiye Sovyetlerle yapılacak anlaşmaya büyük önem verdiğini, batı demokrasilerle yaptığı anlaşmalarda Sovyet dostluğunun ön planda tutulduğu; hiçbir zaman Sovyet dostluğuna aykırı hareket edilmediği halde Sovyetlerin bu tavırlarına anlam veremez⁵²³.

3-Türk – İngiliz – Fransız İttifakı

Saraçoğlu'nun Moskova müzakereleri sonucunda Rusya ile anlaşmaya varılması karşısında Ankara'da 19 Ekim 1939'da Türk-İngiliz-Fransız ittifakı imzalandı⁵²⁴.

Türk-İngiliz-Fransız ittifakı tarafların karşılıklı yardım taahhütlerini içermekle beraber savunma mahiyetlidir. Nadi, harp yerine sulha önem verdiği için tüm dünyanın takdirini kazandığını⁵²⁵ belirtse de Sovyetleri kızdırdı. Molotov yüksek Sovyet Şurası'nın 31 Ekim Beşinci Olağanüstü toplantısında Türkiye'nin kaderini Almanya'ya karşı savaş ilan eden İngiltere ve Fransa'ya bağladığını bunun İngiltere ve Fransa için memnun edici olmakla beraber Türkiye'nin bundan dolayı pişmanlık duyup duymayacağını söylemiştir. İzvestia Gazetesinde ise pakt bir barış unsuru olarak değerlendirilmemesi gerektiği bu Pakt ile İngiltere ve Fransa'nın Türkiye'yi harbin

⁵¹⁹ Ahmet Şükrü Esmer-Oral Sander, **Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995)**, 9.baskı, Siyasal Kitapevi, Ankara,1996, s.141.

⁵²⁰ **A.g.m.**, s.146(139-179)

⁵²¹ **Cumhuriyet**, 21 birinci teşrin 1939.

⁵²² **Cumhuriyet**, 30 Haziran 1941.

⁵²³ **Cumhuriyet**, aynı sayı.

⁵²⁴ **A.g.m.**, s.149(139-179).

⁵²⁵ **Cumhuriyet**, 20 birinci teşrin 1939.

kenarına kadar sürükledikleri haberini verir. Komintern'in yayın organı Moskova müzakereleri sırasında Türk heyetinin Rusya ile karşılıklı yardım paktı yapabilmek için, geleneksel Türk Sovyet dostluğu üzerinde oynayan İngiliz- Fransız diplomasisinin planlarını geliştirmeye, Alman-Sovyet ilişkilerini bozmaya ve Sovyetler Birliği'ni aslında Almanya'ya karşı olan bir kombinezon içine çekmeye çalıştıkları açıktır⁵²⁶.

Nadi, bir veya iki milletin tüm dünyayı hatta tek Avrupa kıtasını egemenliği altına almaya kalkıştığında bunu önlemek için gerekli tedbirlerin alınması gerektiğini, bu tedbirlerden biri de Ankara Paktı olduğunu belirtir. Çünkü Ankara Paktı harp yerine sulha önem vermektedir⁵²⁷.

Türk-İngiliz-Fransız ittifakı ile ilgili söylentiler de Türkiye'nin batıya yaklaştığı, Balkan Antantın'dan ayrıldığı bundan dolayı tarafsızlıktan söz edilemeyeceğine karşı Nadi, bu antlaşmanın sadece savunma mahiyetli olduğu için Türkiye'nin harp dışı kalmakta devam edeceğini belirtir⁵²⁸.

Türkiye Sovyetlerle ilişkilerini bozmamak için ittifaka “antlaşmadan doğan taahhütlerin kendisini Sovyetler Birliği ile savaşa sürüklemeyeceği” hakkında bir itiraz kaydı koydu⁵²⁹. Bu maddeyi Nadi, Türkiye diğer devletlerle yaptığı anlaşmada Sovyetlerle ilişkilerin bozulmamasına dikkat ettiğini; bu sayede İngiltere ve Fransa ile yapılan anlaşma Sovyetlerle dostluğun bozulmasına neden olduğunu belirtir⁵³⁰.

4-Alman Türk Dostluk Anlaşması

Almanya, Sovyetler Birliğine saldırmadan önce sağ kanadını garantiye almak istedi. Bunun üzerine Hitler zorlamadıkça Türkiye'yi saldırmayacağına, yanlış anlaşmaları önlemek için de Alman ordularını Türk sınırından uzaklaştıracağını bildirerek Türkiye'ye Saldırmazlık Paktı teklif etti. Türkiye de bu teklifi kabul etti⁵³¹.

⁵²⁶ Ahmet Şükrü Esmer- Oral Sander, **a.g.e.**, s.139.

⁵²⁷ **Cumhuriyet**, 23 birinci teşrin 1939.

⁵²⁸ **Cumhuriyet**, 8 ikinci teşrin 1939.

⁵²⁹ Ahmet Şükrü Esmer – Oral Sander, **a.g.e.**, s.140.

⁵³⁰ **Cumhuriyet**, 6 birinci teşrin 1939.

⁵³¹ Ahmet Şükrü Esmer – Oral Sander, **a.g.e.**, s.156.

Nadi, Türk Alman dostluk anlaşması iki devletin dostluklarını bir daha tespit ve ilan ettiğini ve savunma mahiyetli olduğunu belirtir⁵³².

Türkiye'nin, Almanya ile dostluk anlaşmasını imzalamasıyla Almanya'ya yaklaştığını söyleyenlere karşın Nadi, Türkiye'nin böyle bir pakt imzalayarak bir kutuptan diğer kutba katılmadığını, savaşın da belirtileri ortaya çıktığı günden beri Türkiye'nin savunma tedbirleri aldığı, kendisine yönelik tehdit olmadıkça harp dışı kalacağını Alman – Türk dostluk anlaşmasının da bu hedeflere uygun olduğunu, bu anlaşmayla kuvvetli bir dostluğun temelleri atıldığını belirtir⁵³³.

Nadi, Alman-Türk dostluğun bütün dünya da büyük yankılar uyandırdığını; bu anlaşmaya rağmen İngiltere'nin Türkiye'ye olan güveninin devam ettiğini, bunun nedeni olarak Türkiye Almanya ile böyle bir anlaşma imzalarken İngiliz-Türk ittifakına zarar gelmemesine dikkat etmesinde bulur. Berlin ise böyle bir anlaşmayı memnuniyetle karşıladığını, Türkiye'nin de aynı duygular içinde olduğunu, Roma'nın yorumlarının da Berlin'den farksız olduğunu belirtir⁵³⁴. Nadi, Alman-Türk dostluk anlaşmasının büyük bir eser olduğunu bir kez daha vurgular⁵³⁵.

⁵³² **Cumhuriyet**, 9 birinci teşrin 1941.

⁵³³ **Cumhuriyet**, 20 Haziran 1941.

⁵³⁴ **Cumhuriyet**, 21 Haziran 1941.

⁵³⁵ **Cumhuriyet**, aynı sayı.

SONUÇ

Çağımızda kitle – iletişim araçları vazgeçilmez bir hale geldi. Gün geçtikçe hayatımızdaki önemi daha çok artmaktadır. Dünyanın herhangi bir yerinde olan bir olayı anında kitle – iletişim araçlarıyla öğrenebiliyoruz. Bu sayede günümüzde hiçbir şeyin saklı kalması mümkün değildir. Hatta kitle – iletişim araçlarının çeşitliliği bize ulaşan haberlerin doğruluğunu ölçmemizi sağlıyor.

Günümüzde kitle iletişim araçları arasında televizyon, internet siteleri ön plana çıksa da gazeteyi yadsıyamayız.

Gazete günlük ve süreli yayınlar arasındadır. Bireyi bilgilendirdiği gibi dinlendirir aynı zamanda düşündürür de. Gazete, sadece dünyada olan bir olayı aktarmakla kalmaz, herhangi bir konuda okuyucuyu bilgilendirir, hükümetin gözünden kaçan veya görmezlikten gelen sorunları dile getirdiği gibi zaman zaman hükümeti eleştirir, toplum sorunlarına değinir, hatta bizim göremediğimiz sorunları açığa çıkarır. Kısacası halkın gözü kulağı olur. Halkın duyamadığı sesi duyurur.

Gazetede köşe yazarları ise, hükümetin yönetimle ilgili eksikliklerini, hatalarını meydana gelen olaylar hakkında duygu ve düşüncelerini dile getirirler. Bazı konular hakkında derinlemesine araştırma yaparak okuyucuların olaylara daha geniş bir çerçeveden bakmalarına yardımcı olurlar. Okuyucu köşe yazarları sayesinde farkına varamadıkları olayların farkına varırlar. Böylece ülkesine ve kendisine karşı daha bilinçli ve daha duyarlı vatandaş olurlar.

Gazeteci bu görevleri yerine getirirken yazılarını yalın ve anlaşılır bir dille yazmalı, ülke çıkarlarına sahip çıkmalı, yerel yönetimleri denetlemeli ve desteklemelidir. Her şeyden önce de gazeteci objektif olmalıdır. Gazeteci toplumun kültüründen, dilinden ve aldığı eğitimden etkilenmemesi mümkün değildir. Fakat gazeteci bütün bunlara rağmen okuyucusuna doğru, abartısız, yansız haber sunmaya özen göstermelidir. Özellikle köşe yazarları toplumu etkileyen olaylar üzerine gitmeli, bunu yaparken de kendi siyasi görüşünü bir kenara koymalı, toplum ve ülke çıkarlarına gözönünde bulundurmalıdır. Hatta haberi okuyucunun hoşlanacağı bir dilde değil,

objektif olarak vermelidir. Çünkü gazete olaylardan halkı sürekli haberdar ettiği gibi toplumun kültürel düzeyini de yükseltmeye çalışır.

Çalışmamda ele aldığım gazeteci Yunus Nadi; ele aldığım dönem ise II. Dünya Savaşı yıllarıdır. Bu yıllar savaştan dolayı halkın ekonomik yönden çok büyük sıkıntılar çektiği dönemdir. O dönemde basın, sadece birkaç gazete ve radyodan ibaretti. O dönemin gazete tirajlarına baktığımız zaman oldukça düşüktür. Gazeteler ise kağıt sıkıntısı nedeniyle dört sayfadan ibaretti.

Yunus Nadi'nin bu dönemdeki yazıları ağırlıklı II. Dünya Savaşı ile ilgilidir. Bunun nedeni dünyada çok büyük bir savaşın patlak vermesiyle dikkatlerin buraya yönelmesi ve hükümetin iç politika ile ilgili konularda kısıtlamalar getirmesidir. Yunus Nadi'nin, savaşın ilk yıllarında yani 1939 – 1940'da neredeyse her gün yazıları çıkar. 1941–1942'de oğlu Nadir Nadi ile dönüşümlü yazmaya başlar. 1943'te ise Yunus Nadi'nin yazıları azalır. Bunun nedeni tedavi için Cenevre'ye gitmek zorunda kalışıdır. Daha sonra yerine oğlu Nadir Nadi'yi bırakır.

Yunus Nadi'nin yazılarının ilk paragrafında savaştaki gelişmeleri yorumsuz olarak adeta bir tarih kitabını andırır şekilde anlatarak okuyucuyu bilgilendirir. Diğer bölümlerde ise bu gelişmeler hakkında yorum yapar. Bu yorumlarda hükümetin izlediği dış politika yönünde olur. Bunun sebebi de hükümetin basın üzerindeki sıkı denetimidir. Kendisinin de belirttiği gibi hükümet hangi haberden dolayı ne zaman ve ne kadar süreyle gazeteyi kapatacağı belli olmazdı. Bu nedenle Yunus Nadi gibi dönemin köşe yazarları yazılarına dikkat etmek zorunda kalırdı.

İç politika konusunda hükümeti eleştirmek söz konusu olmadığı için Yunus Nadi'nin de bu yönde yazıları yoktur. Hatta hükümetin savaş sırasında izlediği iç ve dış politikalarından övgüyle söz etmektedir.

Yunus Nadi'nin toplum sorunlarını dile getiren yazılarını da bulmak mümkün değildir. Bunun sebebi ise hükümetin bu tür yazıları yasaklaması ve savaş nedeniyle dikkatlerin savaşa yönelmesidir.

KAYNAKÇA

A-GAZETELER

Cumhuriyet

B-DERGİLER

Atatürk Araştırma Dergisi

Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi

Tarih ve Toplum

Toplumsal Tarih

C-KİTAPLAR

AKŞİN, Sina, **Çağdaş Türkiye Tarihi (1908-1980)**, IV, Cem yay., İstanbul, 1995.

ARMAOĞLU, Fahir, **20.Yüzyıl Siyasi Tarih(1914- 1980)**, 3.baskı, Türkiye İş Bankası yay., Ankara, 1997.

BASKIN, Oran, **Türk Dış Politikası**, I, İletişim yay., İstanbul, 2002.

BAYKAL, Hülya, **Türk Basın Tarihi (1813-1923)**, Atat matbaacılık, İstanbul, 1990.

BERKES, Niyazi, **Unutulan Yıllar**, İletişim yay., İstanbul, 1997.

COŞAR, Ömer Sami, **Milli Mücadele Basını**, Gazeteciler Cemiyeti yay., Ankara, 1964.

- ERER, Tekin, **Basında Kavgalar**, yeni matbaa, İstanbul, 1965.
- ESMER, A.Şükrü, **Siyasi Tarih(1919-1939)**, Maarif yay., Ankara, 1944.
- ESMER, A.Şükrü- Oral Sander, **Olaylarla Türk Dış Politikası(1919- 1995)**, 9.baskı, Siyasal kitapevi, Ankara, 1996.
- ERTEN, Barış- Görkem Doğan, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, Kemalizm**, II, İletişim yay., İstanbul, 2002.
- Gazeteciler Cemiyeti ve Kırk Yıl**, Gazeteciler Cemiyeti yay., Ankara, 1987.
- İnuğur, M. Nuri, **Türk Basınında İz Bırakanlar**, Der yay., İstanbul, 1988.
- KARACA, Emin, **Türk Basınında Kalem Kavgaları**, Gendaş yay., İstanbul, 1996.
- KARACA, Emin, **Cumhuriyet Olayı**,Altın Kitaplar yay., İstanbul, 1994.
- KARAÖREN, Sami, **Cumhuriyet Yolunda, Yunus Nadi**, Cumhuriyet yay.,1999.
- KOÇAK, Cemil, **Türkiye’de Milli Şef Dönemi (1938-1945)**,II, İletişim yay., Ankara, 1986.
- Meydan Larousse**, Meydan yay., İstanbul, 1981.
- NADİ, Nadir, **Perde Aralığından**, 4.baskı, Çağdaş yay., İstanbul, 1991.
- NADİ, Yunus, **Türkiye’yi Sokakta Bulmadık**,Cumhuriyet yay., 1997.
- OTMANBÖLÜK, **Günvar, Babıali’nin Yarım Asırlıkları**, Gazeteciler cemiyeti yay., Ankara, 1986.
- ÖZDOĞAN, Günay Göksu, **Turan’dan Bozkurt’a Tek Parti Döneminde Türkçülük (1931-1946)**, İletişim yay., İstanbul, 2001.
- ÖZKAYA, Yücel, **Milli Mücadele’de Atatürk ve Basın**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi yay., Ankara, 1989.
- SANDER, Oral, **Siyasi Tarih (1918-1994)**, İmge yay., Ankara, 1944.
- SERTEL, Zekeriya, Sabiha Sertel, Yıldız Sertel, **Sertel’lerin Anılarında Nazım Hikmet ve Babıali**, Adam yay., İstanbul, 1993.

SERTEL, Sabiha, **Roman Gibi**, Belge yay., 2.baskı, İstanbul, 1987.

SERTEL, Zekeriya, **Hatırladıklarım**, 2.baskı, Gözlem yay., İstanbul, 1997.

ŞAPOLYA, Enver Behnan, **Türk Gazeteciliği Tarihi**, Güven matbaası, Ankara,1971.

ŞAPOLYA, Enver Behnan, **Türk Gazeteciliği Her Yönüyle Basın**, Güven Matbaası, Ankara,1971.

TÖKİN, Füzulan Hüsrev, **Basın Ansiklopedisi**, Kuleh basımevi, İstanbul, 1963.

UÇAROL, Rıfat, **Siyasi Tarih (1789- 1994)**, Filiz kitabevi, İstanbul, 1995.

YALMAN, Ahmet Emin, **Yakın Tarihte Gördüklerim, Geçirdiklerim,III**, İstanbul, 1997.

D- MAKALELER

ARIKAN, Zeki, “Yunus Nadi’nin Bir Mektubu”, **Tarih ve Toplum**, X/57(Eylül, 1988)

ARMAOĞLU,Fahir, “II.Dünya Harbinde Türkiye”, **Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, XIII/2, Ankara,1958.

BAYAR, Celal, “Yunus Nadi’nin Tabutu Önünde”,**Cumhuriyet**, 21 Ağustos 1945.

“Büyük Kaybımız”, **Cumhuriyet**, 29 Haziran 1945.

BÖKE, Pelin, “Yunus Nadi’nin Hapishane Anıları”, **Toplumsal Tarih**, VIII/45 (Eylül,1997)

DAVER, Abidin, “Türk Basının Yetiştirdiği En İyi Gazeteci”,**Cumhuriyet**, 29 Haziran 1945.

ERTEN, Barış- Görkem Doğan, “Cumhuriyet’in Cumhuriyet’i; Cumhuriyet Gazetesi“, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, Kemalizm, II**, İletişim yay., İstanbul, 2002.

KAYA, Şükrü, “Yunus Nadi”, **Cumhuriyet**, 28 haziran 1946.

KOÇAK, Cemil, “II. Dünya Savaşı ve Türk Basını”, **Tarih ve Toplum**, VII/35(Kasım, 1986)

SEL,Kemal Salih, “Yunus Nadi’nin İlk Yazıları”, **Cumhuriyet**, 28 Nisan 1947.

SEL, Kemal Salih, Yunus Nadi’ye Göre Gazete ve Gazetecilik, **Cumhuriyet**, 22 Ağustos 1945.

SEL, Kemal Salih,”Yeni Gün’den Cumhuriyete Yunus Nadi”, **Cumhuriyet(özel eki)**,1984.

ŞAPOLYA, Enver Behnan , “Ankara’da Yeni Gün’ü Nasıl Çıkarmıştı”, **Cumhuriyet**,1945.

ŞEN, Bilal, “Aralop – Yunus Nadi Görüşmesi”, **Toplumsal Tarih**, IX/50(Şubat, 1998)

TUNCAY, Mete, “Tek Parti Döneminde Basın”, **Tarih ve Toplum**, VIII/57(Ocak,1987)

US, Asım, “Yunus Nadi”, **Cumhuriyet**, 29 Ekim 1945.